

2

1982
SAUSIS - JANUARY
Nr. 1

KARYS

KARYS

1982

Nr. 1 (1578)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
ALFONSAS SAMUŠIS

Atskirus skyrius redaguoja:
S. KAUNELIENĖ
"TREMTIES TRIMITAS"

BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:

L.K.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Klaipėdoje žiemos metu	viršelis
K. Jankūnas — Kariuomenės įnašas į tautos gerbūvį	1
A. Budreckis — Iš De Fezensac'o Dienyno	7
NKVD Agentų mokykloje	11
J. Mašiotas — Maro Mokyklos IV laida	15
V. Gidžiūnas, O.F.M. — Algirdas (supažindinimas su A.M. Budreckio knyga)	19
Mjr. K. Daugvydas — Savanorio užrašai	22
TREMTIES TRIMITAS	
Ko Eglutė verkė?	25
B. Liuga — "Birutė" ir jos vaidmuo	27
Šaulių kronika	31
KARINĖS ŽINIOS	38
Mokslas ir technika	39
KRONIKA	43

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Sv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — "Spauda"
WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE

"Dainora" — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$15.00, pusmečiui U.S. \$8.00, atskiro nr. U.S. \$1.75
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207 Subscription \$15 per year (single copy \$1.75) Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 1 (1578)

SAUSIS — JANUARY

1982

KARIUOMENĖS ĮNAŠAS Į TAUTOS GERBŪVĮ

(Skaityta Lietuvos Kariuomenės Atkūrimo Minėjime, Brooklyne, 1981 m. lapkričio 22 d.)

K. JANKŪNAS

Kalbėdami Lietuvos kariuomenės šventės minėjimuose, buvome iki šiol linkę dažniau kalbėti apie heroizmą, drąsius savanorių žygius ir apie jų pasiaukojimą, vejant iš Lietuvos žemių gerkai gausnius ir geriau ginkluotus bolševikus, bermontininkus ir lenkus, nežiūrint tada prasto maisto, menkos aprangos ir nepakankamų ginklų.

Nepaslaptis, kad vėl netekę taip sunkiai laimėtos nepriklausomybės, neretai išgirstame ir įvairių nusiskundimų nepriklausomos Lietuvos kariuomenė. Esą ji buvusi išlaidi, prarydavusi vos ne pusę mūsų biudžeto, o atėjus metui pakelti ginklą prieš įsibraunantį priešą, ji nepaleido nei šūvio. Nebandysime čia įrodinėti, kad ji padarė tai, kas jai jos vyriausybės buvo įsakyta, tik norime pabrėžti, kad dabartinėmis sąlygomis nei viena valstybė neišsiverčia be šiekios ar tokios savo kariuomenės, kad kiekviena valstybė jos išlaikymui turi skirti tam tikrą savo biudžeto dalį.

Tad ir Lietuvai, nežiūrint, kad jos nedidelės kariuomenės išlaikymui teko kasmet skirti apie 25% biudžeto, kariuomenė buvo reikalinga. Galėtume gal ir atstatomosios Lietuvos kai kuriuos vadus kaltinti, kad jie gražių ir madingų šūkių sužavėti, suvėlino Lietuvos kariuomenės organizavimą ir vos nesužlugdė naujam gyvenimui atsikėlusios valstybės.

Nesileisdami į Nepriklausomybės karų metu kariuomenės atliktus žygdarbius, pabandykime pagnrinėti, kokius darbus Lietuvos kariuomenė atliko taikos metu ne tik krašto gynybos srity, bet ir keldama krašto žmonių kultūrą ir gerbūvį.

Taikos metu Lietuvos kariuomenėj būdavo apie 1100 karininkų, 1200 liktinių puskarininkų, 16-24,000 kareivių ir 500 įvairaus rango civiliinių tarnautojų. Jiems išlaikyti kasmet vyriausybė

skirdavo tarp 23-25% biudžeto. Kariuomenės gyvenimo arčiau nepažįstantiems žmonėms atrodo, kad kariuomenė jokio produktingo darbo savo kraštui neatlieka, kad ji tik rengiasi karo metui, perka brangius ginklus ir reikalauja, kad krašto gyventojai ją išlaikytų.

Tačiau iš tikrųjų kariuomenė yra didelis organizmas ir didelė dalis jos atliekamų darbų yra skiriami jos visų gyventojų kultūrai, civilizacijai ir gerbūviui kelti, bet tie darbai prašalaičiui yra retai pastebimi.

Pirmiausia tektų pastebėti, kad pirmaisiais nepriklausomybės metais į Lietuvos kariuomenę ateidavo apie 15-20% neraštingų naujokų, o kariuomenė buvo nusistačiusi neišleisti iš kariuomenės nei vieno, kuris nemokėtų skaityti ir rašyti. Tad, šalia karinių dalykų dėstymo, Lietuvos kariuomenė buvo ir suaugusiųjų švietėja ir kultūrintoja. Ir vėlesniais metais, kai neraštingų naujokų retai atsirasdavo, kareiviams greta įvairių statutų, karinių ginklų ir rikiuotės pamokų buvo dėstoma Lietuvos istorija ir geografija, o jų akiračiui praplėsti buvo lankomos istorinės vietos, piliakalniai, žymesnių kautynių vietos, muziejai, teatrai, kinai, įvairios įmonės ir fabrikai. Ir taip iš kariuomenės į atsargą grįždavo jau nebe tas pats jaunuolis, koks į ją ateidavo, bet su žymiai praplėstu horizontu įvairiose gyvenimo srityse.

Kariuomenės štabe net buvo sudarytas specialus spaudos ir švietimo skyrius, kurio uždavinys buvo įvairiais būdais plėsti ir gyvinti karių kultūrinį gyvenimą. Tam tikslui buvo leidžiamas kareiviams skirtas žurnalas "Karys", pasirodęs jau 1919 m. "Kariškių Žodžio" vardu. Plk. Laurinaičiui įrodžius, kad žodis kariškis nėra tinkamas kareivio sąvokai išreikšti, todėl ir buvo pakeis-

tas į kari. Pradžioj jis buvo kuklus ir turėjo tik 8 psl., bet vėliau jo puslapių skaičius išaugo iki 28. Tai buvo savaitinis žurnalas, nuo 1922 m. iliustruotas, o nuo 1926 m. ir spalvotas. Nuo 1938 m. jis buvo spausdinamas gilia spaude ir 1939 m. buvo leidžiamas net 3 kartus per savaitę. Jis buvo labai mėgiamas ne tik kareivių, bet ir šaulių ir šiaip jaunimo, ir jo tiražas 1940 m. buvo pasiekęs 33,000 egz. Šio žurnalo tikslas buvo ugdyti karinę dvasią ir moralę, skleisti karo mokslą. Čia buvo spausdinama daug apysakų, eilių, atsiminimų iš Nepriklausomybės karų, kuriuose buvo keliama karių ir kareivių nuopelnai ir pasižymėjimai kautynių lauke. Jo bendradarbiais buvo ne tik kariai, bet ir iškilę rašytojai ir poetai.

Skyrius taip pat leido ir daugiau karininkams skiriamą, "Mūsų Žinyną", karo mokslų ir istorijos žurnalą, nuo 1921 m. Iš pradžių jis pasirodydavo kas 3 mėn., o nuo 1929 m. kas mėnesį. Iki 1940 m. išėjo 38 tomai, kuriuose buvo nagrinėjamos įvairios kautynės, rašoma apie istorinius įvykius ir kariuomenės mokymo klausimais.

Tas pats skyrius nuo 1925 m. leido "Karo Archyvą", skirtą Lietuvos karo istorijai ir bendrajai istorijai nagrinėti. 1925 m. jo pasirodė du tomai, o vėlesniais metais po tomą kasmet. Kurį laiką jis buvo prijungtas prie "Mūsų Žinyno", paskui vėl atskirtas. Jo pasirodė 11 tomų, viso net 3,500 psl. Sovietų Sąjungai Lietuvą okupavus, šis žurnalas jiems pasirodė toks bausis, kad bibliotekose buvę tomai buvo išrinkti ir sunaikinti.

Karininkų ir atsargos karininkų reikalams nuo 1925 m. su kai kuriomis pertraukomis, ir iš pradžios valdžios lėšomis, o vėliau Lietuvos karininkų Ramovės lėšomis buvo leidžiamas žurnalas "Kardas", kuriame buvo rašoma aktualiais krašto gynimo, kariuomenės, atsargos karininkų, savanorių-kūrėjų ir šaulių reikalais. Be to, jame buvo spausdinama vietos ir užsienio politikos apžvalgos.

Prie šių valdžios pinigais leistų žurnalo galima priskirti ir Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo Mokyklos kariūnų klubo fondo, o vėliau kariūnų Ramovės pinigais nuo 1932 m. leistą, kariūnams skirtą, žurnalą "Kariūną".

Šie žurnalai, nors ir buvo skirti daugiau kariuomenės reikalams, bet jie daug prisidėjo ir prie bendro krašto kultūrinimo, gyventojų švietimo ir auklėjimo.

O vyresniosios kartos lietuviai dar gerai atsimena kokio populiarumo buvo susilaukę Spaudos ir Švietimo skyriaus organizuoti kariuomenės

radijo pusvalandžiai, kurių programos paruošdavo ir atlikdavo nuolat besikaitaliojančių kariuomenės dalių iš jų tarpo parinkti vaidintojai, deklamatoriai, dainininkai ir kitokio meno atstovai. Jų populiarumas buvo toks didelis, kad kariuomenės pusvalandžius pamėgdžiodama, panašaus sukirpimo radijo pusvalandžius, pradėjo ruošti ir Šaulių Sąjunga.

Prie Lietuvos kultūros kėlimo ir jos gyventojų akiračio plėtimo, daug prisidėjo ir kariuomenės bibliotekos. Jei Centrinėje Kariuomenės Bibliotekoje buvo kaupiamos daugiau tik karinio turinio, sava ir svetimomis kalbomis parašytos knygos, tai atskirų kariuomenės dalių bibliotekose buvo daug ir grožinio turinio knygų karių laisvalaikiui pajvairinti. Centrinė Biblioteka 1938 m. turėjo 22,000 tomų knygų. Be Centrinės Bibliotekos įvairios karinės įstaigos ir kariuomenės dalys turėjo 55 tarnybines bibliotekas, skirtas tos įstaigos ar dalies karininkų tarnybiniam darbui. Be to, Lietuvos kariuomenėje buvo ir 53 kareivių bibliotekos, kuriose, šalia populiaros mokslinės literatūros, buvo ir grožinės literatūros veikalų. Vien tik 9 pėst. pulko kareivių biblioteka turėjo 6,000 tomų knygų. Iš viso buvo 109 bibliotekos su 180,000 tomų.

Tikrosios tarnybos ir atsargos karininkų kultūriniam lygiui kelti, 1923 m. Kauno įguloj buvo įsteigta Karo Mokslų Draugija, kurios pagrindinis tikslas buvo tobulintis karo mokslų specialybėje, sekti karo mokslų pažangą ir platinti karines žinias kariuomenėje ir visuomenėje. Draugija darė mokslinius pasitarimus, pranešimus, ruošė paskaitas, nagrinėjo karo istoriją ir karo geografiją. Atskirose kariuomenės dalyse veikė šios draugijos rateliai. Be to, buvo susidarę ir specialūs rateliai, kaip karo teisės, karo technikos, karo sanitarijos ir pan. Draugija priklausė krašto apsaugos ministeriui ir kurį laiką leido karo mokslų žurnalą "Mūsų Žinyną" ir "Kardą".

Prie Lietuvos kariuomenės švietimo ir kultūrinimo darbų ir dažnai jos civilinių gyventojų gerbūvio kėlimo, yra daug prisidėjusios ir įvairios karinės patirties mokyklos. Pirmoji ir pagrindinė karo mokslų mokykla, ruošusi Lietuvos kariuomenės vadus, buvo Karo Mokykla, vėliau gavusi Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo Mokyklos vardą. Ji pradėjo veikti 1919 m. pradžioj ir pirmą karininkų laidą išleido tais pat metais, liepos 6 d. Ją baigė 96 karininkai. Kadangi fronte labai trūko karininkų, buvo sušaukta greitai ir II laida, kurią 1919 m. gruodžio 16 baigė 224 karininkai. Mokslas iš pradžių joje truko 4 mėn., vėliau — 6, 10 ir 13 mėn., o dar

vėliau — du ir pagaliau — net 3 metus. Paskutiniu metu į ją buvo priimami vidurinę mokyklą baigę ir konkursinius egzaminus išlaikę 18-25 m. nevedę jaunuoliai. Iš I-ją laidą baigusių karininkų, 28 buvo apdovanoti Vyčio Kryžiumi, o 6 žuvo kautynėse. Iki okupacijos ji išleido 20 laidų.

Prie šios mokyklos nuo 1926 m. įsteigta aspirantų tarnyba atsargos karininkams ruošti. Mokslas trukdavo iš pradžių 12, o vėliau 15 mėn. Į ją taip pat buvo priimami vidurinę mokyklą baigę 18-29 m. jaunuoliai. Iki pirmosios sovietų okupacijos buvo išleista 15 laidų.

Be šios pagrindinės mokyklos karininkams specialistams ruošti dar buvo įvairių specialių mokyklų. Karo lakūnams ir žvalgams ruošti 1919 m. buvo įsteigta Karo Aviacijos Mokykla, kurios pirmą laidą baigė 34 vyrai 1919 m. gruodžio 16. Vėliau į šią mokyklą buvo priimami vienerius metus rikiuotėje ištarnavę ir vidurinę mokyklą baigę leitenantai, nevyresni kaip 30 m. 1921 m. ši mokykla buvo likviduota, ir aviacijos karininkai buvo ruošiami karo aviacijoj prie mokomosios eskadrilės suorganizuotuose lakūnams ir žvalgams kursuose. Tokie kursai veikė iki 1926 m., o vėliau aviacijos skyrius buvo įsteigtas prie Vytauto Didžiojo Karininkų Kursų. Čia buvo išleistos trys laidos. Nuo 1932 m. vėl buvo atgaivinta Karo Aviacijos mokykla, kurią sudarė karininkų ir puskarininkų klasės. Iš pastarųjų buvo ruošiami karo lakūnai ir lėktuvų mechanikai.

Karo technikos dalių (pionierių, ryšių, šarvuotininkų, geležinkelių ir autovežimių) karininkams ruošti nuo 1923 m. buvo įsteigti Karo Technikos Kursai, turėję du skyrius — statybos ir elektromechanikos. Pirmasis ruošė pionierių ir geležinkelių tarnybos karininkus, o elektromechanikos skyrius ruošė ryšių ir auto transporto specialistus karininkus. Mokslas trukdavo 2-2 1/2 metų. 1926 m. šie kursai buvo įjungti į, 1921 m. įsteigtus, Aukštuosius Karininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Vytauto Kursus. Šiuos kursus baigusiem buvo suteiktas karo techniko vardas ir teisės.

Lietuvos kariuomenės karininkų bendro karinio mokslo lygiui pakelti 1921 m. buvo įsteigti Aukštieji Karininkų D.L.K. Vytauto Kursai, kurie 1930 m. buvo pavadinti Vytauto Didžiojo Karininkų Kursais. Šių kursų tikslas buvo, pasinaudojant I Didžiojo karo patyrimais, supažindinti rikiuotės karininkus su Didžiojo karo metu iškilusia karo mokslų taktika ir technika. Prie šio skyriaus buvo suorganizuotas artilerijos skyrius artilerijos karininkams tobulinti, prijungti karo

Prelegentas Kazys Jankūnas. Nuotr. L. Tamošaičio

technikos kursai ir karo aviacijos kursai, ir 1930 m. suorganizuoti topografijos karininkų kursai. Be to, prie jų buvo organizuojami ir įvairūs trumpalaikiai karininkų kursai, fizinio lavinimo, slidininkų, ugniagesių ir kt. instruktoriams paruošti.

Aukštojo karinio mokslo karininkams paruošti iš pradžių buvo pasinaudojama užsienių karo akademijomis, bet 1931 m. tam tikslui buvo įsteigta Vytauto Didžiojo Aukštoji Karo Mokykla. Jos uždavinys buvo paruošti karininkus kariuomenės dalių vadovavimo ir generalinio štabo darbui. Kandidatai į šią mokyklą buvo parenkami konkurso keliu. Iš karto buvo priimama 25-30 karininkų. Mokslas joje trukdavo 2 1/2 metų ir ją baigusiem buvo suteikiamas generalinio štabo karininko vardas. Buvo planuojama, kad visi pulkų vadai ir atitinkami štabų pareigūnai būtų baigę šią mokyklą, bet tą uždavirį įvykdyti sutrukdė bolševikų okupacija. Jos lektoriams buvo skiriami užsienių karo akademijas baigę karininkai. Ši mokykla spėjo išleisti tris generalinio štabo karininkų ir vieną intendantų laidą. Šituo būdu kraštui netik būdavo sutaupoma pinigų, bet ir pinigai išleidžiami savam krašte, o ne užsieniuose.

Puskarininkiams specialistams paruošti buvo pasinaudojama divizijų štabais, karo ligonine ir

įvairių kariuomenės dalių mokomomis kuopomis. Čia taip pat buvo ruošiami specialistai ne tik kariuomenės reikalams, bet įgytos specialybės buvo labai naudingos ir krašto civiliniam sektoriui. Iš tokių specialistų paminėtini yra sanitarijos ir veterinarijos puskarininkiai, pionieriai, ryšininkai, automobilių ir lėktuvų mechanikai, kalviai, gaisrininkai. Mokomose kuopose mokslas trukdavo 6 ar 8 mėn. ir į jas buvo priimami kareiviai su pradžios mokslu. Puskarininkių bendro išsilavinimo lygiui pakelti prie divizijų štabų buvo organizuojami atitinkami kursai.

Prie Lietuvos kultūrinio gyvenimo ir jos gerbūvio kėlimo, žymiai prisidėjo ir kariuomenės vadovybės žinioje veikusios įvairios tarnybos ir įstaigos, kaip Karo Sanitarijos Valdyba, Karo Veterinarijos Valdyba, Ginklavimo Valdyba, Kariuomenės Intendantūra ir Karo Muziejus, Karo Topografijos skyrius, Karo Invalidams Šelpti Komitetas ir kt.

Karo Sanitarijos Valdyba, kaip ir jos vardas

sako, rūpinosi karių sveikatos reikalais, steigė jų reikalams ligonines, ir ruošė medicinos personalą. Kariai ir jų artimieji šeimos nariai buvo gydomi veltui. Jos personalas ruošė kareiviams paskaitas higienos klausimais, o pati Karo Sanitarijos Valdyba, teikdama medicinos studentams stipendijas, pasiruošdavo sau reikalingą medicinos gydytojų skaičių. Sanitarijos puskarininkius paruošdavo prie karo ligoninės nuolat veikianti Sanitarijos Puskarininkių Mokykla, o sanitarus — kariuomenės dalyse dirbą medicinos gydytojai.

Lietuvos kariuomenėj daugumoj buvo naudojamas arklių transportas ir buvo net trys kavalerijos pulkai ir keturi arklių traukos artilerijos pulkai, todėl arklių priežiūrai ir sveikatai buvo rūpinamasi ir atitinkamo personalo paruošimu. Buvo ruošiami veterinarijos gydytojai, puskarininkiai ir kalviai, kurie, pasitraukę iš kariuomenės, buvo labai naudingi ir krašto ūkiui.

Ginklavimo Valdyba savo žinioj turėjo artilerijos dirbtuves Kaune ir ginklavimo dirbtuves

Kariuomenės Atkūrimo Minėjime, 1981 m. lapkričio 22 d., Brooklyne, Apreiškimo parap. salėje. Birutininkių pirm. M. Klivečkienė sega gėles sukaktuviniukams, kpt. P. Jurgėlai (80 m.), deš. ir kpt. J. Kiaunei (85 m.), kair. Prie vėliavų, J. Sližys, kair. ir K. Bačauskas, deš. Scenoje priekyje — gėlių asistentė Andrea Volodkevičiūtė, gilumoje — inž. J. Zabelskis. Nuotr. L. Tamošaičio

Linkaičiuose, kur remontuodavo įvairius ginklus ir gamindavo šaudmenis. Jos tiesioginis darbas buvo aprūpinti kariuomenę įvairių rūšių ginklais, šaudmenimis, karinės optikos prietaisais, sprogs-tamomis medžiagomis, cheminės kovos ir apsau-gos priemonėmis. Kauno dirbtuvėse dirbo 400 darbininkų, o Linkaičiuose apie 1.000. Ginklavi-mo specialistams paruošti buvo suruošti prie Ka-ro Mokyklos atsargos karininkams atitinkami kur-sai, paruošę kariuomenės dalims ginklų karininkų. Savo dirbtuvėmis ji suteikdavo darbo nemažam skaičiui žmonių ir sutaupydavo valstybei pinigų, nes daug darbų galėjo atlikti krašte.

Kariuomenės Intendantūros uždavinys buvo aprūpinti kariuomenę maistu, pašaru, apranga, ark-lių traukos priemonėm, lauko virtuvėm, pakink-tais, balnais. Ji turėjo savo dirbtuves ir vertėsi krašte pagamintom medžiagom, maistu ir pašaru. Savo užpirkimais kariuomenės reikalams prisidėjo prie krašto ūkio stiprinimo ir tuo pačiu gyven-tojų gerovės kėlimo.

Prie Lietuvos kariuomenės karių ir civiliinių gyventojų kultūros ugdymo žymiai prisidėjo 1921 m. įsteigtas Kaune Karo Muziejus, kurio tiks-las buvo rinkti ir apsaugoti Nepriklausomybės kovų medžiagą. Jį suorganizavo gen. Vladas Na-gevičius ir visą laiką buvo jo viršininku. Prie Karo Muziejaus buvo sudaryta iš kariuomenės dalių vadų ir įstaigų viršininkų kolegija. Jis tu-rėjo 5 skyrius: istorinį, Nepriklausomybės kovų, žuvusiųjų, kariuomenės dalių ir įstaigų ir Šaulių Sąjungos. Muziejuje ir prie jo esančiam sodely buvo sutelkta daug istorinės medžiagos ir įvai-rių paminklų, kurių labiausiai visų buvo ger-biamas Nežinomojo Kario paminklas, pastatytas pagal skulptoriaus Zikaro projektą iš lauko ak-menų, surinktų iš tų vietų, kur vyko pagrindi-nės kovos už nepriklausomybę. Prie šio pamink-lo kasdien vykdavo įspūdingos vėliavos nuleidi-mo ir žuvusiųjų karių pagerbimo apeigos, kurias atlikdavo Nepriklausomybės karų invalidai su savo orkestru. Čia buvo ir to paties skulptoriaus su-kurta Laisvės statula ir įvairūs lietuviški kry-žiai ir žymiųjų Lietuvos vyrų biustai. Džiaugsmo dienomis čia rinkdavosi minios žmonių atiduoti pagarbą tiems, kurių kraujo ir gyvybės aukom buvo pasiekta nepriklausomybė, o nelaimių die-nomis — pasisemti stiprybės ir ištvermės sunku-mams nugalėti. Muziejus savo eksponatais ir jame rengiamom iškilmėm pasidarė tautinės sąmonės ugdytoju ir stiprintoju, nes čia buvo sukaup-ta visa Lietuvos istorija. 1936 m. jis buvo perkel-tas į naujai pastatytus rūmus ir gerokai išplės-tas. Jame buvo šie skyriai: Vytauto Didžiojo

kapela, piliakalnių ir fortifikacijų skyrius, šarvų ir ginklų kolekcija, Lietuva po 1795 m. padali-nimo iki 1917 m., Nepriklausomybės laikotar-pis, Kariuomenės dalių ir įstaigų skyrius, Šaulių Sąjungos skyrius, Dariaus-Girėno skyrius ir žuvu-siųjų kripta.

Karo Topografijos Skyrius darė Lietuvos to-pografines nuotraukas ir leido žemėlapius. Buvo sudaryti Lietuvos žemėlapiai šių mastelių: 1:25,000, 1:100,000 ir 1:400,000. Jis taip pat vykdė dide-lio tikslumo niveliavimus ir paruošė atitinkamą katalogą. Su Vytauto Didžiojo Universitetu vykdė didelio tikslumo tarptautinės mokslinės reikšmės geodezijos darbus ir atliko viso krašto I eilės trianguliaciją.

Karo Butų Valdyba rūpinosi Krašto Apsaugos Ministerijai priklausančių pastatų statyba, jų prie-žiūra ir remontais. Ji sudarė statybos darbų kai-noraštį, kuriuo naudojosi visos kitos ministeri-jos ir privatūs rangovai.

Karo aviacija ir įvairios karo technikos dalys turėjo savo dirbtuvių. Karo aviacijos dirbtuvėse buvo atliekami ne tik lėktuvų remonto darbai, bet buvo statomi ir nauji ANBO karo lėktuvai.

Kiekviena karo technikos dalis turėjo savo pastovias, stacionarines ir paslankias lauko dirbtu-ves.

Iki 1923 m. kariuomenei priklausė ir Kauno radijo stotis, kuri išaugo iš 1919 m. iš vokie-čių perimtos kibirkštinės radijo stoties, turėju-sios 1.5 kw galingumą. Jos veikimas siekė iki 200 km ir ja naudojosi Krašto Apsaugos ir Už-sienių Reikalų ministerijos ir diplomatinės bei karo atstovybės. 1923 m. ši stotis buvo perduota Karo Technikos Kursams, o jos trobesius perėmė pašto, telefono ir telegrafo valdyba, kuri ten įrengė žymiai galingesnę radijo stotį, tarnavusią Lietuvos reikalams iki bolševikų okupacijos.

Nepriklausomybės karų invalidais rūpintis 1924 m. buvo sudarytas Karo Invalidams Šelpti Komitetas, priklausęs Krašto Apsaugos ministeriui. Komitetas šelpė invalidus ir jų šeimas, mokė juos amato, parūpino protezus ir rūpinosi invalidų kultūriniais reikalais. Komitetas invalidams turėjo namus su bendrabučiu ir įvairiomis dirbtuvėmis, kaip graverių, siuvimo, kepurių ir kt. Lietuvoj buvo 288 Nepriklausomybės karų invalidai ir 760 I Pasaulinio karo invalidų.

Greta čia paminėtų valdinių įstaigų ir įmo-nių, kurių veikla buvo finansuojama iš valstybi-nio biudžeto, Lietuvos kariuomenėje dar buvo įstaigų, prie kurių išlaikymo turėjo prisidėti tik-rosios tarnybos karininkai, mokėdami tam tikrus įnašus iš kas mėnesį jiems mokamo atlyginimo.

Tai Centrinė Karininkų Ramovė Kaune ir įgulų Ramovės, ar net atskirų kariuomenės dalių Ramovės įvairiuose Lietuvos miestuose, kuriuose taikos metu buvo laikomos kariuomenės dalys.

Centrinei Karininkų Ramovei pradžių davė 1919.VII.23 suorganizuotas Kauno įgulos karių klubas, kuriam užsidarius, Kauno įgulos karininkai 1922.XI.19 įsteigė karininkų korporacijos klubą, kuris 1922.XII.7 padarytas visos kariuomenės karininkų ir karo valdininkų klubu ir 1924.IV.30 krašto apsaugos ministerio įsakymu pavadintas Lietuvos Karininkų Ramove. Prie Ramovės glaudėsi Karo Mokslų Draugija ir Karininkų Šeimų Moterų Draugija. Centrinės Karininkų Ramovės rūmai buvo pastatyti pagal arch. Kudoko projektą 1937 m. Karininkų Ramovės nebuvo tik pavalgymo ir išgėrimo vietos, nes jose koncentruodavosi visos įgulos karininkų kultūrinis gyvenimas. Čia buvo ruošiamos paskaitos, skaitomi pranešimai. Į Ramovių skaityklas ateidavo laikraščių ir žurnalų.

Su Lietuvos karininkija buvo glaudžiai susijusi Karininkų Šeimų Moterų Draugija, kuri išaugo iš 1922 m. sudaryto kariams ligoniams ir invalidams globoti komiteto. Šiam komitetui vadovavo pulkininko gydytojo Oželio žmona Sofija Oželienė. Šis komitetas 1935 m. buvo pavadintas Kunigaikštienės Birutės Karininkų Šeimų Moterų Draugija. Karo metu tas komitetas organizavo pagalbą sužeistiesiems ir teikė paramą karių šeimų nariams. Draugijai galėjo priklausyti karininkų žmonos ir jų suaugusios dukterys. Draugija turėjo 22 skyrius ir 500 narių. Ji įsteigė 20 vaikų darželių, surengė trijų laidų samaritiečių kursus su praktika Karo Ligoninėj, cheminės apsaugos kursus, kulinarijos kursus ir kt. Ji taip pat ruošdavo literatūros vakarus, paskaitų ciklus, išleido K. Banaičio parašytą kantatą kuni-

gaikštienės Birutės garbei, šelpė nuo potvynių nukentėjusius, Vilniaus varguomenę. Ši draugija 1951 m. buvo atgaivinta Amerikoje.

Įvairių šakų sportui kultivuoti 1924.VII.15 buvo įsteigta Kariuomenės Sporto Draugija, kuri plėtė sportą karių tarpe, kariuomenės dalims parūpindavo sportinės literatūros ir sporto įrankių ir reikmenų, ruošė pirmenybių rungtynes, sporto instruktorių ir teisėjų kursus. Jos skyrių buvo kiekvienoje įguloje. Kariuomenės sporto reikalams 1927-1929 m. buvo įrengtas kariuomenės sporto stadionas A. Panemunėje.

Karių laisvalaikiui pajvairinti 1919XI.8 Kaune buvo įkurtas Karių Teatras, išaugęs iš kareivių klubo suorganizuotos Karių Dramos Mėgėjų kuopelės. Jos tikslas buvo lavintis vaidyboj ir muzikoj, sudaryti kariuomenei specialų repertuarą, kurį būtų galima vaidinti pafrontėj ir įgulose. Teatras vaidinimus pradėjo 1920 m. Jis statė operetes, misterijas, o 1927-30 m. paruošė pirmą lietuvišką filmą "Mūsų kareivis". Karių teatras surengė 480 vaidinimų, pastatė 45 veikalus ir suruošė 162 koncertus. Jam visą laiką vadovavo plk. Vladas Braziulevičius-Braziulis.

Prabėgomis apžvelgę pašaliniais mažiau matomus Lietuvos kariuomenės darbus, galime pastebėti, kad Lietuvos kariuomenei skirtos valstybės biudžeto išlaidos nebuvo sunaudotos tik brangiems ir greitai senstantiems ginklams pirkti, ar be produktyvaus darbo išlaikyti pora dešimčių tūkstančių pajėgiausių ir sveikiausių vyrų.

Didelė tų išlaidų dalis, nors konkrečiais skaičiais jų negaliu pailiustruoti, sugrįždavo atgal mokesčių mokėtojams per Lietuvos kariuomenės atliekamus darbus tautos kultūrai ugdyti ir kelti, jos išsilavinimo akiračiui plėsti ir tautos bei valstybės medžiaginei gerovei kelti ir stiprinti. □

Kar. Atkūrimo Minėjimo dalyviai, 1981 m. lapkr. 22 d., Apreiškimo par. salėje, Brooklyne. Nuotr. L. Tamošaičio

IŠ DE FEZENSAC'O "DIENYNO APIE RUSŲ ŽYGI 1812 M."

ALGIRDAS BUDRECKIS

De Fezensac

Be abejo, karinėje istorijoje mažai įvykių galėtų prilygti prie Napoleono 1812 m. žygio į Rusiją savo milžiniškumu ir baisiu didingumu. Ir profesionalią istoriką ir mėgėją skaitytoją žavėjo ir težavi Napoleono aukščiausio laipsnio egoizmas, kuris pagimdė šitą nepaprastą užsimojimą ir kuris privedė prie jo siaubingo žlugimo. Turime plačiai žinomus Napoleono adjutantų Coulaincourt'o ir Segur'o puikius atsiminimus, kurie vaizdingai ir kruopščiai išdėsto 1812 m. dramą.

Prancūzų Didžioji armija, kuri 1812 m. birželio mėn. išsirikavo prie Nemuno krantų, buvo tais laikais, turbūt, imponantiškiausia karinė jėga visame pasaulyje. Kunigaikštis Fezensac'as dalyvavo 1812 m. žygyje nuo šlovingos pradžios iki jo klaidios pabaigos. Savo atsiminimuose šis jaunas pulkininkas paliko vaizdą, kaip matė ir išgyveno žygį vienas pulkas. Vien dėl to, de Fezensac'o memuarai yra verti dėmesio. Lietuviui skaitytojui jo raštai yra įdomūs ir dėl to, kad jis aprašo pasitraukimą per etnografišką Lietuvą, nuo Veselovo ties Berezina iki Karaliaučiaus.

Plk. de Fezensac pagavo 1812 m. tragedijos didingumą, nes atsiminimų įžangai jis pasirinko citatą iš Virgilijaus "Enėjidės": "O Iliono pelenai ir Jūs, mano draugų vaiduliai, būkite liudininkai, kad Jūsų nelaimėje aš niekad nesišalinau, nei nuo priešo smūgių, nei nuo kitų pavojų, ir jeigu man būtų buvus lemta, būčiau vertas mirti su Jumis".

Autorius kilęs iš senos aristokratiškos karžygių šeimos, kuriai drąsa ir pareigingumas buvo įgimti bruožai. Raimond - Emery - Philippe - Joseph de Montesquieu, duc de Fezensac buvo gimęs 1784 metais. Jis įstojo į kariuomenę 1807 m. ir Imperijos gadynėje dalyvavo visuose jos žygiuose. Jis tęsė savo karinę karjerą prie Liudviko XVIII, Karolio X ir Louis-Philippe. Mirė 1867 m. Išėjęs dimisijon generolo leitenanto laipsniu.

Fezensac'as neplanavo parašyti istoriją apie žygį į Rusiją. Iš pradžių jis tikrai užrašė savo įspūdžius patenkinti šeimos ir draugų smalsumą. Ilgainiui atsirado dienyno pavidalo knygutė. Jo atsiminimai apie 1812 metų žygį pasirodė 1849

m. knygutėje "Journal de la campagne de Russie en 1812".

Fezensac'o "dienynas" nors kuklus, suteikia skaitytojui vaizdų ir dramatišką atpasakojimą. Bendrai Fezensac'as aprašė tuos įvykius, kuriuos jis pats stebėjo. Kaip liudininkas jis buvo laimingas savo tarnybiniais paskyrimais. Pirmoji dalis aprašymo apima žygio pradžią nuo Nemuno, pro Lietuvą ir iki Borodino mūšio. Tada de Fezensac'as tarnavo kaip štabo karininkas ir dalyvavo karo vadovybės darbuotėje, sueidamas į dažną kontaktą su Napoleonu ir su "blizgančiu generolų žvaigždynu, kuris supo imperatorių". Po Borodino mūšio, Fezensac'as buvo paskirtas ketvirtojo pėstininkų pulko vadu. Nuo tada jo dienoraštis pasidaro smulkmeniškėsnis. Ilgas pasitraukimas iš Maskvos yra "dienyno" pagrindinė tema. Beveik per visą pasitraukimo metą ketvirtasis pulkas kovojo užpakalinėje saugoje — ariergarde, kuriam vadovavo neįveikiamas maršalas Ney, apie jį Fezensac'as rašo su žavesiu ir pagarpa.

Vertėjas pasirinko Raimond de Fezensac'o veikalo "Journal de la campagne de Russie en 1812" antrosios dalies tris skirsnius, kurie apima veiksmus Lietuvoje armijos pasitraukimo metu. Taipgi prideda autoriaus priedą, kuriame yra paivaizduoti ketvirtojo pėst. pulko nuostoliai.

Iš de Fezensac'o "Rusų Žygis, 1812 metais"

1. Po Berezinos brastos perėjimo

Rusų planas nepavyko, ir mes perėjome Bereziną; tačiau kariuomenė buvo apgailėtina stovyje, darėsi vis sunkiau atmušti naujus puolimus. Antrasis ir devintasis korpai, kurie buvo pasiaukoję mums atidaryti Bereziną, taipgi buvo blogame stovyje. Kariuomenės išsigelbėjimas priklausė nuo skubaus bėgimo. Štai, šis pasitraukimo etapas, yra pats pražūtingiausias, jis teikia skubaus žygio, arba tiksliau tariant, bėgimo be jokių karinių veiksmų vaizdą. Mes viliamės, kad kariuomenei susijungus su atsarginiais daliniais ties Vilniumi, galėsime atsispirti. Mes dar buvome 40 lygų! atstu nuo Vilniaus, Zembino kelyje, kuris susijungia su vieškeliu Maladečinoje. Žygiavome Maladečinos link.

Lapkričio 28 d., kai Čičagovo² puolimas buvo atmuštas, Napoleonas nukeliavo į Zembiną su gvardija ir pirmuoju, ketvirtuoju bei penktuoju korpais. Lapkričio 29 d., iš ryto, antrasis ir devintasis korpai pradėjo savo pasitraukimą. Juos sekė tretysis korpas. Zembino kelias yra medinis traktas, pastatytas ant pelkių, kaip ir kiti keliai šioje srityje. Keletas labai ilgų tiltų peržengia upokšnius, kurie įteka į Bereziną. Šitokia vietovė apsunkino žygį; kadangi pelkės buvo tik pusiau užšalusios, tai visa vora turėjo žygiuoti keliu, kuris buvo pusėtinai siauras. Mūsų ūpą kėlė mintis, jog priešui buvo svarbiau kelias į Vilnių negu kelio į Minską gynimas. Priešui tereikėjo padegti tik vieną tiltą ir būtime atsidūrę pelkėse. Perėjęs vieną ilgą tiltą, tretysis korpas laikinai sustojo persigrupuoti. Čia stebėjau visų rangų karininkų, kareivių ir tarnų betvarkį tilto perėjimą. Keli raitininkai stengėsi pervesti savo žirgus. Luošieji ir sužeistieji viens kitam padėjo. Kiekvienas pasakojo, kaip jis stebuklingai išvengė pražūties ties Berezina. Džiaugėsi, kad galėjo išsigelbėti, nors ir be turto. Pastebėjau vos kvėpuojantį italą karininką, kurį nešė du kareiviai. Iš paskos sekė jo žmona. Labai paveiktas šios nelaimės vaizdu, tai moteriškai užleidau vietą prie laužo. Jos vyras pasimirė, bet ji vis dar šaukė jo vardą, kol, pagaliau, apsiprato su būkle ir nualpo ant jo lavono. Mes vis tokius liūdnius vaizdus matydavome, kai tik laikinai sustodavome. Kareiviai pešėsi dėl arklienos gabaliuko ar miltelių saujelės. Jau kurį laiką daugelis išsilaikė gyvi, atimdami maistą nuo kitų ar vogdami proviantą nuo miegančių.

Tą pačią dieną sužinojau, kad Neuchatelio princ³ adjutantas, Alfredas de Noailles, mirė. Dieną anksčiau jis buvo nukautas prie Reggio kunigaikščio.⁴ Ligtolei dar nebuvau netekęs jokio draugo. Tad mane sukrėtė liūdesys. Kai aš apie tą nelaimę pasakiau maršalui Ney, anas mane guodė, tardamas, jog de Noailles jau buvęs paskirtas laikas ir, kaip ten bebūtų, geriau, kad mes jo liūdime, negu atvirksčiai. Ir kitais atvejais Ney taip pat pasirodydavo abejingas. Kitą kartą girdėjau, kai jis pasakė sužeistam kareiviui, kuris prašėsi būti nešamu: "Ką nori, kad aš padaryčiau? Tu gi esi karo auka". Ir Ney nujojo. Jis nebuvo pikto ar žiauraus būdo: ilga pažintis su karo nelaimėmis tik užgrūdino jo širdį. Jis buvo įsitikinęs, jog visi kariai privalo mirti kovos laukuose, tas jam atrodė natūralu, kad taip jau yra lemta. Mes jau matėme, kad jis ir savo gyvybės nebevertino daugiau, kaip kitų.

Tretysis korpas pasiekė Zembiną lapkričio

29 d. ir Kamenę lapkričio 30 d. Žygis vos-ne-vos prasidėjo, kai Bellune kunigaikštis⁵ pareiškė, jog daugiau nebetarnaus ariergarde. Jis net mėgino mus pralenkti ir palikti tretįjį korpą atidengtą rusų avangardo puolimams. Įvyko karštas ginčas tarp jo ir maršalo Ney. Jiedu apeliavo į Napoleoną, kuris įsakė Bellune kunigaikščiui pasilikti užpakalyje ir saugoti pasitraukimą. Bet šis incidentas mummyse paliko nepasitikėjimo devintam korpei jausmą. To pasėkoj, maršalas Ney norėjo išsaugoti nuo pavojaus trečiojo korpo likučius, t.y., kelis karininkus ir pulkų erelius.⁶ Jis surinko visus kareivius, kurie dar galėjo kautis ir juos pavadė ketvirto pulko kapitonui M. Delachau. Vos tik šimtą tesutelkė. Šis dalinys turėjo sudaryti maršalo palydą. Visi kiti apleido Kamenę vidurnaktį (gruodžio 2-3 d.d. — A.B.), generolui Ledru vadovaujant. Mes mėginome pasivyti imperatorių, kad galėtume žygiuoti su imperatoriaus gvardija. Kadangi štabas pradėjo žygiuoti dieną prieš mus, turėjome skubėti forsuotais žygiais. Štai, jau dvi dienas ir tris naktis, beveik nesiliaudami, žygiavome. Nuovargis mus privertė stabtelėti su ereliais ir ginkluotais sargais klėtyje. Netrukus mums buvo įsakyta sulaužyti ir užkasti erelius. To negalėjau padaryti. Sudeginau vėliavos kotą, o patį erelį įdėjau į vėliavininko kuprinę. Aš visą laiką žygiavau greta to vėliavininko.

Tuo pačiu laiku karininkams buvo įsakyta apsiginkluoti muškietomis. Nebuvo įmanoma įvykdyti šio įsakymo: karininkai buvo liguisti ir jau nusilpę. Jie jau nebepajėgė vartoti ginklų. Keli jų suklupo žygiuotės metu. Vienas iš tų karininkų, neseniai susituokęs Prancūzijoje, buvo rastas negyvas prie laužo. Prie širdies jis laikė savo žmonos portretėlį. Mus beveik suėmė kazokai prie Ilijos. Laimei, grafas Lobau su senosios gvardijos batalionu saugojo poziciją ties Ilija. Jis mums atėjo į pagalbą. Gruodžio 3 d. susijungėm su štabu tarp Ilijos ir Maladečinos, bet vos atpažinau kadaise žibantį štabą. Gvardija žygiavo be tvarkos. Širdgėla ir apmaudas buvo išraižyti karių veiduose. Imperatorius važiavo karietoje su Neuchatelio princu. Maža kaimenė darbo arklių, žirgų ir mulų, kurie dar išliko, sekė iš paskos. Imperatoriaus ir Neuchatelio princ³ adjutantai veddino savo leisgyvius arklius. Kai kada adjutantai ilsėdavosi atsisėdę ant karietos bagažinės. Sužeistųjų masė traukė kartu su šia liūdna vilkstine. Tamsūs pušynai, pro kuriuos traukėme, kėlė klaikią nuotaiką ir kartu baimę. Išėję iš pušyno atsidadūrėme Maladečinoje, kryžkelėje ant plento tarp Minsko ir Vilniaus.

Buvo itin svarbu pasiekti šį punktą anksčiau už rusus, kurie būtų mums užstoję kelią. Mūsų žygio greitis padėjo išvengti šitokios nelaimės, tačiau priešas mus vargino iš visų pusių nesiliaudamas. Nuo Berezinos trys rusų armijos traukė pirmyn, trimis maršrutais. Čičagovas su Moldavijos armija sudarė avangardą ir žygiavo tuo pačiu žygio keliu, kaip ir mes. Kutuzovas žygiavo mūsų kairiame šone, Vitgenšteinas⁷ traukė mūsų dešiniajame šone.

Generolo de Wrede⁸ vadovaujamas šeštasis korpas, po incidento Polocke, pasitraukė į Daušičius. Šeštasis korpas traukė Vilniaus link pro Vileiką ir Nemenčinę. Jo žygis dengė kariuomenės dešinįjį sparną, bet šeštasis korpas buvo beveik išpjautas ir iš jo buvo mažai naudos. Kazokai, be įspėjimo, užpuolė mūsų vorą ir išžudė tuos, kuriuos be pasipriešinimo pavyko jiems pasiekti. Plėščionyse (Pleščincuose) sužeistą Reggio kunigaikštį užpuolė grįtelėje, kurioj jis buvo radęs prieglobstį. Patrankos sviedinys sutraišė lovą, kurioje jis gulėjo. Sviedinio skeveldra jį antrą kartą sužeidė. Jis išliko gyvas dėka kelių sužeistų karininkų, kurie tol gynėsi apsup-

tame namelyje, kol atvyko prancūzų kariai. Chotainske ir Maladečinoje buvo užkluptas ir visiškai išblaškytas devintasis korpas, kuris veikė kaip ariergardas. Pats Bellune kunigaikštis pareiškė, kad čia jo paskutinė pastanga, ir turėdamas omenyje savo kareivių stovį, jis, sakė, paskubins savo žygiuotę ir vengs bet kokio susidūrimo. Napoleonas negalėjo nieko daryti su tokia visiškai pakrikusia kariuomene. Be to, jis bijojo katastrofos žinių paskleidimo poveikio Vokietijoje. Todėl, jis nusprendė palikti kariuomenę ir grįžti į Prancūziją, kad galėtų sutelkti naujus resursus toliau tęsti karą. Laikas tam buvo palankus, nes Maladečinos užėmimas atnaujino susisiekimą su Vilniumi. Gruodžio 5 d. jis parašė Smurgainiuose savo garsųjį "Dvidešimt-devintą biuletinį"⁹ ir tą patį vakarą išvyko rogėmis kartu su didžiuoju maršalu, didžiuoju žirgininku ir grafu Lobau, palikdamas kariuomenės vadovybę Neapolio kariui.¹⁰ Šis įvykis yra įvertinamas įvairiai. Kaikas verkė, kad buvo apleisti; kiti tenkinosi mintimi, jog imperatorius greitai grįš su nauja kariuomene atkeršyti rusams už mūsų žlugimą. Daugelis gi, paprastai, sakė, jog ir jie būtų norėję išvykti,

Dail. I.M. Prianišnikovas — "1812 metai"

Maršalas Ney (iš Bourriene memuarų III tomo)

taip kaip imperatorius.

Toje būklėje, kurioje kariuomenė atsidūrė, šis įvykis buvo naujas sukrėtimas. Pasitikėjimas imperatoriaus geniališkumu kėlė drąsą; baimė, kurią jis įkvėpė, išlaikė kareivius savo pareigoje. Po jo išvykimo gi, kiekvienas darė ką norėjo. Neapolio karaliaus įsakymai tikrai kompromitavo jo autoritetą. Minėjau, kad trečiojo korpo kadrai susijungė su imperatoriaus gvardija ir žygiavo pastarosios saugomi. Sekančią dieną, po Napoleono išvykimo, Neapolio karalius mėgino mus nusiųsti į ariergardą. Generolas Ledru, tačiau, tęsė savo žygį. Loisono divizija, 10,000 vyrų, ir du neapolitanų pulkai atvyko iš Vilniaus užimti poziciją Ašmenoje ir saugoti kariuomenės pasitraukimą. Tačiau po dviejų dienų, praleistų bivakuose, be jokio susirėmimo, šaltis ir juos nualino iki mūsų lygio. Kitų pulkų blogas pavyzdys juos pakrikdė ir jie buvo pagauti bendro sąmyšio. Kariuomenės likučiai netvarkingai traukė Vilniun.

Nėra reikalo čia pasakoti šio žygio kasdienines smulkmenas: tebtūt vien pakartojimas tų pačių nelaimių. Šaltis, kuris, rodos, atslūgo vien tik tam, kad būtų sunkiau bristi per Dnieprą ir Bereziną, dabar suintensyvėjo. Termometras nupuolė visų pirma iki 15 ir 18 laipsnių, po to iki 20 ir 25 laipsnių.¹¹ Oro atšiaurumas pribai-
gė

vyrus, kurie jau buvo pusgyviai dėl alkio ir nuovargio. Nemėginsiu pavaizduoti ką matėme. Įsivaizduokit pūstynes, kurios tęsiasi kiek akys užmato, gilius pušynus, pusiau išdegtus ir apleistus kaimus. O skersai šią gėdulingą kraštą keliauja milžiniška vora vargšų, beveik be ginklų, striuki-kriuki, kurie juda, kruta, kas žingsnis slysdami ant ledo, griūdami tarp arklių ir draugų lavonų. Veiduose matyti rezignacija ir neviltiškumas, jų akys be gyvybės, jų veidai be išraiškos ir suodini. Vietoj batų jie skudurais avėjo; jų galvas gaubė skarmalai, pečius dengė arklių antklodės, moterų sijonai ar pusiau išdirbtos skūros. Kai vienas iš jų krisdavo nuo nuovargio, jo draugai jį dar gyvą nurengdavo ir pasisavindavo jo skarmalus. Kiekviena stovykla buvo panaši į ryt dienos kautynes. Rasdavome numirėlius mūsų tarpe iš ryto. Rusų avangardo karininkas buvo šių siaubingų vaizdų liudininkas. Jis buvo pastabesnis už mus, kadangi mūsų skubotumas mums neleido apsidairyti. Šis rusas nutapė vaizdą, prie kurio nieko negalėčiau pridėti:

“Mūsų nukeliantas kelias buvo pilnas belaisvių, kurių mums net nereikėjo sergėti. Jie buvo pasiekę ligi tol nežinotą kančių kraštutinumą; daugelis vilkosi lyg automatai pakeliui, basi ir sušalę; kai kurie prarado sugebėjimą net prabilti; kiti pateko į gyvulišką stabligę ir, nepaisant mūsų pastangų, mėgino išsikepti ir suvalgyti lavonus. Dar kiti, būdami per silpni patys rankioti malkas, sustodavo prie pirmo lauželio; čia, sėdėdami vienas prie kito, bandė pasišildyti prie silpnutės liepsnelės. Jų gyvybės užgesdavo su liepsnelėm. Vargšai buvo apsupę padegtus namelius ir klėtis. Tie, kurie per arti gaisrų tupėjo, nepajėgė pasitraukti, kai liepsnos priartėjo prie jų. Kai kada matėm pamišėlius, kurie tyčiomis šoko tiesiog į ugnį ir žuvo sudeginti”.

(Bus daugiau)

Naujųjų Metų proga, sveikiname “Kari” ir jo Bendradarbius, aktyviai besireiškančius Tėvynės Laisvės Kovoje, ir

Linkime:

*Nepavargti, šioje žūtubūtinėje,
Mūsų Tautos Laisvės kovoje,
Kol suplevėsuos Gedimino kalne Trispalvė!*

Dail. Jurgis ir Monika Juodžiai

NKVD AGENTŲ MOKYKLOJE

Mattenberg, 1947 m. gruodžio 11 d.

LTB Mattenbergo Apylinkės Komitete klausinėjamas, kaip atvykęs iš Lietuvos, A.M. gimęs 1925 m. spalio 25 d., Guogų km., A. Panemunės valsč., Kauno apskr., Lietuvoje, papasakojo kas seka:

1) Mano tikroji pavardė yra P. S., sūnus K. P-tės, gimęs 1925 m. spalio 25 d., Rymo katalikas, baigęs pradžios mokyklos 6 skyrius Piliuonoje, A. Panemunės valsč.

2) 1944 m. kovo 24 d. buvau įstojęs į Gen. Plechavičiaus rinktinę, 1944 m. gegužės 4 d. buvau sužeistas kautynėse II Varėnoje ir buvau paguldytas Karo ligoninėje Vilniuje, kur išgulėjau ligi 1944 m. liepos 6 d., po bombardavimo išvažiavau į Kauną, kur prisistačiau Kauno komendantūros apsaugos būrin ir ten išbuvau 6 dienas. Paskui buvau, kaip ir visas dalinys, perkeltas į 253 lietuvių savisaugos batalioną. 253 batalione išbuvau ligi 1944 m. liepos 30 d., t.y., iki tos datos, kada bolševikai tą batalioną sumušė Kauno-Marijampolės plente ties Gudeliais, Višakio Rūda. Tada visi išsisklaidė ir ėjo kas sau. Aš grįžau namo. Prieš vykstant į namus, aš susikeičiau su savo draugu A. M. laikiniais asmens liudijimais, nes bijojome su savo senais dokumentais operuoti bolševikams užeinant. P. ėjo Vokietijos. Jis, A. M., vėliau S. P., rinktinėje turėjo viršilos laipsnį. Vėliau, tais dokumentais, užėjus bolševikams Lietuvon, aš visą laiką gyvenau. Grįžęs į savo gimtąjį kaimą, gyvenau pas Zigmą Barštį ligi 1944 m. lapkričio 30 d., o nuo šios datos persikėliau į Būčkiesio kaimą ir dirbau pas tolimą giminaitį Garmų, ūkininką. Pas Garmų dirbau ligi 1945 m. birželio 28 d. Nuo 1945 m. birželio 28 d. grįžau pas savo dėdę P. J., į Guogų kaimą, kur gyvenau ir dirbau ligi 1946 m. vasario mėn. pabaigos. 1946 m. kovo 1 d. mane pašaukė karinės prievolės atlikti. Buvau paskirtas į 252 pėstininkų pulką Kaune, kur išbuvau dvi savaites. Tada gavau pasiūlymą pereiti, stoti į NKVD mokyklą Vilniuje, arba turėjau vykti, pagal paskyrimį, į Vladivostoką. Aš pasirinkau NKVD mokyklą. Buvau paskirtas į 350 NKVD korpusą, kurio buveinė buvo Vilniuje, Antakalnyje.

Iškart ir buvau paskirtas į NKVD mokyklą, kuri buvo taip pat Antakalnyje. Mokykloje buvo šimtas žmonių. Mokykloje buvo įvairių tautybių žmonių — žydų, rusų, lenkų. Lietuvių buvau

tik aš vienas. Mokyklos viršininkas buvo papulkininkas Laučukov Aleksander, o vyr. ltn. Grigoriev Ivan buvo mokyklos lektorium. Komandos viršininku buvo j. ltn. Trafimov. Mokykloje buvome uniformuoti: uniforma, kaip ir kariuomenės, tik ant kepurės buvo raudonas lankas ir viršuje raudonas kantukas. Kambariuose gyvenome po 5, po 6 žmones. Valgydavome atskiroje valgykloje.

Mokykloje tvarka būdavo tokia: keldavomės 6 valandą, būdavo ruoša, pusryčiai ir patikrinimas ligi 8 val. Nuo 8 val. ligi 10 val. būdavo pamokos. Nuo 10 ligi 12 val. — užsiėmimai rajone. Nuo 12 ligi 14 val. — pietūs ir pietų pertrauka. Nuo 14 ligi 16 val. — mokymas mokykloje, nuo 16 ligi 18 val. — ginklų valymas, nuo 18 ligi 20 val. — raudonasis kampelis, nuo 20 ligi 21 val. — drabužių valymas, nuo 21 ligi 23 val. vakarienė, vakarinis patikrinimas ir gulimas.

Mokykloje buvo mokoma: 1) suimtojo asmens tardymas, 2) sekimas, čia buvo aiškinama, kaip įtariamą asmenį reikia sekti, išvykus iš tarnybos ar gyvenamos vietos, 3) žinių rinkimas apie įtariamą asmenį, 4) įtariamų asmenų suėmimas, 5) agentų verbavimas, 6) išorinis sekimas. Be to, mokykloje buvo mokoma teroro, t.y. likvidavimo nepalankaus — antisovietinio elemento. Bendrais bruožais buvo apibūdinama ir supažindinama su špionaužu.

Tardymo pamokose buvo aiškinama, kaip reikia suimtąjį tardyti. Čia buvo sakoma, kad iš tardojo reikia išgauti visas paslaptis ir tardomasis visais klausimais, visais kaltinimais turi prisipažinti. Tardant leidžiama vartoti visos priemonės, t.y. mušimas, įvairūs kankinimai, terorizavimas, provokacija ir t.t. Be teoretinio tardymo apmokymo, dalyvavau kaip stebėtojas, prie tardymų suimtųjų asmenų. Mačiau, kaip tardomieji buvo mušami iki sąmonės netekimo, buvo surakinamos rankos ir tardomasis būdavo pakabinamas ant kablų sienoje, badomos adatomis ar smailiais pagaliais panagės, pjaustomos jautrios kūno dalys, kankinami specialiose mašinose, kur tardomasis būdavo surišamas ir tampomas už kojų ar rankų. Dar yra žiaurus suimtojo kankinimas — įdėjimas į tam specialiai padarytą dėžę, kurioje laikomas tol, kol apalpsta ar pradeda prisipažinti. Tardant baugina nušovimu ir į tardo-

mąjį šaudo pro galvą. Nusilpusius atgaivina šaltu vandeniu. Jei suimtas nepripažįsta, ir pav., badauja, tai toks būna prievarta maitinamas tol, kol jis būna pakankamai stiprus. Po to tardomasis vėl pradedamas tardyti — iškart gražiuoju, o vėliau pereinama prie visokių, jau minėtų, žiaurių priemonių. Bendrai, tardomasis, jei jis nepripažįsta, tardomas tol, kol gyvas. Dar yra praktikuojamas, taip vadinamas, lengvasis tardymas: suimtajam duodama rūkyti, išgerti degtinės, gerai valgyti ir t.t. Čia suimtas klausinėjamas labai mandagiai, ir, jei tardomas, pasakoja apie save, iš jo reikalaujama to, ko jis tikrumoje nežino. Po to, toks tardomasis vistiek būna tardomas jau žiauriai, kol jis NKVD tardytojo būna nukankinamas, arba nuo kankinimų miršta. To mokė ltn. Trafimov.

Išorinis sekimas. Teoretškai buvome apmokomi, kaip reikia įtariamąjį sekti. Įtariamasis turi būti seklių nuolat stebimas ir nustatinėjama, kur jis eina, pas ką užėina, su kuo susitinka, ir bendrai, su kuo ir kokius ryšius palaiko. Praktiškai sekimo darbo neteko dirbti.

Be to, buvome apmokomi sekimo asmenų iš nurodytų žymių, iš fotografijų ir kitų asmens charakteringų bruožų. Šitokį sekimą teko atlikti ir praktiškai. Tokiam sekimui buvo duodami uždaviniai iš NKVD pareigūnų tarpo. Iš tokių sekamųjų dauguma buvo priskiriami slaptam likvidavimui, t.y. sekamasis sekamas tol, kol jis, atsidūręs patogion, nuošalion ir mažai pastebimon vieton, būna nušaukiamas ar užmušamas. Apie tai mokė ltn. Trafimov.

Areštavimas. Čia buvo mokoma, kaip įtariamąjį suimti. Jei areštas atliekamas namuose, tai namas apstatomas NKVD pareigūnais, o kiti eina į namą ir nurodytą asmenį suima, butą iškrečia ir po arešto butas užantspauduojamas ir saugomas. Areštuotasis surakinamas ir su stipria sargyba nugabenamas į nurodytą įstaigą ar kalėjimą. Jei į areštuotojo butą kas užėina, tai toks asmuo irgi suimamas. Areštuojant šeimą, šeimos nariai vienas nuo kito atskiriami. Areštuojamiems uždraudžiama bet ką kalbėti. Dar yra praktikuojamas, taip vadinamas, išviliojamasis areštas. Tada asmuo iškviečiamas telefonu, laišku ar žodžiu į tam tikrą vietą ir ten būna suimtas — dingsta be žinios. Toks areštas vadinasi slaptas areštas. Apie tai mus mokė ltn. Trafimov.

Agentų verbavimas. Mokė kaip reikia prisitaikyti prie tam tikrų asmenų, kurie gali būti naudingi išdavimui kitų, ar išgavimui iš jų reikalingų žinių apie organizacijas ar pavienius asmenis. Tokie asmenys, turi suteikti už gerą atlyginimą,

prieš tai suvilioti, reikalingų žinių. Jei toks asmuo sutinka būti agentu, iš jo paimamas pasižadėjimas raštu ir duodama jam tam tikra slapyvardė. Užverbuotasis agentas paimamas sekiman ir tikrinamas, ar jis savo uždavinius atlieka teisingai. Jei agentas duoda pranešimus teisingai, tai tokiu agentu pasitikima ir jis toliau nebūna sekamas. Agentams duodami nurodymai įeiti į visokias organizacijas, prisitaikyti prie kitų asmenų, kurie savo nusistatymu, darbais, ar veikla yra priešingi komunistinei santvarkai. Agentų stengiamasi verbuoti kuo daugiausia. Agentai skaitomi pagrindiniu NKVD tikslu ir agentų darbu remiasi visas NKVD darbas. Agentai seka visų organizacijų veiklą, pavienių asmenų gyvenimą, įstaiigų, kariuomenės ir bendrai, visą gyvenimą. Agentų tikslas yra platus ir labai didelis. Mokykloje buvo aiškinama ir apie agentų darbą užsienyje, t.y. konkrečiai Vokietijoje — anglų, amerikiečių ir prancūzų zonose. Buvo aiškinta, kad turime tremtinių tarpe stovyklose ir vokiečių gyventojų tarpe surasti tinkamus asmenis, kurie būtų naudingi tam darbu ir uždavinių atlikimui. Ypač buvo nurodoma imti agentais tokius asmenis, kurie silpni materialiniu atžvilgiu, t.y. prasigėrę, prasiskolinę, t.y. toks elementas, kuris linkęs prie lengvo gyvenimo. Taigi, agentais ir ieškomi žemos moralės ir visokių nuotykių mėgėjai tipai. Jie susivilioja geru atlyginimu ir lengvu gyvenimu. Mokė ltn. Trafimov.

Žinių rinkimas. Žinios renkamos iš patikimų komunistų santvarkai asmenų. Iš patikimo asmens žinios apie kitą asmenį, kuo nors įtariamą, reikia stengtis rinkti kuo smulkiausiai. Taip pat renkamos žinios ir apie asmenis, neturint apie juos įtarimo, pav., jei asmuo atsisako siūlomos tarnybos ar panašiai, apie tokį asmenį jau renkamos žinios. Jei gaunamos bet kokios neigiamos žinios, tai toks asmuo paimamas į sekimą, o vėliau areštuojamas. Žinias surinkti panaudojami komjaunuoliai, partiniai nariai, įstaiigų tarnautojai, sargai, pasiuntiniai, namų gyventojai, viešbučių gyventojai bei tarnautojai, karčiamų laikytojai ir kitas tam palankus elementas. Kiekvienas gyventojas, jei tik jis NKVD yra žinomas kaip abejotinas, patenka į sąrašus. Apie juos turi būti renkamos žinios. Surinktos žinios turi būti surašomos, nurodant iš kur žinios gautos. Asmuo, apie kurį būna surinktos žinios, tampa įregistruotu. Žinios surenkamos ne tik apie asmenį, bet ir apie visą jo šeimą, tėvus ir protėvius. Šias pamokas dėstė ltn. Trafimov.

Sabotažas. Visur, kur tik bebūtų agentai, turi trukdyti asmenims, organizacijoms, grupėms

ir įstaigoms daryti tai, kas kenktų jų antisovietiniam nusistatymui ar veiklai. Visa kas tvarkingai vyksta prieš sovietinę santvarką, neigti, griauti tokių asmenų planus, tokius asmenis juodinti, šmeižti, prikalbėti, kad kiti tos bendruomenės nariai savo veiksmais jį kompromituotų ir atkreiptų kitų dėmesį. Apskritai, daryti viską priešingai ir stengtis, kad toks antisovietinis pasireiškimas būtų sutrukdytas, o antisovietinis elementas visur būtų sukompromituotas. Antisovietinio elemento vardu daryti visokius nusikaltimus, netvarką, vagystes, žmogžudystes, plėšimus ir bendrai viską, kas tik tokį elementą kitų akyse galėtų vispusiškai paniekinti, pažeminti gerą vardą ir paversti nepatikimais ir mažaverčiais žmonėmis. Čia ypatingai reikalaujama tai daryti, patekus į tremtinių stovyklas. Stovyklose gadinti įrengimus, viską likviduoti, teršti ir t.t.

Toliau buvo aiškinama apie karinį sabotажą. Apie tai aš papasakosiu toje vietoje, kur kalbėsiu apie mano uždavinį amerikiečių zonoje, Vokietijoje. Šiuos dalykus dėstė ltn. Trafimov.

Nežymus likvidavimas. Antisovietinis elementas, atskiri asmenys, kurie neapsimoka suimti, arba nėra galimybės juos suimti (gyvenantieji užsienyje), tokie priskiriami prie nežymaus — slapto likvidavimo. Likviduojamas asmuo išaiškinamas, kur jis gyvena, surandamos sąlygos ir galimybės prie jo prisitaikyti. Tokį asmenį reikia nuošalioje vietoje užmušti ar nušauti. Tam tikslui panaudojama prieš tokį asmenį dar išviliojimas į numatytą vietą, iškviečiant pas artimuosius, ar panašiai. Tuo reikalu nurodyta daug įvairių klastingų būdų bei priemonių. Tai mokė mokyklos lektorius ltn. Trafimov.

Ginklų pažinimas ir jų vartojimas. Buvome supažindinti su įvairių rūšių kišeniniais ginklais, kurie buvo daugiausia sovietų gamybos. Su šiais ginklais atlikdavome ir šaudymo pratimus. Su kariniais šautuvais bei granatomis nebuvome supažindinti. Buvome mokomi, kaip elgtis su sprogstama medžiaga, būtent: tolas, pirokselinas, anonitas, lėkštinės minos, minos magnetinės ir laiko minos. Su sprogstama medžiaga buvome apmokomi, kaip reikia sprogdinti tiltus, pastatus, karinius sandėlius, traukinius ir visus objektus, turinčius karinės reikšmės. Buvo nurodyta, kur ir koks kiekis ir kokios sprogstamos medžiagos reikia padėti. Prieš traukinius buvo patariama naudoti magnetines minas. Prieš transporto priemones — automašinas naudoti lėkštines minas. Pirokselinas, tolas, amonitas, naudojama pastatų sprogdinimui. Sovietai mokykloje rodė naują laiko miną, ypatingai stiprią. Ši mina yra kvadratinės formos

dėžė, didumo kaip motociklo baterija, svoris apie 4 kg. Visa medžiaga telpa skardinėje dėžėje apie 2 mm storio; dėžėje yra laikrodis 24 valandų, nustatytas su įmontuota kapsule. Praktiškų sprogdinimų neatlikome. Tos minos stiprumas yra didelis, nes pagal aiškinimus, ji 30 metrų radijuse viską naikina. Apie tai mokykloje aiškino rusas ltn. Aleksander Grigorjev.

Kalbų mokymas. Mokykloje buvome mokomi rusų, lenkų, vokiečių kalbų. Mokė skaityti ir kalbėti. Raštu nemokė. Kalbų mokė Laučukov Ivan. Jis kalba gerai ir lietuviškai.

Gyvenimas mokykloje. Gyvenome prie mokyklos gretimuose namuose. Kambaryje gyvenome po 5-6 žmones. Aš gyvenau kambaryje, kur gyveno keturi rusai iš Rusijos. Iš jų prisimenu šias pavardes: Aleksandrovič Aleksandras, Ilič Vasili-Kariv, Trojakurov, Dubrovski. Buvo ir lenkų, iš kurių prisimenu: Lazowsky, Baranowsky. Kitų kursantų pavardžių neprisimenu. Iš veido, pamatęs juos, pažinčiau visus. Gyvenant mokykloje, bet kur išeiti buvo griežčiausiai uždrausta. Valgis mokykloje buvo maždaug toks: pusryčiams — 400 gr. duonos, 100 gr. sviesto ir saldi balta kava; pietums — bulvinė ar miltinė košė su riebalais, 150 gr jautienos mėsos ar 100 gr kiaulienos; vakarienei — makaronų ar kruopų baltinta sriuba, 50 gr sviesto ir 400 gr duonos pusiau baltos ir juodos. Rūkalų duodavo į savaitę aštuonis pokelius po 25 štukas, t.y. papirosai pirmos rūšies, kasdien po litrą gero alaus ir mėnesiui po 150 rublių.

NKVD mokykloje mūsų laida buvome 100 vyrų. Kiekviena laida turi savo lektorių, kurie, baigus kursus, su savo parengtaisiais agentais išvyksta į paskirties punktus. Mūsų laidos viršininku buvo Laučukov (taip jis buvo vadinamas, bet ar tikra jo pavardė — aš nežinau), kuris yra apie 30 metų amžiaus, vidutinio ūgio, storakas, plačios burnos, nosis kumpa, panašus į žydą, truputį praplikęs, ypatingų žymių neturi.

Mokykloje mokslas tęsėsi iki 1946 metų lapkričio 28 d. 1946 m. gruodžio 1 d., 50 mūsų mokyklos vyrų buvome atvežti Lenkijon į Katovicus ir paskirti prie kalėjimo apsaugos. Iš kalėjimo mes gabendavome suimtuosius į NKVD įstaigas tardymams ir grąžindavome kalėjiman, o taip pat būdavome sargyboje kalėjimo viduje. Kalėjimas buvo pilnas tik politinių kalinių. Kalėjimo viršininkas buvo rusas NKVD kapitonas, kurio pavardės nežinau. Katovicuose gyvenome karėvinėse. Maistas buvo toks pat, kaip Vilniuje. Katovicuose išbuvaui iki 1947 m. gegužės 12 d. Tą dieną mus 25 vyrus atvežė Vokietijon, į

Leipzigą. Leipzige buvome apgyvendinti Marianplatz kareivinėse. Visi buvome NKVD kariškoj uniformoj. Leipzige ir jo apylinkėse mes dalyvavome prie suiminėjimų vokiečių. Areštus vykdė rusai NKVD pareigūnai, o mes buvome kaip sargybiniai. Tas dalinys, prie kurio ir aš priklausiau, Leipzige susidėjo iš 200 vyrų. Apie 50 NKVD pareigūnų buvo vokiečių, kurie buvo parinkti iš vietinių kompartijos narių. Iš Leipzigo kalėjimo suimtieji buvo traukiniais transportuojami toliau, bet kur, — man neteko sužinoti, bet kalbama buvo, kad į Sov. Rusiją. Daugiausia buvo suiminėjami vokiečiai socialdemokratai, krikščionys demokratai ir kiti vokiečiai antibolševikai. Buvo suimami su šeimomis ir pavieniai asmenys. Šiose pareigose mes išbuvome Leipzige iki 1947 m. spalio 20 d. Nuo tos dienos mums 25 vyrams, buvo surengti pakartotini kursai iš viso to kurso, kurį buvome praėję Vilniuje. Į kursus atvyko tie patys lektorai iš Vilniaus, būtent: Laučukov, Trafimov ir Grigorjev. Čia mums buvo pasakyta, kad kiekvienas asmeniškai gausime uždavinį ir būsime išsiųsti užsienin. Tas pakartojimas tęsėsi iki 1947 m. lapkričio 29 d. Pakartojime mums buvo paaiškinta apie DP gyvenimą ir kad mes turėsime DP tarpe apsigyventi. Aiškino, kaip DP yra susitvarkę, kokius turi komitetus ir kaip tvarkosi.

Duotas uždavinys man. 1947 m. lapkričio mėn., apie 26 d. Leipzige Laučukov išsikvietė mane į savo kabinetą ir pareiškė, kad aš turėsiu išvykti amerikiečių zoną, į Kasselio-Mattenbergo stovyklą ir ten apsigyventi. Su manim Laučukov kalbėjo lietuviškai. Lietuvių kalbą, kaip aš sprendžiu, Laučukov moka gerai ir kalba grynai lietuviškai. Pirmiausia man buvo nurodyta kreiptis į Lietuvių Komitetą ir pasakyti, kad esu atbėgęs iš Lietuvos per Lenkiją, kaip lietuvis partizanas. Čia man Laučukov nurodė, kad Lietuvoje buvau miškuose partizanų daliniuose ir kad tie daliniai dabar randasi Balstogės miškuose. Jis man sakė, kad aš sakyčiau, jog lietuvių partizanams vadovauja ltn. Sakalauskas. Jis liepė Komitetui aiškinti, kad partizanai yra stiprūs savo veikimu ir atkakliai kovoja dėl Lietuvos laisvės. Mano atbėgimo tikslą liepė aiškinti taip: 1947 m. gegužės 8 d. buvę kautynės ir partizanų dalinys buvęs sumuštas, išsklaidytas ir aš patekęs Lenkijon, nerasdamas kitos išeities, nutaręs bėgti Vokietijon, pas savuosius. Šitaip mane mokė Laučukov kalbėti ir aiškinti Lietuvių Komitetui Mattenberge. Po tokių paaiškinimų ir kalbų, liepė prašyti dokumentų ir tarpininkavimo priimti į stovyklą. Jei į stovyklą nebūčiau priimtas, tai

turėjau apsigyventi privačiai, bet su stovykla palaikyti ryšį vistiek privalėjau, kur reikėjo susirasti ir draugų. Jei būtų galimybė apsigyventi stovykloje, tai stengtis gauti kambarį vienam, o jei su draugu, tai tik su patikimu. Stovykloje man buvo įsakyta sužinoti Komiteto sąstatą, narių pavardes, iš kokios vietos jie Lietuvoje kilę ir ką dirbė. Toliau, aiškinti kokios stovykloje veikia organizacijos ir kas joms vadovauja. Ar vedama agitacija negrįžti tėvynėn, kas tai daro, koks antikomunistinis nusistatymas, kas tam vadovauja. Viską žymėti smulkiai ir datomis. Sekti kas ir į kokius kraštus emigruoja. Išaiškinti stovykloje gyvenančius Lietuvos kariuomenės karininkus, valdininkus, mokytojus, profesorius ir kitus buvusius Lietuvoje aukštus valdžios pareigūnus ir tarnautojus. Užmegzti ryšius ir su kitomis lietuvių stovyklomis. Stovyklose surasti sau bendradarbius, verbuoti juos šiam darbui ir per juos rinkti žinias. Visas žinias smulkiai surašyti ir perduoti komunistų partijai Muenchene ar Kasselyje. Man buvo pasakyta, kad pirmoj eilėj aš laike dviejų mėnesių turėsiu užėti į komunistų partiją Kasselyje ir ten pasakyti, kad: “esu M. A., kaip yra su mano dokumentais”. Man buvo pasakyta, kad aš užėičiau į Kasselio miesto centrinę komunistų partijos būstinę, bet kur ji randasi — nenurodė. Ten būsią prisiūsta mano fotografijos ir žinios ir jie žinosią, kas aš esu. Tam kompartijos pareigūnui, kuris su manim kalbės ir pasakys, kad reikalas tvarkoj, privalėsiu perduoti pirmąsias surinktas žinias. Iš to kompartijos asmens aš gausiu 3000 RM ir ten turėsiu pasirašyti. Vėliau per šį Kasselio kompartijos asmenį aš gausiu nurodymų ir būsiu surištas su Muncheno kompartija, kuri šiuose darbuose yra vyriausias organas ir iš ten gausiu daugiau nurodymų ir pinigų.

(Bus daugiau)

Lietuvių Karių Veteranų Sąjungos “Ramovės”
ilgamečiui Centro Valdybos nariui

A.A. kpt. JONUI GAIŽUČIUI

mirus, velionio žmonai ir artimiesiems, reikiame gilią užuojautą.

LKVS “Ramovės” Centro Valdyba

Karo Mokyklos IV Kapitono Dariaus laidos 2-ji kuopa. Atsiminimų autorius, J.J. Mašiotas — 2-oj eilėj iš apač., 3-čias iš kairės.

KARO MOKYKLOS IV, KAPITONO STEPONO DARIAUS, LAIDA

60 METŲ

J. MAŠIOTAS

1921 metų gruodžio 18 dieną buvo išleista Karo Mokyklos IV laida. Tą dieną buvo pakelti į leitenanto laipsnį 209 mokiniai, tame skaičiuje ir Amerikos lietuvis — Atlanto nugalėtojas Steponas Darius. Praėjus 15 metų nuo išleidimo, 1936 metais, ši laida buvo oficialiai pavadinta Kapitono Stepono Dariaus laida, paskelbiant Kariuomenės Įsakyme.

IV laida turėjo du minėjimus: pirmą — 10 metų sukakčiai paminėti ir antrą — 15 metų sukakties proga, 1936 metais.

Paskutiniam minėjimui suruošti buvo išrinktas komitetas: pirmininkas Lisauskas, vicepirmininkai P. Matulis ir J. Chmieliauskas, sekretorius susirašinėjimo reikalams A. Šilius, sekretorius spaudos reikalams J. Mašiotas ir išdininkas V. Kundrotas.

Sukakties minėjimas įvyko Kaune, o vaišės ten pat, Karininkų Ramovėje. Suvažiavo dauguma baigusiujų. Vienas kitas jau buvo pasiekęs pulkininko laipsnį, bet buvo du dar tik vyr. leitenantai, kurie tuojau po suvažiavimo buvo pakelti į kapitono laipsnį. Generolo laipsnį dar

nebuvo nei vienas ištarnavęs, bet generolo vietą užėmė. Tai buvo Ginklavimo Valdybos plk. Lisauskas.

Laike 1936 metų suvažiavimo buvo nutarta sekantį, 25 metų suvažiavimą daryti 1946 metais. Likusį pinigų perteklių, virš 700 litų, buvo nutarta padėti į banką, ką išdininkas mjr. V. Kundrotas ir padarė. Tuos pinigus buvo nutarta panaudoti 25 metų suvažiavimo išlaidoms padengti.

1936 metų suvažiavimui paminėti, tą patį metų "Kardo" paskutiniame numeryje buvo įdėtas straipsnis su fotografijomis. Ten pat buvo įdėtas ir baigusiujų vardinis sąrašas.

To pat suvažiavimo buvo nutarta pagaminti garbės svečių knygą ir ją padėti Dariaus-Girėno mauzoliejuje. Knyga buvo pagaminta, bet jos tolimėnis likimas yra nežinomas.

Paskutinio suvažiavimo nutarimų neteko vykdyti, nors Ruošiamasis Komitetas buvo vienbalsiai patvirtintas ir sekančiam suvažiavimui ruošti. Dar prieš 1946 metus buvome išblaškyti po platųjį pasaulį, daug jau nebebuvo gyvųjų tarpe, įskaitant ir kai kuriuos Komiteto narius.

Kietos gyvenimo sąlygos mokykloje užgrūdino solidarumą. Kad ir maža grupelė klasės draugų susitikusi, visuomet Mokyklą paminėdavo. Taip, Vilniuje, jau esant raudonojoje armijoje, 1940 metais susirinkome viename restorane, pavalgėme pietus ir pasidalinome įspūdžiais. Paskui vėl Čikagoje, 1958 metais minint Dariaus-Girėno 25 metų skridimo sukaktį, grupė iš 17 šios laidos draugų dalyvavo minėjime.

Dauguma medžiagos dingo laike karo, išskiriant vieną kitą nuotrauką. Tenka naudotis atmintimi, todėl čia ir patiekiu atsiminimų nuotraukas.

KANDIDATŲ VARGAI

Pirmieji kandidatai į IV laidą buvo pradėti rinkti Vilniuje 1920 metų rudenį. Dar tebesimokant III laidai, tie kandidatai atlikinėjo kai kuriuos ūkio darbus ir ėjo sargybas. III laida, besitraukdama iš Vilniaus, ten viską paliko, išskiriant tai, ką galėjo sukrauti į savo kuprines.

Kaune teko Karo Mokyklai kurtis iš naujo. Mokykla užėmė tris mūrinius namus Gedimino ir Donelaičio gatvėse. Išleidus III laidą, kandidatų skaičius sparčiai augo. Marijampolėje, po Vilniaus netekimo, mokslas nelindo į galvą. Daugiau mitingavome, negu mokėmės. Tuose mitinguose-susirinkimuose pasireiškė nuomonių skirtumas. Vieni siūlė stoti į Šaulių Sąjungą ir tęsti mokslą toliau. Kiti, priešingai, mesti mokslą ir eiti į kariuomenę, geriausiai į Karo Mokyklą. Aš pasirinkau Šaulių Sąjungą, nes turėjau karišką šautuvą. Kalvarijoje buvo Šaulių Sąjungos užuomazga-štabas. Tą štabą aptarnavo vienas vienintelis asmuo, rodos, p. Jomantas. Savaitgaliais sudarydavome grupelę šaulių — 3-4 asmenų dydžio ir žygiuodavome į Kalvariją. Ten pabudėję per naktį, grįždavome atgal. Vienas juokingas įvykis mane atgrąsino nuo šaulių. Buvo taip. Vieną sekmadienį, grįžtant iš Kalvarijos, pasitiko me kuopą kareivių, kurie žygiavo gana palaidai, užimdami visą kelią. Mūsų trejukė pasitraukė į šalį ir žygiavo grioviu. Staiga, vienas kareivis garsiai sušuko: "Vyručiai, eikit iš kelio, šaulių armija žygiuoja — sumins". Šis juokingas įvykis mane paveikė ir nutariau vykti į Karo Mokyklą.

1920 m. lapkričio 3 d. susirašėme apie 30 savanorių stoti į Karo Mokyklą. VIII klasės mokiniams buvo išduoti brandos atestatai. Nuvykęs į Marijampolės Komendantūrą paprašiau komendanto kapitono Skučo užsakyti pastotes nuvežti savanorius į Vilkaviškio stotį. Koks buvo nusivylimas, kai sutartą dieną — lapkričio 4 d., atvyko tik 3 savanoriai. Teko pastočių atsisakyti. Mums trims buvo išduoti kariams keliauti geležinkeliais

leidimai. Kauno geležinkelių stotyje prie mūsų trejukės prisijungė dar pora savanorių. Pėsti atžygiavome į Karo Mokyklą. Beeidami Gedimino gatve, pro langą matėme išsitempusį civilinį, stovintį "po šautuvu". Kartu pasidarė gerklėje, bet ką darysi? Visi įėjome į kiemą, kurio vartus saugojo irgi civilinis sargybinis. Štabe radome adjutantą ltn. Skibarką. Čia buvome trumpai apklausinėti, padavėme pareiškimus priimti savanoriais į Karo Mokyklą, paskui buvome nuvesti į pastatą Donelaičio gatvėje, ėjusiam viršilos pareigas, kandidatui Saunoriui.

Viršila mus išskirstė po vieną. Man vietą paskyrė mažame, kokių 12 kv. metrų kambaryje. Pravėręs duris, pamačiau, kad tas kambarylis buvo sausakimšai pilnas. Jame suskaičiavau 11 kandidatų. Jie buvo atrėmę nugaras į sienas ir pusiau sėdėjo. Vienas iš ten buvusių man paaiškino, kad galėsiu įeiti, kai atsiras vieta, nes kasdien kandidatų skaičius keičiasi. Pasidėjęs mažą lagaminėlį koridoriuje, pats ant jo atsisėdau. Paskui išsitiesiau ant plikų grindų ir užmigau.

Pabudau nakčia drebėdamas nuo šalčio. Pradėjau bėgioti koridoriuje. Kitą dieną mus išvedė pasivaikščioti, o po to — prausėmės. Tam tikslui lauke stovėjo vandens pripilti loviai, kuriuose vanduo buvo užšalęs.

Tą dieną valgyti negavome, nes atvykome vėliau. Trečią dieną buvome nuvesti kavai. Kavos negavau, nes neturėjau indo. Bet duonos gavau visą porciją. Artėjo pietūs, o aš jokio indo ir šrankio neturėjau. Turėjau nuosavą peilį ir sumaniau iš duonos pasidaryti dubenėlį. Tam tikslui išpjoviau duonos minkštimą, palikdamas tik plutą. Į tą dubenėlį galėjo tilpti virš pusės litro sriubos. Kai nuvedė pietums į virtuvę, pamačiau, kad čia nebuvo lengva sriubą gauti. Virėjas pilstė sriubą kaip koks automatas: vienam ant rankų užpila, kitam ant pilvo — pro šalį pakišto indo. Mano "indas" buvo siauras. Kai atėjo mano eilė, virėjas užtelėjo su samčiu mano kryptimi. Dalis teko į duoną, o didžiausia dalis — ant mano rankų. Sriuba nudegino man rankas ir aš instinktyviai pašokau atgal, pastumdamas kelis kandidatus. Čia prasidėjo keiksmai ir koliojimas. O čia pat buvęs budėtojas ltn. Oleka uždainavo bosu: "Jaučiai"...

Gautą sriubą išlakaiu kaip šunelis, nes šaukšto neturėjau. Prieš vartus, kitoje Donelaičio gatvės pusėje, buvo maža krautuvėlė — ten turėjo būti ir indų. Priėjęs prie vartų sargo, pradėjau derybas. Bet šis atkaklus žemaitis nei iš tolo nesileido į kalbas. Kreipiausi į viršilą, bet tas

man atsakė, kad neturįs teisės išleisti už vartų. Bevaikščiodamas koridoriumi paklibinau frontines duris. Jos buvo nerakintos. Nieko negalvodamas, sprukau per gatvę ir į krautuvėlę. Čia nusipirkęs kas reikalinga; imdamas pietus daugiau vargo neturėjau.

Trečią po atvykimo dieną mano pažįstamas marijampolietis pakvietė mane gulti su juo į vieną lovą: "Patogumai menki, bet vis geriau, negu gulėti skersvėjyje ant plikų grindų". Aš jo pasiūlymą mieliai priėmiau. Jo lovelė buvo siaura, geležinė, su didele skylė dugne. Ta skylė buvo užpinta spygliuota viela. Apsisaugojimui nuo spyglių, patiesėme vienintelę antklodę, o užsiklojome nuosavomis milinėmis. Lauke buvo žemiau šalimo temperatūros, o kambaryje arti to, nes krosnys nebuvo kūrenamos ir kai kurie langai buvo išdaužyti.

Nakčia pabudau ir negalėjau iki ryto užmigti. Buvo šalta, lovos vielos draskė kūną, nors gulėjome nenusirengę. O kas blogiausia — kažkas dilgino visą kūną. Ryte, išėjęs į lauką, padariau patikrinimą ir atradau dilginimo kaltininkus — vargšo "draugus", kurios siurbė šviežieną. O mano draugas miegojo gerai, nes jis jau buvo pripratęs. Papratau ir aš: po kelių naktų ir aš jau geriau miegojau.

Kasdien vesdavo pasivaikščioti, maždaug du kartus į dieną. Kai kurie kandidatai nešiodavo kaliošus, kai kurie buvo skrybėlėti. Pasivaikščiojimo metu kaliošai lėkė aukščiau galvos, o skrybėlės nutūpdavo ant žemės. Niekas jų nesurinkdavo. Stebėtina, kad tokie naujokai, kaip mes, sutarėme geriau žengti į koją, negu kai kurių kariuomenių profesionalai kariai.

Kandidatai buvo skiriami į sargybą ir vidaus tarnybas. Sargybų buvo du postai: vienas prie pinigų dėžės, kitas — prie ginklų sandėlio. Sargybų viršininkai ir vedėjai buvo "veteranai". Prieš einant į sargybą jie instruktuvodavo naujokus, supažindindami su sargybinio teisėmis ir pareigomis. Kuopos dežuro ir tvarkininko pareigoms buvo skiriami kandidatai iš eilės. Kuopos dežuro (budėtojo) pareigoms buvau paskirtas antrąją po atvykimo dieną. Mano pareigos buvo saugoti kelis šautuvus ir perduoti kuopai viršininkų įsakymus.

Kasdien kandidatų skaičius vis didėjo. Maždaug po savaitės man atvykus, atvyko mobilizuoti draugai. Pasidarė taip ankšta, kad net koridoriuose nebuvo vietos kur atsigulti. Tik kai kurie "vetaranai" buvo neblogai įsitaisę: jie turėjo lovas ir šiokią tokią patalinę. Net malkų krosnių kūrenimui sukombinuodavo. Tarp mobilizuotų

buvo daug nelietuvių, net nemokančių lietuviškai. Juos, be sustojimo mokykloje, siūsdavo į Etapo Skirstymo Punktą.

Galutinė atranka buvo padaryta lapkričio 14 dieną. Tam tikslui buvo išrikiuoti visi kandidatai, viso virš 500. Ten, kur vėliau išdygo Universiteto rūmai, buvo nedidelė aikštelė. Toje aikštelėje buvo taroma atranka. Kiekvienam kandidatui reikėjo prieiti prie mokyklos viršininko ir atraportuoti: "Tamsta pulkininke, esu toks ir toks, baigęs gimnazijos 6 klases". Čia pat buvęs leitenantas komanduodavo: "Deši-nėn, Kai-rėn, Ap-link" ir pan. Kitas leitenantas parodydavo į kurią grupę stoti: dešinėje, ar kairėje. Aš patekau į "dešiniųjų" grupę, kurioje buvo kandidatai priimti į Karo Mokyklą. Priimtuosius išrikiavo pagal ūgį. Tikėjomės, jei greta atsistosime, tai ir pateksime į vieną dalinį. Bet išėjo priešingai: išskaičiavus "pirmais-antrais", pirmuosius paskyrė į I kuopą, o antruosius — į 2 kuopą. Taip ir likome perskirti.

Tikro priimtųjų skaičiaus nežinau, bet sprendžiant iš nutrupėjimo, man žinomuose daliniuose galėjo būti arti 300.

Priimtuosius tuojau paskirstė į būrius ir skyrius, pirma, žinoma, išrikiuodami pagal ūgį. Aš patekau į 2 kuopos II būrio 2 skyrių. Tą pat dieną visiems nukirpo plaukus, nuvedė į pirtį, kur atidavėme nuosavus drabužius dezinfekcijai, o vietoj jų gavome švarius baltinius ir karišką uniformą. Uniforminiai drabužiai nebuvo vienodi: vieni jų buvo angliškos kilmės, kiti amerikoniškos. Aulinių batų negavome. Gavome amerikoniškus batus su tvarsčiais-bintais ant blauzdų. Toji apranga buvo labai kukli, net skursna, bet mes ja didžiavomės. Su tais pat drabužiais teko ir po purvyną šliaužioti ir vaikščioti Kauno gatvėmis, kai gavome leidimą išeiti į miestą. Tik vėliau, jau beveik mokslui įpusėjus, mums buvo pasiūti išveiginiai drabužiai — labai skystos medžiagos — vietinio darbo. Su tomis išveiginėmis milinėmis buvome paleisti į pasaulį leitenanto laipsniu.

Grįžę iš pirties, gavome lovas ir patalinę. Kambariuose buvo šilta. Dar ir šiandien atsime nu, kaip buvo malonu ir minkšta gulėti ant vatinio matraco po 10 naktų gulėjimo ant spygliuotų vielų.

Pirmieji IV laidos savanoriai apie kokią nors mobilizaciją nieko nežinojo. Tik vėliau sužinojome, kad Steigiamojo Seimo buvo priimtas įstatymas pašaukti į kariuomenę vyrus, gimusius 1901 metais ir baigusius ne mažiau, kaip 4 gimnazijos klases. Pagal tą įstatymą, vyrai, gimusieji

1901 metais, savanorių teisių neturėjo, jei jie nertarnavo prieš to įstatymo išleidimą. Buvo ir išimčių: vienas kitas gavo, ne tik savanorio teises, bet buvo apdovanoti ir žemės sklypais.

TRYLIKA MĖNESIŲ

Mokinių sudėtis. Buvo juokaujama, kad IV laida buvo Šlekų laida, nes ji prasidėjo ir baigėsi Šlekiais. Mat, 1-os kuopos dešiniajame sparne stovėjo Jokūbas Šlekys, kuris buvo visa puse galvos aukštesnis už gretimą kaimyną, o 2-os kuopos kairiajame sparne stovėjo Petras Šlekys, vadinamas Petru Didžiuoju, kuris buvo žemesnis už gretimą kaimyną. Vidutinis 2-os kuopos vyrų ūgis buvo 1,74 metro.

Išsilavinimo atžvilgiu buvo didelis įvairumas. Greta gimnazijos mokytojo stovėjo jo mokinys, greta studento stovėjo vos pora klasių baigęs kareivis. Amžiaus atžvilgiu irgi buvo įvairumų, kraštutinumų. Taip, pavyzdžiui, greta I Pasaulinio karo veterano, sulaukusio virš 30 metų amžiaus, stovėjo septyniolikmetis gimnazistas.

IV laidoje buvo du Amerikos lietuviai, tai Steponas Darius ir Matas Zujus, bet pastarasis Mokyklos nebaigė. Šią laidą baigė ir trys žydų tautybės mokiniai: Kirsnianskis Naumas, Gotlibas Jokūbas ir Gensas.

Prasidėjus griežtam mokymui, kai kurie neištesėjo: pradėjo verkšlenti, alpti. Tokius tuojau siųsdavo į kariuomenės dalis. Politinei padėčiai pradėjus stabilizuotis, kai kurių patriotizmas atvėso ir jie pradėjo ieškoti kelių, kaip iš Karo Mokyklos ištrūkti. Kai kuriems tai pavyko, bet dauguma, gavę priedo po kelias paras sunkaus arešto, turėjo pasilikti. Teko jiems ieškoti kitų kelių. Taip mūsų skyriuje buvęs Dionizas Trimakas, buvęs Steigiamojo Seimo narys, nepaleistas tiesioginiu keliu, sumanė suvaidinti silpnąprotį. Jis įsitaisė birbynę ir pietų metu pradėjo birbinti. Tai buvo baisus nusikaltimas, nes valgykloje ne tik išdarinėti išdaigas, bet ir kalbėti buvo griežtai draudžiama. Tačiau D. Trimakui pavyko: jis buvo atleistas iš Karo Mokyklos.

Pradžioje jautėsi maža trintis tarp "veteranų" ir gimnazistų, bet vėliau santykiai išsilygino.

Kadras ir mokymas. Karo Mokyklos viršininkas buvo plk. ltn. P. Tvaronas, o jo padėjėjas ir bataliono vadas — kpt. S. Dirmantas. Kuopų vadai buvo: 1-os kuopos — kpt. Juozaitis ir 2-os kuopos — mjr. A. Svilas. Be to, kiekviename būryje buvo po du karininkus: vyr. būrio karininkas ir jaun. būrio karininkas. Vyr. būrio karininkai buvo: 1 kuopoje — kpt. Rekašius, kpt. As-

tupėnas ir kpt. Novakas; 2-os kuopos vyr. būrio karininkai buvo: kpt. Gladutis, kpt. Talevičius ir kpt. Saladžius. Jaun. būrio karininkai buvo: ltn. Neveravičius, ltn. J. Tapulionis, ltn. V. Skibarka, ltn. Švažas, ltn. Paura ir ltn. Veinbergas. Statutus ir tankinę rikiuotę mokė būrių karininkai. Taktiką mokė plk. ltn. Tvaronas, topografiją ir artileriją — kpt. Dirmantas, šaudymo teoriją — kpt. Juozaitis, fortifikaciją — kpt. Gladutis ir kpt. Novakas, ryšius — kpt. Z. Talevičius, kavaleriją — ltn. Matulaitis. Neužmiršti buvo ir šokiai bei dainos. Dainuoti pamokė kelis kartus savanoriškai atvykęs Stasys Šimkus, o šokius kas savaitę mokė p. Gedvila.

Drausmė buvo griežta — geležinė. Bausmės drakoniškos. Už mažiausią nusižengimą buvo be pasigailėjimo pilamos paros sunkaus arešto. Mat para sunkaus arešto tuo laiku reiškė stovėjimą 1 val. su šautuvu. Kai kiti mokiniai vakarais eidavo į klases pamokų ruošti, šautuvininkai eidavo į salę valandų stovėti. Kai kurie pasidarė profesionalais, nes jie stovėjo "po šautuvu" diena iš dienos. O kai baigė Karo Mokyklą, tai dar išsinešė kelias valandas neatstovėtas. Laimingi buvo tie, kuriems valandų stovėti neteko. O kas gavo puskarininkio laipsnį, tam ne tik valandų nereikėjo stovėti, bet nebuvo skiriamas nei į tarnybą.

Plk. ltn. Tvarono porcija buvo 5 paros sunkaus arešto. Jo pavyzdį sekė kiti karininkai, su tam tikromis išimtimis. Pavyzdžiui, kpt. Dirmantas retai kada baudė, o jei bauė, tai juokingai lengvai. Kpt. Talevičius buvo griežtas kaip ugnis. Tačiau jis ne tik bausdavo, bet mokėjo ir priglausti. Jis turėjo didelę įtaką: jei būtų liepęs šokti į ugnį — būtume šokę, o aš — net pora kartų "šokau". Per vienus pratimus, žiemos metu, ėjau patrulio pareigas. Smarkiai šąlo. Beeidamas priėjau forto griovį ir stačią sieną, virš 2 metrų aukščio. To griovio dugne buvo vanduo, jau spėjęs užšalti. Priėjęs suabejojau ir staptelėjau: "Po šimts velnių, ko žiopsai!", išgirdau kpt. Talevičiaus balsą. Nieko nelaukdamas šokau nuo tos sienos tiesiai ant ledo: ledas neatlaikė ir įlūžo, o mano šautuvo buožė skilo. Išsimaudžiau iki ausų. Kai ėjome namo, vis šąlo ir mano drabužiai pradėjo stingti. Jaučiausi kaip viduramžių riteris plieniniuose šarvuose.

Kitą kartą, vadovaudamas kuopai, staptelėjau prie puikiai atrodančių rugių. Čia vėl kapitono pabartas, paleidau kuopą per rugius. Reikia pripažinti, kad mes daug javų ir daržų sunaikino, ypatingai Kalnicos kaimo apylinkėje. O ūkininkams vargu kas atlygino. (Bus daugiau)

ALGIRDAS — SENOVĖS LIETUVOS VALSTYBININKAS, JO VEIKLA IR LAIKAI

Supažindinimas su Algirdo M. Budreckio knyga

KNYGOS AUTORIS

Algirdas M. Budreckis, Amerikoje, Newark, N.J., gimęs lietuvis, studijavo ir akademinis laipsnius įsigijo Rutgers universitete, istorinius straipsnius rašė lietuviškoje spaudoje, daugiausia "Kario" žurnale. Pats yra parašęs ir išvertęs angliškai kelias Lietuvos istoriją liečiančias knygas, dabar mums duoda New Yorko "Simo Kudirkos" šaulių kuopos išleistą ir Pranciškonų spaustuvėje išspausdintą monografiją — *Algirdas — Senovės Lietuvos valstybininkas, jo veikla ir laikai*, iliustruotą Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo paveikslais, turinčią 364 psl. knygą, kurios kaina 15 dol.

LIETUVIŲ NEPALANKUMAS ALGIRDUI

Rašyti apie DLK Algirdą, kaip ir tyrinėti jo nuveiktus darbus, yra nelengva, nes jo politika ir karo žygiai yra tampriai surišti su tos pačios rūšies Kęstučio veikla, dėl to iki šiol mes neturime atskiros nuo Kęstučio Algirdo monografijos. Lietuviai istorikai jo nestudijavo ir dėl to, kad lietuvių tarpe apie Algirdą buvo susidariusi klaidinga nuomonė, būk jis tesirūpinęs tik rusiškąja Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos dalimi, priėmęs stačiatikių tikėjimą, o pačios Lietuvos reikalais visai nesirūpinęs. Tai yra klaidinga nuomonė, kurią sukūrė caristinės Rusijos istorikai propagandistai, Algirdą paskelbę stačiatikių ir rusifikacijos apaštalu.

Iš tikro, Algirdas, kaip DLK rūpinosi visos Lietuvos reikalais ir mylėjo ją kaip ir Kęstutis. Jis su Kęstučiu pašalino nuo sosto nesugebantį eiti DLK pareigų Jaunutį ir, Kęstučiui pritariant, tapęs DLK su juo sutartinai gynė Lietuvą nuo priešų ir plėtė jos sienas rytuose. Jis rėmė Kęstučio kovas su Vokiečių ir Livonijos ordinais ir Liubarto kovas su lenkais.

ALGIRDAS KOVOSE SU VOKIEČIŲ IR LIVONIJOS ORDINAIS

Autorius savo veikale daug vietos skiria Algirdo kovoms su kryžiuočiais. Pavartodamas ano meto šaltinius, atskleidžia tų karų pobūdį. Vokiečių ordine buvo įsigalėjusi praktika dažnais netikėtais puolimais applėsti kraštą, sudeginti namus, paimti belaisvius ir, vengiant susirėmimų atviroje kovoje, grįžti į savo kraštą. Taip nuteriojus kraštą, sugriauti lietuvių pilis ir, Nemuno krantuose statant savo tvirtoves, slinkti į krašto gilumą.

Vokiečių ir Livonijos ordinai tokius žygius darydavo, kai sulaukdavo svečių iš Vakarų Europos kraštų. Tokie didesni žygiai būdavo daromi Algirdo ir Kęstučio laikais du kartu metuose: žiemą, apie va-

sario 2 ir vasarą, apie rugpiūčio 15. Yra suskaičiuota, kad laikotarpis tarp 1345 ir 1382 m. buvo padaryti 66 žygiai iš Prūsų ir 30 iš Livonijos. Į tą skaičių neįeina ordino brolių suruošti plėšikų savanorių įsiveržimai.

Lietuviai savo priešams tuo pačiu atsilygindavo, nusiaubdami Prūsiją ir Livoniją ir sugriaudami jų pilis. Tik lietuvių įsiveržimai nebuvo tokie dažni. Algirdo viešpatavimo metais (1345-1377) yra priskaičiuota 31 lietuvių žygis į Prūsus ir 11 į Livoniją. Čia paminėsime tik kelis žymesnius lietuvių su Vokiečių ir Livonijos ordinu susikirtimus.

Tuoju po Jaunučio pašalinimo, Vokiečių ordino magistras Liudolfas Koenig ruošėsi suduoti Lietuvai mirtiną smūgį. Jam į talką atvyko Bohemijos karalius Jonas su sūnum Karoliu, Vengrijos karalius ir daug kitų kunigaikščių. Kai ordino vedama kariuomenė atvyko prie Veliuonos, pasklido gandas, kad Lietuvos valdovai užpuolė Sembą. Iš tikro, ordino vadovybei suklaidinti, Kęstutis pasiuntė žemaičius pulti Klaipėdos pilį ir Sembą, kurie nusiaubė apylinkę, greitai pasitraukė. Tada ordino magistras grįžo ginti Sembos, o Livonijos ordino magistras tuomet kariavo Ezelio saloje. Tai patyręs Algirdas, su didele kariuomene užpuolė Livoniją, sudegino Tarvitės, Duobelės ir Mintaujos pilis, pražygiavo pro Rygą ir Siguldos apylinkes ir su dideliu grobiu grįžo namo. Vokiečių ordino magistras, Semboje lietuvių neradęs, su svečiais vėl žygiavo į Lietuvą, bet Kęstučio siuntimas prie Rastenburgo pilies ordino žemėje ir maisto trūkumas privertė grįžti. Šaltiniuose sakoma, kad dėl šios nesėkmės magistras buvo apkaltintas išdavyste ir išėjęs iš proto, dėl to jo vietoje buvo išrinktas kitas magistras.

Kai Algirdas ir Kęstutis 1347 m. tris kartus nuteriojo Rastenburgo, Roesselio ir Sembos žemes, naujas magistras Henrikas Dusemer 1348 m. sausio mėnesį pasiuntė didelę kariuomenę į Aukštaičius, kurią grįžtančią su grobiu pasitiko Algirdas su broliais Kęstučiu ir Narimantu, bet atviroje kovoje prie Strėvos upės lietuvių buvo sumušti. Kovoje žuvo Narimantas ir daug lietuvių. Bet pralaimėjimas didesnių padarinių krašte neturėjo, tik patarnavo ordino propagandai.

Didesnės reikšmės buvo 1362 m. pavasarį Kauno pilies sugriovimas, nes ji iki tol trukdė kryžiuočiams veržtis Nemunu ir Nerim į Lietuvos gilumą. Tačiau neišaiškinamas lieka faktas, kodėl Algirdas ir Kęstutis, atvykę su kariuomenėmis prie Kauno, negynė tokios svarbios strateginės tvirtovės. Istorikai mano, kad Algirdo ir Kęstučio čia nebuvę, arba jie turėję permaža kariuomenės stoti į atvirą kovą.

Sugriovus Kauno pilį atėjo sunkios dienos, nes ordinas nesiliovė ją puolęs. Kęstutis 1363 m. Nevėžio žiotyse, Virgalės saloje, buvo pradėjęs statyti pilį — Naująjį Kauną, bet kryžiuočiai ją dar nebaigtą sugriovė. Jie taip pat sugriovė Peštės ir Veliuonos pilis. Taip, be kliūčių, ordino kariuomenė pradėjo pasiekti net Žeimius ir Gardiną. Tiesa, lietuviai 1364 ir 1365 m. apiplėšė Prūsiją, sudegino kelias pilis

ir parsivarė belaisvių. Didelį žygį Algirdas ir Kęstutis, tikslu išgriauti Karaliaučiaus pilį, padarė 1370 m., kuris pasibaigė nesėkmingu Rūdavos mūšiu, kur jų kariuomenė daug nukentėjusi, iš mūšio pasitraukė taktikos sumetimais.

Didelį žygį ordino maršalas Gotfridas von Linde suruošė Magistro įsakymu Algirdo mirties metais (1377). Su 12,000 vyrų jis žygiavo į Vilnių ir prisiartinio prie Trakų. Seneliai Kęstutis ir Algirdas sutikti priešė nebuvo pasiruošę, dėl to, Kęstutis Trakuose, o Algirdas Vilniuje vadus pavaišinę, padarė paliaubas, bet nežiūrint to, jie vistiek sudegino Vilniaus miestą. Tačiau namo grįžimas kryžiuočiams buvo sunkus, nes Vytautas buvo sunaikinęs pakelyje paliktas maisto atsargas.

ALGIRDAS LIUBARTO KOVOSE DĖL VOLINIJOS

Net nuo Mindaugo laikų lietuviai stengėsi užvaldyti tolimą Voliniją. Vėliau tai pavyko pasiekti giminytės ryšiais. Baigiantis Volinijoje ir Haličės riurikajams, Algirdo brolis Liubartas vedė Andriaus riurikajū dukterį, kuriam uošvis pavedė valdyti Lucką. Uošviui Andriui ir jo broliui Levui 1322 ar 1323 m. žuvus, Algirdo brolis Liubartas galėjo tapti visos Volinijos ir Haličės kunigaikščiu, bet Lenkijos karaliui Vladislouvi Lokietkai padedant, vakarinę Voliniją užvaldė ir Haličą savo valdžion perėmė Andriaus ir Leono sesers sūnus Boleslovas Jurgis, o Liubartui paliko rytinę Voliniją su Vladimiro ir Lucko sritimis. Paskui, Boleslovui Jurgiui mirus bevaikiu, viso Haličės ir Volinijos valdovu tapo Liubartas.

Tas nepatiko Lenkijos karaliui Kazimierui, dėl to, per visą Algirdo viešpatavimą, tarp jo ir Liubarto, ėjo nuolatinis karas, kuriame vienokiu ar kitokiu būdu turėjo dalyvauti ir Algirdas. Pasak Dluogošo, kai Kazimieras su Vengrijos karalium Liudviku buvo apgulę Belzo pilį, tai Algirdo paskatinti totoriai, staiga įsiveržę į kraštą, sutrukdė pilies paėmimą. Tačiau Kazimierui pavyko dalį Volinijos ir Haličą pagrobti iš Liubarto. Tik 1350 m. kilus Lenkijoje neramumams dėl Kazimiero nesantaikų su ponais, Liubartas su Algirdo ir Kęstučio pagalba išvijo lenkų įgulas iš užgrobtų miestų. Kai Kazimieras 1351 m. suorganizavo prieš Liubartą kryžiaus karą, tai Algirdas sudarė sąjungą su Podolės totoriais, kad eitų Liubartui į pagalbą. Kai Liubartas pateko nelaisvėn, tai Algirdas, norėdamas sustiprinti savo poziciją prieš lenkus, Chelme ir Belze įtvirtino savo brolio sūnų Jurgį Narimantaitį. Nežiūrint lenkų pasisėkimų kovose, aiškios persvaros nebuvo. 1366 m. darant taiką, Algirdas su broliais užtarė Liubartą. Jis gavo Rytines Vladimiro sritis, o vakarines teko Kazimierui. Nors kovos tarp Liubarto ir Kazimiero vėl prasidėjo, bet Algirdas jose jau nedalyvavo.

ALGIRDO LAIMĖJIMAI RYTUOSE

Rytuose Algirdo politinė programa buvo: 1. Sujungti DLK valdžion visas lietuvių žemes; 2. Perkelti Vokiečių ordiną iš jo užgrobtų žemių į stepes

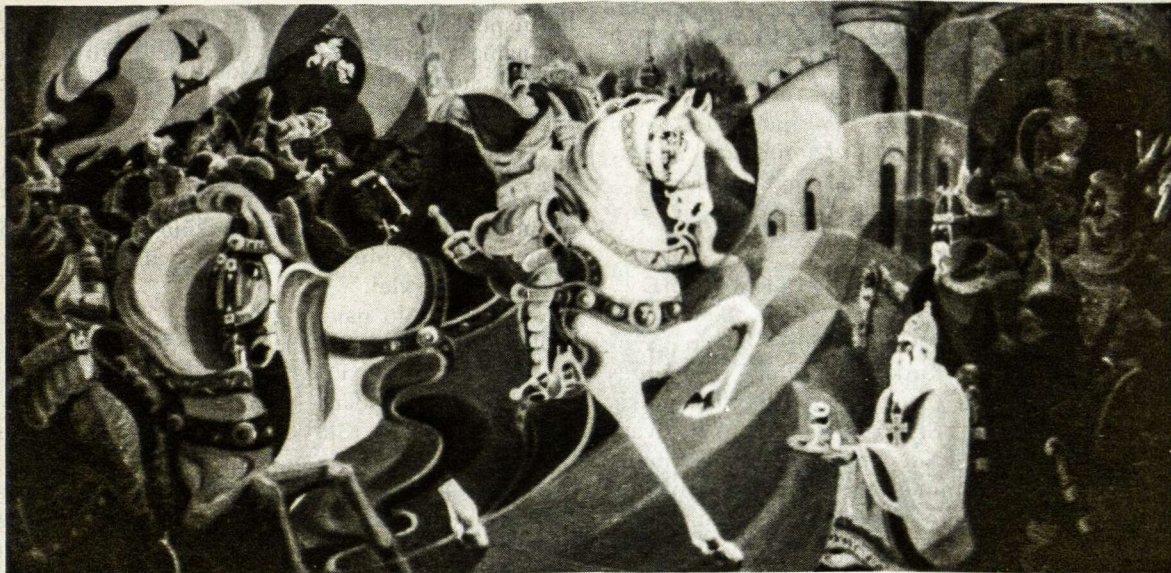
kovai su netikinčiais totoriais; 3. Prijungti prie Lietuvos visas Rusijos žemes, dėl to, kad jis turėjo daug sūnų, kuriuos reikėjo aprūpinti žemėmis. Iš tikro, jis, kaip ir jo tėvas Gediminas, daugiau prie Lietuvos prijungė rusų žemių savo sūnų ir dukterų vedybomis, kaip ginkluota jėga. Algirdas taip pat buvo gudrus politikas, drąsus karys ir geras karvedys. Jam taip pat padėjo kariauti broliai ir brolių vaikai, dėl to jis sėkmingai jungė prie Lietuvos rusų žemes.

Pasitaikė taip pat ir palankios aplinkybės. Vladimiro sukurtos Rusijos susiskaldymas į mažas kunigaikštijas, o taip pat ir totorių Aukso ordos suskilimas. Kai Aukso ordos chanas Čanibekas 1357 m. mirė, tai tarp jo 13-os ambicingų sūnų prasidėjo žudynės dėl valdžios, trukusios 20 metų. Ši aplinkybė leido Algirdui ir Maskvai įsigalėti ir jungti savo valdžion Rusijos kunigaikštijas.

Maža Pskovo respublika, Livonijos kalavijuočių puolama, prašė Algirdą pagalbos, kuris tuomet (1342) buvo Vitebsko kunigaikščiu. Algirdas, manydamas, kad laimėjęs pskoviečių palankumą, galės pasodinti Pskove lietuvių kunigaikščiu, sutiko padėti. Jo pasiūstas Jurgis Vytautaitis susikovė su kalavijuočiais, bet jų neįveikęs pasitraukė į Izborsko pilį ir atlaikė puolimą. Algirdas tuomet puldinėjo kalavijuočius iš šalies, nes jo kariuomenė buvo nepakankama stoti į atvirą kovą. Kai kalavijuočiai neįveikę Izborsko įgulos pasitraukė, pskoviečiai kvietė Algirdą būti jų valdovu, bet Algirdas atsisakė ir savo vietoje paliko Vygandą-Andrių, o kai jis buvo paskirtas Polocko kunigaikščiu, jo vietoje buvo paliktas Jurgis Vytautaitis. Pskoviečiai, tuo nepatenkinti, nusikreipė nuo lietuvių, pasiduodami Naugardo įtakai. Tik 1377 m. Vygandas-Andrius grįžo į Pskovą, kaip kunigaikštis.

Didysis Naugardas taip pat turėjo palankią lietuviams partiją, kurios pastangomis dar Gedimino laikais naugardiečiai norėjo veikti kartu su Lietuva prieš Maskvos įtaką. Todėl naugardiečiai labai palankiai 1333 m. sutiko Algirdo brolių Narimantų, kuris padėjo Naugardui išsivaduoti iš Aukso ordos totorių priklausomybės. Bet jis 1338 m. grįžo Lietuvon, Naugarde palikdamas savo vietininką, kol 1347 m. švedai užėmė miestą. Tada Naugardas pasidavė Maskvos įtakon ir gavo Maskvai atsidavusį seniūną (posiadnik) Austachijų, kuris įžeidė Algirdą, pavadindamas jį šunim. Dėl to Algirdas atsakė represijomis prieš Naugardo pirkliaus ir paskelbė karą, kurio metu užėmė kai kurias Naugardui priklausančias žemes. Vėliau Naugardas vėl pateko Lietuvos įtakon ir Algirdo sūnūs ir vaikaičiai, valdė lietuvių užimtas Naugardo žemes, o kartais ir pačiame Naugarde buvo DLK vietininkais.

Dėl Smolensko Algirdas varžėsi su Maskva, dėl to jis skaldė Smolensko kunigaikštiją, užėmė Rževą, Bialają, Mogiliovą, Terapecą ir kt. Tada Smolenskas tapo Algirdo valdų apsuptas ir atskirtas nuo Maskvos. Algirdas taip pat užvaldė Kijevo, Podolę, Černigovą ir Severską ir kt. Tverės kunigaikštystės Julijonos vedybomis savo įtakon patraukė šią kunigaikštiją, bet dėl jos turėjo kautis su Maskva. Nėra įmanoma smulkiau

Jurgis Juodis — Algirdas įžengia į Kijevą

nagrinėti tuos karus. Algirdas tris kartus — 1368, 1370 ir 1372 m. žygiavo į Maskvą.

TIKĖJIMAS ALGIRDO POLITIKOJE

Kaip visi lietuviai istorikai, taip ir Algirdas M. Budreckis teigia, kad Algirdas, kaip Gedimino sūnus ir kaip pagoniškos Lietuvos valdovas, buvo ir turėjo būti pagonis. Bet iš kitos pusės, pradžioje jis valdė Vitebsko stačiatikių kunigaikštiją, įgytą vedybomis, kurioms kliūtimi buvo Algirdo tikėjimas. Negana to, tapęs Didžiuoju Lietuvos Kunigaikščiu, nepaliaujamai jungė prie Lietuvos stačiatikių kunigaikštijas, joms valdyti skirdamas savo sūnus, kuriems leido krikštytis stačiatikių krikštu, pats, mirus pirmajai žmonai, tais pačiais politiniais tikslais vedė kitą žmoną, stačiatikę Julijoną, rūpinosi stačiatikių tikėjimo reikalais, politiniais sumetimais Maskvos įtakon pasidavusio metropolito vieton, stengėsi Lietuvai priklausančiose žemėse atgaivinti buvusią Kijevo metropoliją. Rodos, būtų sunku patikėti, kad Algirdas nebūtų buvęs krikštytas stačiatikių krikštu.

Žinant, kad Algirdas nieko prie Lietuvos prijungtuose stačiatikių kraštuose nekeitė, savo žmonoms leido stačiatikių tikėjimą praktikuoti ir pirmosios žmonos vaikus krikštyti, atrodytų, kad jis krikštijosi, arba panaudojus *privilegium paulinum*, pagonio su krikščione jungtvių atveju, pasižadėjęs leisti žmonoms praktikuoti savo tikėjimą ir vaikus krikštyti ir auklėti krikščionių tikėjime, gavo dispensą. Apie tokį dispensą užsimena ir šios knygos autorius. Pažadą, liečiantį žmonių tikėjimo laisvę, jis pilnai išlaikė, bet antrosios žmonos vaikų, gimusių Vilniuje, nekrikštijo, nes DLK-tis ir jo vaikai turėjo būti pagonys. Jei jis statė

cerkves stačiatikiams ir rūpinosi jo valdžioje esantiems gauti metropolitą, tai jis tai darė politiniais sumetimais, kaip valdovas savo pavaldinių gerovei, kai metropolitas Aleksiejus tapo Lietuvai kenksmingu Maskvos tarnu. Prašydamas paskirti metropolitą, Konstantinopolio patriarchui pažadėjo krikštytis. Vadinas, jis buvo dar pagonis. Tai patvirtina ir rašytojas Neceforas Gregoras, kuris 1360 m. rašė: “Visi lietuviai... yra paskendę pagonybėje ir garbina ugnį kaip dievą... Jų karalius (atseit Algirdas) nusilenkia saulei, bet jis pasižada su visa tauta priimti mūsų tikėjimą”. Atrodytų, kad šis Neceforo Gregoro raštas, Konstantinopolio patriarcho elgesys su Algirdu ir jo kūno pagoniškomis apeigomis sudėginimas įrodo Algirdo pagonybę.

Jis atidžiai sekė ir Vakarų krikščionybės jėga veržimąsi į Lietuvą. Jis atmetė Vokiečių ordino, Lenkijos ir Vengrijos karalių ir imperatoriaus Karolio IV ir popiežių pastangas jį ir jo brolius su visa tauta apkrikštyti. Jis aiškiai suprato, kad tada per juos priimtas krikštas Lietuvai galėjo atnešti prūsų likimą ir dėl to jo nepriėmė. Tačiau jis nedraudė Vakarų krikščionybei plisti. Jo dvare lankėsi Vilniuje gyvenantieji pranciškonai, būsimasis Vilniaus vyskupas Andrius, Vosylius, Petras iš Kandijos, būsimasis, vėliau Pizos susirinkimo išrinktas antipopiežius Aleksandras V, kurio tuo metu susidraugavimas su Jogaila, paskui Lietuvai buvo naudingas gintis nuo Vokiečių ordino kėslų. Iš viso giliau panagrinęjus Algirdą, pastebime, kad jis buvo ne tik geras politikas ir gudrus strategas, dideliuose pavojuose atvadęs Lietuvą prie Vakarų krikščionybės slenkščio, kurį paskui peržengė jo sūnus Jogaila su Kęstučio sūnum Vytautu, pakreipdami Lietuvos istoriją nauja linkme.

→

SAVANORIO UŽRAŠAI

III DALIS

(*Netolimos praeities atsiminimai*)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

PASTANGOS ĮSIKURTI A. PANEMUNĖJE

Anksčiau nė nemaniau kurtis A. Panemunėje ar kur kitur, nes kaip savanoris buvau gavęs 8 ha žemės sklypą Kurklių valsčiuje, Ukmergės apskrityje, tai ten ir planavau pasistatyti namuką, kai išeisiu pensijon. Sklypą išnuomavau to dvaro užvaizdai. Tik atsitiktinė proga suteikė galimybę kurtis čia, A. Panemunėje. O ta proga buvo tokia. Vieną šeštadienio popietę grįžau su žmona iš pasivaikščiojimo krantine, tuo metu vadinama Biliūno gatve (vėliau pavadinta Prezidento Smetanos alėja). Ant nedidelio medinio namo (19 nr.), buvo iškabintas skelbimas, kad namas parduodamas, bet jame dabar niekas negyveno. Apžiūrėjom namą iš lauko pusės. Kieme buvo vieno kambario pastatas sargui, šulinys ir didelis daržas. Žmonai, matyt, patiko vieta, todėl ji pirmoji pasiūlė namą pirkti. Sakė, kad kai abu dirbame, bus lengviau išsimokėti. Nebuvau priešingas, juoba, kad gautų savanorio žemės sklypą siūlėsi pirkti nuomininkas.

Namo pardavėjas buvo Kauno miesto mokyk-

lą inspektorius A. Vokietaitis, mano pažįstamas. Už namą paprašė devynis tūkstančius litų. Pusę reikėjo sumokėti grynais, o kitą pusę išmokėti per kelioliką mėnesių. Už namą viską, kaip sutarta, sumokėjom, bet gyventi jame dar negalėjom, nes reikėjo didesnio remonto. Pasamdžiau inžinierių, kuris paruošė sąmatą, siekiančią arti dešimties tūkstančių litų. Reikėjo naujo stogo, langų, bei statybinės medžiagos priestatams: virtuvei ir skalbyklai.

Dabar iškilo naujas galvosūkis: kur gauti paskolą? Patarimo paprašiau savo viršininką plk. K. Navaką, kuris siūlė kreiptis į Žemės Banką, naujakuriams duodantį paskolas lengvomis išsimokėjimo sąlygom. Kitą dieną nuvykau į Žemės Banką. Mano laimei sutikau pažįstamą iš Karo mokyklos J. Valaitį, dabar banko vicedirektorių. Trumpai papasakojau reikalą. Išklauseš pasakė paduoti raštišką pareiškimą. Prašymą parašiau ir už valandos gavau 10 tūkstančių litų paskolą.

Gavęs paskolą, nusamdžiau rusų statybininkų artelę, kuri gerai paruošė namus gyvenimui. Prie namo priekinės sienos pastatė didelę erdvią verandą su langais, kuri buvo labai patogi šeimai. Dideliame darže užvedžiau sodą: prisodinau įvairių vaismedžių ir krūmų. O kieme po langais, sukasėm didelį apvalų pylimą, kurį žmona apso-dino gėlėmis. Jos sudarė jaukų kiemo vaizdą. Kai viską naujuose namuose sutvarkėm, persikraustėm gyventi. Apsigyvenęs naujoje vietoje, susipažinau su artimiausiais kaimynais. Iš deši-

BAIGIAMOSIOS PASTABOS

Knygos pristatyme publikai nevieta aštriai kritikai, ją greičiausia padarys istorikai atitinkamoje spaudoje. Istorinę medžiagą surinkęs kiekvienas istorikas, rašydamas studiją, kitaip ją sugrupuoja ir pagal savo sugebėjimą ir įžvalgumą interpretuoja, dėl to ir šios knygos autorius ją suplanavo pagal savo skonį. Visiems istorikams labai sunku susidoroti su vokiškais, lenkiškais, rusiškais ir ypač su totoriškais vietovardžiais, titulais ir einamų pareigų pavadinimais. Didelis jų vartojimas padaro sakinius stiliškai griozdiškus, o skaitytojui nesuprantamus. Pastebėjau, kad autorius kai kuriuos vietovardžius rašo skirtingai nuo vyresniųjų Lietuvos istorikų, pavyzdžiui *Smalenskas*, vietoje *Smolenskas*, *Voluinė* vietoje *Volinijos*. Labai dažnai vartoja pasenusią formą *kariauna*, vietoje kariuomenės, *maskolis* vietoje maskviečio, arba tarmiškai *maskvėnas*, kaip anykštėnas. Asmenvardžius ir vietovardžius išseivijos istorikų priimta rašyti, kaip rašoma *Lietuvių Enciklopedijoje*. Šios taisyklės mums jaunesniems, Romoje gyvenantiems, patarė laikytis a.a. Zenonas Ivinskis. Senų kronikų kritiškas įvertinimas taip pat randamas *Lietuvių Enciklopedijoje*. Narbuto ir Šliupo istoriniai

veikalai taip pat ten įvertinti. Jais remtis per daug negalima: vienus dėl šaltinių išradinumo, o antrus dėl istorinio nepasiruošimo ir kraštutinių neobjektyvių išvadų.

Šios kelios pastabos knygos nenuvertina. Ačiū, Algirdai, kad pirmas ryžais parašyti Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo monografiją. Ji daugiau supažindins Lietuvos istorijos mėgėjus su šiuo didžiu mūsų tautos valstybininku, jo veikla ir laikais. Ji galbūt paskatins ir kitus ateities istorikus daugiau pastudijuoti Algirdą.

Šios knygos supažindinime dalyvavusiems noriu priminti a.a. Juozo Brazaičio žodžius: "Knygą dabar sunku parašyti, sunkiau išspausdinti, o sunkiausia perskaityti". Dėl to visus prašau ne tik šią knygą įsigyti, bet ir perskaityti, kad susipažintumėt su Lietuvos praeitimi ir iš jos pasisemtumėt stiprybės dabarties kovoms už Lietuvos išlaisvinimą.

Kultūros Židinys
Brooklyn, N.Y.
1981.XI.21

V. Gidžiūnas, O.F.M.

nės pusės gyveno vilos savininkas P. Adomavičius, valstybinio teatro administratorius ir režisiorius. Jo vila su bokšteliais iš dviejų butų: viršuje buvo įsitaisęs pats savininkas, o apačioje mjr. V. Motieka su šeima. Iš kairės pusės stovėjo vieno buto graži vila, kurios savininkas A. Pranaitis buvo Kauno miesto mokesčių inspektorius. Gretimo namo savininkas plk. ltn. inž. B. Aleksis-Aleksandravičius, gyveno čia su šeima, o daržo gale, kitą namą buvo užėmęs plk. ltn. inž. P. Grabys.

Nors mūsų namas buvo įrengtas tik vienai šeimai, bet vasarotojų turėdavom kasmet. Keletą kartų vasarėjo mjr., vėliau generalinio štabo plk., J. Rapšys su šeima, aviacijos mjr. J. Pyragius su šeima ir kiti, kurių nebeprisimenu.

Pakviesti svečiavosi mano viršininkai, plk., vėliau b. gen. K. Navakas, plk. inž. Acu -Acukas, o mjr., vėliau plk. V. Šliogeris, buvo dažnesnis svečias, nes netoli, Karo mokyklos pusėn, turėjo nuosavą namą.

Turėdavom svečių ne tik iš Kauno, bet ir iš toliau. Lankėsi Jonas Švoba iš Ukmergės su žmona Joana. Jis ten vadovavo valstybinei gimnazijai. Jo žmona su mano žmona buvo geros mokyklos draugės ir viename bute gyveno. Kai jiems gimė dukrelė Mildutė, mudu su žmona buvom krikštatėviais. Taip patapom giminėmis.

Begyvenant savo namuose, su artimesniais kaimynais savaime užsimezgė draugiški, sakyčiau bičiuliški, santykiai. Su mjr. V. Asevičium ir jo žmona Marija — mokytoja; su kpt. Saliku ir jo žmona Ona — mokytoja; su J. Karučiu ir jo žmona Julija — mokytoja; su J. Leimonu ir jo žmona Liucija — mokytoja, su mokyklos kapelionu kun. J. Ulecku ir su mokyklos vedėju mok. A. Staškevičium.

Laimingai ir smagiai pragyvenau savo namuose A. Panemunėje arti dešimties metų, bet antrą kartą artėjanti raudonoji banga 1944 m. išbloškė mane su šeima ne tik iš namų, o ir iš savo tėvynės.

TARNYBINIAI ĮVAIRUMAI

Kartą kariuomenės Intendantas plk. K. Navakas pašaukė mane į savo kabinetą ir pranešė, kad į mūsų įstaigą yra atkeltas tik ką baigęs aukštąją intendantų mokyklą Paryžiuje mjr. V. Šliogeris ir atliks stažą intendantūroje. Pirmiausia stažuosis mobilizacijos skyriuje, todėl reikės jį supažindinti su mobilizacijos darbu, su vyr. štabo bei tiekimo valdybos direktyvomis, instrukcijomis ir svarbesniais mobilizacijos dokumentais. Be to,

reikėsią pavesti jam atlikti kurį nors praktišką darbą.

Kitą dieną mjr. V. Šliogeris atvyko ir pristatė. Su juo buvau pažįstamas iš anksčiau, todėl bendradarbiavimas prasidėjo draugiškai nuoširdus.

Keletą dienų kalbėjomės įvairiomis temomis, ypač apie prancūzų intendantų mokyklą, mokslo dalykus, lektorius, karininkus, prancūzų kariuomenės aprūpinimą, panašumus su mūsų kariuomene ir skirtumus. Mjr. Šliogeris mokėjo įdomiai pasakoti, o man buvo naudinga klausyti, tartum pasikaiti. Jį supažindinau su svarbesniais mob. dokumentais ir su mobilizacijos instrukcija, kuri buvo versta iš rusų kalbos. Dėl mūsų kariuomenės skirtingos organizacijos, kai kurios taisyklės buvo neaiškios. Jį Šliogeris, pasiskaitęs tą instrukciją, pastebėjo kai kuriuos trūkumus ir pasisiūlė išversti prancūzų kariuomenės mob. taisykles. Dėl to pasiūlymo atsilaukiau kar. Intendantas plk. K. Navako. Jis sutiko tik su sąlyga, kad vertimą darytų intendantūroje, darbo valandomis.

Man buvo malonu ir naudinga keletą mėnesių pabendrauti su tokiu išmokslintu karininku. Be to, jis buvo geras žinovas ir Lietuvos ūkio, išklausių ekonomijos kursą Vytauto Didžiojo universitete Kaune. Mjr. V. Šliogeris, vėliau plk. ltn., buvo paskirtas Prezidento Smetonos asmens ad-jutantu.

Mjr. V. Šliogerio išverstą prancūzų mob. instrukciją įteikiau kariuomenės Intendantui. Peržiūrėjęs, jis pavadė man atidžiau susipažinti ir pranešti, kiek galima būtų pritaikyti mūsų sąlygomis.

Keletą dienų truko antrą kartą peržiūrėti prancūzų instrukcijas ir surašyti pastabas. Nedaug ką galima buvo pritaikyti mūsų kariuomenės reikalams. Atrodė, kad instrukcija gerokai senstelėjusi. Pvz.: gyvulių skerdimo skyrius apėmė net keleta puslapių. Skerdžiant gyvulį vartoti tokį iešmą, duriant į galvą, kad gyvulys nesikankintų. Tai gana sudėtinga operacija. Negirdėjau, kad Lietuvoje toks skerdimo būdas būtų naudojamas. Man teko matyti Maisto bendrovėje skerdžiant gyvulius. Ten naudojo tokį trumpą pistoletą, kurį įrėmus į tarpuragę, gyvulys krinta be gyvybės ženklų. Šią instrukciją kar. Intendantas pasiuntė Tiekimo valdybos nuožiūrai.

Po majoro Šliogerio išvykimo, buvo paskirtas mjr. V. Asevičius, buvęs Šarvuočių rinktinės vadas. Geras rikiuotės karininkas, galėjęs dirbti rikiuotėje, buvo tinkamas ir intendantūroje, gabus, gerai pasiruošęs ir orientavosi mobilizacijos darbe. Pavedžiau jam rekognoskuotę krašte. Mat, reikė-

jo paruošti to punkto ar vietovės monografiją. Mjr. V. Asevičius dirbo rimtai ir pavyzdinčiai. Gaila, kad po keletos mėnesių buvo iškeltas į Priešlėktuvinę rinktinę ūkio viršininko pareigoms.

Po mjr. V. Asevičiaus buvo paskirtas Amerikos kariuomenės karininkas kpt. A. Jonuška, solistės V. Jonuškaitės-Zaunienės brolis. Jis buvo rikiuotės karininkas. Jam sunkiau sekėsi suprasti mūsų kariuomenės administraciją ir raštvedybą. Jis neilgai dirbo intendanturoje, apsisvedęs pasitraukė iš kariuomenės.

Kpt. A. Jonuška išvykus, mano padėjėju buvo paskirtas Vytauto D. Karininkų kursų intendantūros skyrių baigęs kpt. J. Petraitis, energingas ir gabus karininkas. Jam perdaviau mobilizacijos skyrių ir pareigas, kai 1940 m. buvau paskirtas Utenos aps. kariniu viršininku.

Kariuomenės Intendantūros mobilizacijos darbą pradėjau dirbti nuo 1926 m. perversmo. Teko patirti, kad iki 1934 m. kariuomenės sukilimo vyr. štabo mobilizacijos sektoriuje nedaug pažangos tepadaryta. Tik kai kariuomenė buvo perorganizuota pagal kariuomenės vado planą, o mobilizacijos skyriaus viršininku paskirtas gen. št. plk. A. Šova, viskas pradėjo eiti šuoliais pirmyn mobilizacijos plano paruošimui ir patobulinimui.

Gen. št. plk. A. Šova daug naudingų potvarkių išleido int. mobilizacijos plano papildymui. Kariuomenės Intendantas ne kartą kėlė klausimą dėl tinkamų karininkų paskyrimo kuriamiems int. suėmimo punktam apskrityse. Buvę vyr. štabo viršininkai to svarbaus reikalo nepaisė. Tik plk. A. Šova ta reikalą vykusiai sutvarkė. Jis žinojo, kad kariuomenės aprūpinimo karo metu pagrindas — rekvizicijos. Kas gi galėtų geriau suprasti rekvizicijas kaip agronomai? Tie agronomai buvo pašaukti mėnesio pratimams ir specialiuose kursuose supažindinti su intendantūros suėmimo veikla mobilizacijos ir karo metu, Kursuose, pagal nustatytą programą, paskaitas skaitė: kariuomenės Intendantas, mob. skyr. plano vedėjas, Žemės ūkio ministerijos ir Žemės ūkio Rūmų specialūs atstovai. Kariuom. intendantūros mob. ir tiekimo planas buvo tinkamai paruoštas vykdyti kiekvienu metu.

1934 m. kariuomenės sukilimas buvo stiprus smūgis karininkų kadrui. Nemažas skaičius karininkų iš kariuomenės iškrito. Tik kariuomenės intendantūros įstaiga nuostolių neturėjo. Visi pasiliko savo vietose.

Sukilimo dieną, t.y. birželio 7 d., buvau išvykęs į Simną rekognoskuot. Atvykęs pirmiausia užėjau į vietos policiją, paprašyti atstovo komisijai, kuri aprašys trobesius mob. reikalams. Policijos nuo-

vados viršininkas (jo pavardės neprisimenu) priėjęs arti manęs ištarė, kad jis turi įsakymą mane sulaikyti, nepaaiškindamas kodėl. Paklausiau, kieno įsakymu nori mane sulaikyti? Atsakė, kad įsakymas iš Kauno. Paaiškinau, kad mane sulaikyti gali tik mano tiesioginis viršininkas Kariuomenės intendantas plk. K. Navakas. Policijos viršininkas paprašė mane palaukti, kol jis dar pasiteiraus telefonu, tik norėjo matyti mano komandiruotės pažymėjimą. Paėmęs pažymėjimą su mano laipsniu ir pavarde, nuėjo į savo kabinetą skambinti telefonu. Po kokių 10 minučių grįžo ir atsiprašė, kad buvęs klaidingai painformuotas. Dabar papasakojo, kad Kaune vyksta kariuomenės sukilimas ir kad vienas majoras pabėgo. Jam buvę įsakyta pabėgusį majorą sulaikyti, jeigu atbėgs į Simną, bet to majoro pavardė yra kitokia, todėl jis dar kartą atsiprašo už išsišokimą, kad nepasiteiravęs pavadėd pranešė apie sulaikymą.

Tik dabar sužinojau apie kariuomenės sukilimą, nors gandus buvau girdėjęs, kad voldemarininkai norį sudoroti krašto apsaugos ministerį plk. B. Giedraitį ir vidaus reikalų ministerį S. Rusteiką, už saugumo policijos sekimą kariuomenėje.

Grįžęs iš komandiruotės atraportavau kariuomenės intendantui plk. K. Navakui apie patirtus nuotykius Simne, kur policijos nuovados viršininkas norėjo sulaikyti kaip sukilimo pabėgėlį. Plk. K. Navakas apie įvykį štai ką paaiškino. Tą dieną, t.y. birželio 7-tą, iš kariuomenės štabo jam kažkas paskambino ir paklausė, ar tikrai esu komandiruotas į Simną, dar neturint aiškesnių žinių apie sukilimą? Jis patvirtinęs, kad esu komandiruotas jo įsakymu į Simną tarnybos reikalais. Daugiau apie tai niekas nesiteiravo. Ta pačia proga plk. K. Navakas painformavo, kad kariuomenės štabo viršininku paskirtas gen. J. Jackus, vietoje suimto gen. P. Kubiliūno. Jis pranešė, kad gen. Jackus ruošia naujus karininkų didesnio sudrausminimo nuostatus. Klausė, ar esu pažįstamas. Atsakiau, kad buvau pažįstamas, nes prieš 14 metų mes kartu tarnavom 1-mam pėst. pulke, kur jis buvo vyr. leitenantas. Prisiminimai nebuvo malonūs. Plk. K. Navakui prašant, atvirai trumpai papasakojau. Būtent, kad 1-mo pėst. pulko II bataliono vadas mjr. J. Gaudešius vyr. ltn. J. Jackų vadindavo karštakošiu. Gal to žodžio prasmė ir netiko, bet supratau, kad mjr. J. Gaudešius vyr. ltn. J. Jackų karštakošiu pavadino už įvykius Nočios miestelyje, kur jis, J. Jackus, pateko lenkams su savo 1 kulkosvaidžių kuopa, ginklais ir visu kuopos turtu.

(Bus daugiau)

Redaguoja —
S. Kaunellėnė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

Ko EGLUTĖ VERKĖ?

Didelio Lietuvos miško vidury, tankumyne, žaliavo aukšta eglė, tankiom nuleistom šakom. Net ir dienos metu medžiotojų nepastebėti galėjo po jos šakomis slėptis mažieji miško gyventojai. Po eglės tankiomis šakomis jie jausdavosi saugūs.

Pasibaigus Lietuvoj partizanų kovoms, nuo priešų kulku ar granatų žuvus daugumai laisvės kovotojų, kitiems mirus nuo žiaurių kankinimų NKVD požemiuose, o jų lavonams atsidūrus turgų aikštėse, miškuose įsiviešpatavo tylą. Apylinkių gyventojai pradėjo grybauti ir uogauti vietiniuose miškuose.

Miško, kuriame augo gražioji eglė, lankytojai pastebėjo keistą reiškinį — net ir giedrausią dieną, net saulutei šviečiant, eglės spygliai būdavo pasipuošę rasos lašais. Lašai ant eglės spyglių, saulės spinduliais apšviesti, spindėjo kaip deimantai. Stebėjosi žmonės tuo keistu reiškiniu. Išgirdę apie tai, mokslininkai atvažiavo į mišką. Kelias dienas stebėjo eglę ir aplinkines jos drauges. Kai kitų eglė spygliai būdavo sausi, tos vienintelės eglės spygliai visuomet būdavo pasipuošę ašarų lašais. Kada susirinkdavo daugiau stebėtojų, tie lašai krisdavo žemėn.

Žmonėse pasklido įvairūs pasakojimai. Vieni tyliai pasakodavo, kad tai verkianti miškų deivė, nes okupantai baigia naikinti jos girias. Kiti tvirtino, kad verkianti Lietuvos dvasia. Ji raudanti savo Sibiran išvežtų sūnų ir dukrų, kad jos ašaros tankiau byra, kai Lietuvoj už tikėjimą suima jos tauriuosius vaikus, bet skaudžiausiai ji verkianti, kai visame pasaulyje išblaškyti jos vaikai pradeda nebesutarti, peštis savo tarpe. Bet ko eglė iš tikrųjų verkė, niekas nežinojo; viena buvo aišku, kad žmonių vis daugiau ir daugiau atvykdavo pasižiūrėti eglės ašarų.

To miško kaimynystėj Lietuvos nepriklausomybės laikais stovėjo pavyzdingi vienkiemiai. Nors tų vienkiemų šeimininkai neturėjo labai daug žemės ir sunkiai dirbdavo, bet jų pastatai buvo erdvūs, švarūs. Prie namų gėlių darželiai su meile prižiūrimi, todėl juose žydėdavo įvairiaspalvės gėlės, kvėpėdavo mėtos ir razetos, mergaitės juose svajodavo apie mylimus bernelius...

Viename vienkiemyje gyveno jauna, darbšti Jonaičių šeima. Abu tvarkingi, energingi ir vienas kitą karštai mylintys, buvo visų kaimynų mylimi ir gerbiami. Ypač pasijuto jie laimingi, kai Dievas palaimino jų santuoką, kada jiems gimė sveikas, mėlynakis sūnus Algiukas. Jauna pora spinduliavo laime. Dar didesniu užsidegimu jie pureno gimtąją žemelę, bėrė į ją auksinį grūdą, kūrė ateitį savo kūdikiui.

Tačiau, aptemo Lietuvos dangus, kaimynas iš rytų ir kitas iš vakarų, nutarė pasidalinti kaimynų žemes, sutrypti mažas valstybes. Greitai Lietuva ir jos kaimynės pajuto sunkią okupantų leteną. Nutilo dainos Lietuvos laukuose, dingo džiaugsmas iš žmonių žirdžių, pranyko šypsenos iš jaunų veidų. Nežinia ir baimė įsiviešpatavo; net savųjų tarpe žmonės pritrūko žodžių, nes bijojo, kad svetimos ausys neišgirstų ko nereikia, kad atėję žiaurūs naujieji šeimininkai neišmestų iš namų, neuždarytų į kalėjimus, nekankintų ir nepersekiotų. Susirūpino Jonaičiai, lyg žemę pardavę liūdnomis akimis žiūrėdavo į krykščiantį kūdikį ir nusukdavo veidus, kad nematytų vienas kito ašaromis pasrūvusių akių.

Vieną naktį Jonaitis dingo. Niekas nežinojo kur jis yra. Spėliojo: gal kalėjime kankinamas, gal išvežtas į šaltąjį Sibirą... Apverkusi jį žmona, sukaupti visas jėgas, pradėjo viena šeimininkau-

ti. Visą meilę ji atidavė savo kūdikiui.

Atėjūnai dažnai ją vargindavo, dažnai tardydavo, tūkstančius kartų klausė kur jos vyras. Visad ji atsakydavo nežinanti, nes tikrai nežinojo.

Vienas okupantas pakeitė kitą, bet Jonaitis nepasirodė. Žmona kas vakaras meldavosi už jį, prašydavo Aukščiausiąjį jam jėgų ir stiprybės pakelti visoms gyvenimo nelaimėms. Ji tvirtai tikėjo, kad jis sugrįš, nes žinojo kaip karštai jis mylėjo ją ir jų sūnelį.

Pasikeitus karo laimei vėl grįžo pirmasis okupantas, dar piktesnis, dar žiauresnis. Žmonės kentė dantis sukandę visus persekiojimus, pakėlė visus trūkumus. Vis smarkiau ir smarkiau pradėjo pasireikšti Lietuvos Laisvės Kovotojai. Jie pradėjo užpuldinėti raudonąsias gurguoles, pradėjo bausti pačius žiauriausius okupanto pakalikus... Žmonių širdyse suruseno vilties kibirkštėlės... Okupantas pradėjo šukuoti Lietuvos miškus. Didžiausi kariuomenės būriai eidavo į miškus ieškoti laisvės kovotojų slėptuvių. Pagavę, žiauriausiom priemonėm stengdavosi priversti išduoti draugus..., bet miško broliai kentėdavo, bet neišduodavo...

Vieną naktį Jonaitienė sapnavo, kad į jos pirkią įėjo jaunas, barzdotas vyras, priėjęs prie mie-

Žiemos burtai

gančio vaiko jį pabučiavo ir palaimino, paskui, priėjęs prie lovos, ją pabučiavo ir sušnibždėjo "sudiev, nebelauk manęs"... ir dingo... Susijaudinusi moteris atsisėdo lovoj. Jai buvo labai graudu ir ji nesąmoningai ėmė kalbėti: "Amžinąjį atilsį duok mano vyrui, Viešpatie...", bet išsigandusi sušnibždėjo: "Ne, ne, jis gyvas, jis gyvas!...", tačiau baimė įsiviešpatavo jos širdyje.

Praėjo aštuoniolika metų nuo ano Jonaitienės sapno. Kaimynai pradėjo gauti laiškus iš tolimosios Amerikos, Australijos, Vokietijos, bei kitų kraštų, nuo dingusių artimųjų, tik ne Jonaitienė, nei jos Algiukas nesulaukė žinutės nuo savo vyro ir tėvelio. Algiukas vedė ir jau augino mažą dukrelę Eglutę. Senoji Jonaitienė padėjo sūnui ir marčiai kovoti už duonos kąsnį, padėjo auginti mažąją Eglutę, padėjo ją auklėti. Nusivedusi į mišką dažnai pasakodavo jai apie jos dingusį senelį, koks jis buvęs geras, darbštus, kaip jis mylėjęs Lietuvą ir savo šeimą... Papasakojo ji Eglutei ir savo atminty dar taip ryškų sapną. Bet savo Algiukui ji jo nepapasakojo, nenorėjo jo gaudinti. Senelė ir dukraitė, susėdusios didžiosios eglės pavėsy, negalėjo įspėti, ko eglutė verkia. Abi jautė, kad ir eglė, kaip ir jos, liūdi — pergyvena žiaurų savo vaikų likimą.

Mergaitė buvo vaikščiojimo po mišką ir senelės pasakojimų išvarginta, todėl senelė palikusi ją prie eglės, paėjęs giliau ir pradėjo grybauti. Eglutė užmigo. Berods tik užmerkė akis, kai išgirdo kaip sujudėjo eglės šakos, kaip ant jos užkrito gailios eglės ašaros ir ji išgirdo nepažįstamą balsą:

"Nebijok, mažoji Eglute, po mano šakomis tu esi saugi, kaip saugūs po jomis yra ir mažieji, nuo medžiotojų bėgantieji zuikučiai..., kaip saugus buvo ir tavo šaunusis senelis, laisvės kovotojas Vytis... Niekas nežino, tik tau pasakau, kad po mano šakomis, prie mano liemens jis rado amžinojo poilsio vietą... Vieną naktį priešai užklupo jų slėptuvę... Kaip liūtai gynėsi jaunieji kovotojai, bet jų buvo nedaug, o priešų galybė... Tavo senelis, pervertas priešo kulkos, tamsos priedangoj, atšliaužė iki manęs ir prisiglaudė prie mano kamieno... Mirdamas jis šnabždėjo paskutinius sudiev savo sūneliui Algiukui ir savo mylimai žmonelei... Tą naktį pakilo sniego pūga ir užlygino jo pėdsakus, padengė kraujo takus, todėl priešai jo nerado... Aš žemiau nuleidau savo šakas ir pradėjau verkti ir iki šios dienos negaliu nustoti, nes priešai niekina juos, vadina banditais, o jie buvo didvyriai, kurie tėvynę mylėjo karščiau už viską. Papasakok, Eglute, savo senelei ką aš tau papasakojau, tegul ji naktį

“BIRUTĖ” IR JOS VAIDMUO

(Jono Vanagaičio “Kovos Keliais”)

BENEDIKTAS LIUGA

Prūsų lietuvių šventės ir vakarai liudija, kad pirmoji tautinė draugija ir tautinio susibūrimo centras Mažojoje Lietuvoje buvo “Birutės” dr-ja. Ji įsisteigė tais laikais, kai mūsų tautos patriarchų: J. Basanavičiaus, J. Šliūpo, M. Jankaus ir vokiečio D. Sauerveino bei kitų pastangomis buvo daromi pirmieji žingsniai, žadinusieji lietuvių tautinę sąmonę. 1882 m. pradžioje dr. J. Basanavičius buvo sumanęs įsteigti “Lietuvišką Mokslų Draugystę”. Anuometinėje Šerniaus redaguotoje “Lietuviškoje Ceitungoje” tuo klausimu tilpo ištisa eilė rašinių. Visa šviesesnioji lietuvių visuomenė pritarė dr. Basanavičiaus sumanymui ir nuo 1882 m. kovo 26 d. iki 1883 m. gruodžio 28 d. į steigiamąją draugiją įsirašė 59 asmenys ir įmokėjo į jos kasą 884 markes. Tačiau, kai 1884 m. sausio 11 d. dr. J. Šliūpas ir M. Jankus mėgino sušaukti Tilžėje tos dr-jos steigiamąjį susirinkimą įstatams patvirtinti ir valdomiems organams išrinkti, atsirado nenugalimų kliūčių.

Nepavykus įkurti “Lietuviškos Mokslų Draugystės” Martynas Jankus vis nesiliovė tuo reikalu rūpintis. 1885 m. vasario 15 d. 6 v.v., ten pat Tilžėje, Parmano salėje, susirinko — M. Jankus iš Bitėnų, Jurgis Mikšas iš Ragainės, Kristupas Voska ir Ernestas Veiverys iš Tilžės, bei dar keli kiti, ir sukūrė pirmąją lietuvių organizaciją — “Lietuviškoji Draugystė Birutė”. Įsteig-

toji organizacija priėmė “Lietuviškajai Mokslų Draugijai” paruoštus įstatus ir siekė tų pačių tikslų, būtent: gaivinti lietuvių kalbą, ją tobulinti ir ugdyti. Tų tikslų siekdama, “Birutė” pradėjo a) leisti mokslines knygas lietuvių kalba; b) steigti lietuvišką knygyną ir senienų muziejų; c) ruošti paskaitas susirinkimams; d) mokyti savo narius tobulesnės lietuvių kalbos ir e) gryninti lietuvių kalbą.

Valdybos pareigas pasidalino sekančiai: p-kas ir raštininkas — Jurgis Mikšas, išdininkas — Veiverys, knygininkas — Kr. Voska ir likęs be pareigų M. Jankus pavadintas vietininku. Valdyba kartą savaitėje sueidavo pasitarti dr-jos reikalais ir kas mėnuo šaukdavo narių susirinkimą.

Netrukus į dr-ją įstojo dr. Vilius Bruožis iš Tilžės, kuris nuo birželio 24 d. paėmė dr-jos vairą į savo rankas. Šio kilnaus lietuvių patrioto paskaitos dr-jos susirinkimuose sutraukdavo šimtus lietuvių. Jam pirmininkaujant dr-ja išgarsėjo ir įsigijo daug uolių šalininkų, bet drauge ir daug piktų priešų.

Nesant teisėto pagrindo sustabdyti “Birutės” veiklą ir užgniaužti prasidėjusį lietuvių tautinį atgimimą, pradėta terorizuoti jos pirmininką dr. Bruožį. Jam buvo iškelta byla dėl tariamo žmonių kiršinimo, bet nesant nusikaltimo, turėjo jį išteisinti. Byla ne tik neatbaidė dr. Bruožio nuo tautinio darbo, bet paskatino dar uoliau kovoti už lietuvių teises. Tada vokiecininkai griebėsi žemiausios rūšies provokacijų, kad suterštų jo vardą ir sugriautų jo autoritetą lietuvių tarpe. Jie pasamdė paleistuvę merginą, kuri pasiskundė, esą ją, nuėjusią pas dr. Bruožį gydytis, jis ją vaistais užmigdęs ir paskui su ja nedorai pasi-

prie mano kamieno pasiima senelio palaikus ir tegul palaidoja juos kapuose, kur ilsisi jo tėvai ir seneliai. Tik kada jis bus palaidotas, tik tada aš nustosiu verkusi. Tik vieną dieną metuose, jo mirties metinių dieną, tai tą dieną kai senelė išgirdo paskutinį sudiev, aš jį ir visus žuvusius laisvės kovotojus apraudosiu tyromis ašaromis.”

Nubudusi Eglutė pradėjo šaukti senelę ir prisiglaudusi prie jos, papasakojo savo sapną. Abi nutarė niekam apie sapną nepasakoti, kad neišgirstų tie, kuriems nereikia žinoti. Senelė naktį prie eglės kamieno rado savo mirusio vyro palaikus, suvyniojusi juos į dar iš savo kraičio išlikusios lino drobės paklodę, tą pačią naktį užkasė kapuose.

Kitą dieną grybautojai nustebo, didžiosios eglės spygliai buvo sausi. Vėl prasidėjo spėlio-

jimai, bet apie tai žinojo tik senoji Jonaitienė ir jos mažoji dukraitė Eglutė, bet jos niekam paslapties neišdavė.

Senoji Jonaičio mirties metinių dieną, pasiėmusios krepšelius abi išskubėjo į mišką. Didžioji eglė, kaip buvo žadėjusi Eglutei, vėl verkė... Nusibodo okupantams žmonių spėliojimai ir vieną rytą pradėjo kirsti mišką. Pirmoji pakirsta nuvirto didžioji eglė. Griūdama ji prislėgė keletą priešų kareivių, kurie buvo atsiųsti iškirsti tą mišką. Suošė mirdama eglė ir ūtulo.

Sekančiais metais toj vietoj pradėjo augti maža eglutė, vešli ir graži, nes ji augo toj vietoj, kur buvo įsisunkęs mirštančio Jonaičio kraujas.

Jonaičio mirties metinių dieną, mažosios eglutės spygliukai pasipuošė tyrais ašarų lašais...

elgęs. To melagingo kaltinimo pasėkoje dr. Bruožis buvo apšauktas nenormaliu ir gan ilgai buvo laikomas bepročių namuose. Kai jį turėjo iš beprotnamio išleisti, teismas pavedė tą lietuvį kankinį neva globoti vienam vokiečiui, be kurio žinios dr. Bruožis nei žingsnio negalėjo žengti. Tokioms aplinkybėms esant, dr. Bruožis nebegalėjo dirbti visuomeninio darbo ir jo vietą Dr-joje užėmė dr. Sauerveinas, kuris "Birutės" dr-jos p-ku teišbuvo pusę metų. Jam pasitraukus, pirmininku išrinktas ūkininkas Dovas Zaunius (ministerio Zauniaus tėvas) iš Rokaičių. Šis tvirtos dvasios lietuvis, savo tautai pasišventęs žmogus, lyg tas Sauerveino giesmės "ąžuols drūts prie Nemunėlio", ilgą metų eilę nepailsdamas dirbo "Birutės" dr-joj, kad svetimi vėjai neužpustytų to lietuviybės židinio. Netrokšdamas garbės, nesiverždamas į pirmąsias eiles, dr-jai atsi stojus ant tvirtesnių pagrindų, jis pasitraukdavo iš valdybos ir dirbdavo eilinio organizacijos nario darbą, bet atėjus sunkesniems laikams, vėl grįždavo prie "Birutės" vairo.

1889 m. Zaunius pirmininko pareigas perdavė Martynui Jankui, kuris nuo pat "Birutės" įsisteigimo buvo joje aktyvus, iki to laiko nepraleidęs nei vieno dr-jos susirinkimo, paaukojęs organizacijai daug darbo ir lėšų. Trejus metus pirmininkaudamas, M. Jankus rūpestingai varė pirmyn pradėtąjį darbą, plėsdamas tautiškąją veiklą ir stiprindamas "Birutės" įtaką krašte. Deja, atsirado žmonių, nepakankamai pasiruošusių visuomeniniam darbui, prasidėjo intrigos prieš pirmininką ir jo vedamą liniją. Nesusiklausymas nuėjo tiek toli, kad Jankus, perdavęs "Birutės" vairą Zauniui, pats laikinai iš jos išstojo.

Šį kartą Zaunius "Birutės" p-ku išbuvo metus. 1893 m. pavasarį "Birutės" p-ku išrinktas Jurgis Lapinas iš Tilžės. Jam vadovaujant "Birutė" iškilmingai atšventė savo veiklos dešimtmetį 1895 m. vasario 17 d. šaulių namuose. Šventės metu įvyko pirmasis Mažojoje Lietuvoje dainų koncertas ir pirmasis lietuvių pasirodymas scenoje. Su vaidino žinomą Gužučio dramą "Kauno pilies išgriovimas". Kokį pasisekimą šventė turėjo ir kiek žmonių susirinko, galima spręsti iš dr. Vydūno žodžių: "Norėjau nueiti, bet įžengimo lakšteliai, seniau žadėti po 1-3 M., nebuvo gaunami be 15 M., kiti sakė, net be 25 M., todėl teko atsisakyti".

Draugijos p-kas J. Lapinas pasakė susirinkusiems įspūdingą kalbą, ragino nesigėdyti savo lietuviškos kilmės ir kalbos. P-ko kalba, vaidinimas ir dainos padarė didžiausią įspūdį. "Birutės" valdyba buvo apiberta prašymais netrukus su-

ruošti kitą tokią šventę. Šventė buvo pakartota per Jonines. Buvo atlikta ta pati programa, tik žodį dalyviams tarė ne Lapinas, bet dr. Sauerveinas.

Sekančiais 1896 metais šventė vėl turėjo didelį pasisekimą. Gauta pelno virš 200 markių. Sudarius lėšų, tais pačiais metais visuotinis susirinkimas nutarė nupirkti bent dalį Rambyno kalno ir tuo būdu tą senovės lietuvių šventovės vietą padaryti prieinamą plačiosioms masėms. Nutarimas įvykdytas. Nupirkta geriausioji kalno dalis, 11 margų plotas. Už tą žemę, pasak M. Jankaus, iš "Birutės" išdo sumokėta 600 markių, o likusią sumą, 1800 markių, paskolino dr-jos nariai: Jonas Smalakys, Plota ir Smaliejus.

"Birutės" veiklos aiški tautinė kryptis, vis labiau krisdama į akis M. Lietuvos vokietininkams, neišvengiamai vedė į konfliktą tarp lietuviškojo ir vokiškojo nusistatymo veikėjų. Vokiečiai pamatuotai spėliojo, kad iš "Birutės" sėjamos sėklos, gali išdygti vokietinimo politikai nepageidaujamas augalas, todėl vokiečiai pradėjo smarkiai puldinėti "Birutės" dr-ją ir jos veiklą. Apgailėtina, kad ir kai kurie lietuviai, bijodami kad "Birutė" užtrauks valdžios nemalonę visai lietuvių giminei Prūsijoje, stoji opozicijon prieš birutininkus. Kai kurie kunigai ir beveik visi žodžio skaitytojai griežtai smerkė "Birutės" šventes ir parengimus, kam juose vaidinama, dainuojama ir šokama. Tokios pramogos jų akimis žiūrint, buvo sunki nuodėmė, o žmonės, kurie tas pramogas rengdavo — palaidūnai, nekaltų sielų gundytojai, beveik pragaro tarnai. Prasidėjo visokie šmeižtai, puldinėjimai. Jų pasėkoj birutininkų eilės prarėtojo. 1898 m. balandžio 15 d. Lapinas pasitraukė iš vadovybės. Visuotinis susirinkimas pareigas vėl uždėjo Dovui Zauniui. Nuosaukus ir taikus jo būdas, bei įgimtas sugebėjimas derinti visokius priešingumus, kuriam laikui sustabdė "Birutei" nedraugingą saviškių akciją ir dr-ja laimingai sulaukė 1900 metų. Tais metais vasario 15 d. buvo iškilmingai atšvęsta 15 metų sukaktis.

Atrodė, kad vidujiniai sunkumai išgyventi ir kad dr-jai gręsusieji pavojai pašalinti. Kovo 4 d. Zaunius vėl pasitraukė iš valdybos. Jo vieton išrinktas Kristupas Voska. Jis, matyt, vengė konflikto su žodžio sakytojais bei saviškiais, karaliaus garbintojais. Kai 1900 m. rudenį Tilžėn atvažiavo kaizeris Vilhelmas II į karalienės Luizės paminklo atidarymo iškilmes, iškilmių rengimo komisijos kviečiami, birutininkai drauge su įvairiomis vokiečių organizacijomis, dalyvavo eisenoje kaizeriui pagerbti. Per 50 vyrų, apsijuosusių

šilkinėmis tautinių spalvų juostomis, žygiavo paskui "Birutės" vėliavą, darniu žingsniu atkreipdami į save kaizerio dėmesį. Vilhelmas II, pasiteiravęs kas tai per organizacija ir iš burmistro sužinojęs, kad žygiuoja lietuviai, juos žygiuojančius pro estradą, linksmai pasveikino. Toks dr-jos elgesys labai patiko vokiečiams ir lietuviškiems kaizerio garbintojams, bet nesiderino su jaunesniųjų birutininkų nusistatymu, kuris jau tada buvo opozicinis valdžiai ir Hohenzolernų dinastijai. Jaunimo simpatijos "Birutei" pradėjo atvėsti. Į choro bei vaidinimų repetitijas ėmė lankytis vis mažesnis jaunųjų skaičius. Dr-jos veikla pradėjo apmirti. Tada 1902 metų kovo 9 d. Dovas Zaunius paskutinį kartą stojo prie "Birutės" vairo, mėgindamas gelbėti padėti. Veltui. Gana turtingas jos knygynas mėtėsi palėpėse niekieno neprižiūrimas, tas knygynas nuomet buvo didžiausias lobynas, susidedęs iš kelių šimtų egzempliorių, kurių tarpe buvo labai retų ir brangių knygų, kaip tai Bretkūno Postilė ir kitos. Tų knygų dauguma buvo dr-jai padovanota prof. Bezenbergerio, dr. Basanavičiaus, dr. Sauerverveino, dr. Šliūpo, Kirkoro, Orodžio, kun. Jurgevičiaus, kun. Burbos, kun. J. Juškos, Vištaliaus, Šerniaus, Kalvaičio, Mikšo, P. Vileišio, prof. Bauduoin de Courtenay ir kitų.

1903 m. gruodžio 19 d. Zaunius sušaukė visuotinį "Birutės" dr-jos susirinkimą, kuriam pateikė visai trumpą, jo paties suformuluotą dienotvarkę:

1. Uždengimas draugystės ir 2. Nutarimas dėl knygyno.

Iš anksto paskelbus šią dienotvarkę spaudoje, lyg perkūnas trenkė į tuometinę Mažosios Lietuvos patriotiškąją visuomenę. Ją apnikusioji apatija išsisklaidė, nes visu griežtumu atsistoję prieš juos klausimas — kur einame, kur turime ir norime eiti.

Visi gyvieji sugužėjo Tilžėn į Zaunius sukviestą susirinkimą. Jį atidarius ir perskaičius tą liūdną dienotvarkę, pirmoji prabilo a.a. Anė Jankuvienė iš Bitėnų (M. Jankaus žmona). Susijaudinusi ji karštai įrodinėjo, kokia žala būtų padaryta lietuvių tautai, jei būtų numarinta vienintelė tautiškai susipratusių lietuvių organizacija. Jos nuoširdiems žodžiams pritarė visi susirinkime dalyvavę jaunieji. Plačiau išsikalbėjus, visais balsais nutarta draugijos nelikviduoti, bet visomis jėgomis tęsti jos dirbtąjį darbą. Draugijos p-ku buvo išrinktas vienas iš jaunųjų birutininkų, Jonas Vanagaitis.

Naujoji valdyba, susidedanti iš tvirto lietuviško nusistatymo asmenų, pasižadėjo visomis jė-

gomis dirbti draugijos labui, skleidžiant Mažojoje Lietuvoje kilnias "Birutės" idėjas, laikant aukštai iškeltą jos garbingą tautinio atgimimo vėliavą.

Dr-jos knyginkas Kristupas Urėdaitis pavyzdinčiai sutvarkė "Birutės" knygyną. Tas knygynas vėliau buvo perduotas Lietuvių Mokslo dr-jai Vilniuje. Jis sudarė stambiausią indėlį besikuriančiam, tuomet dar kukliam, Mokslo dr-jos knygynui. Drauge buvo padovanotas ir Mažosios Lietuvos senienų muziejėlis, surankiotas "Birutės" pastangomis.

Tilžėje tuo metu jau buvo įsikūrusi Giedotojų dr-ja. Tos dr-jos pirmininkui dr. Vydūnui pasiūlius 1904 m. gegužės 15 d. nutarta pakeisti "Birutės" įstatus. Kad išvengus paralelizmo ir galimų varžybų tarp abiejų draugijų, "Birutės" dr-ja išbraukė iš savo programų tautinių švenčių, vaidinimų bei koncertų ruošimą, palikdama tą sritį giedotojams, sau pasilikdama uždavinių ruošti paskaitas, susirinkimus su prakalbomis, rinkti lietuviškus raštus ir didinti knygyną ir visais kitais galimais būdais žadinti lietuvių tautinius jausmus.

1904 metais "Birutė" plačiai ruošė paskaitas susirinkimus visoje Mažojoje Lietuvoje, ypatingą dėmesį kreipdama į Lietuvos istorijos populiarinimą, nes vadovų manymu, mūsų garbingoji praeitis ir sentėvių karžygiškieji žygiai yra neišsemiamas tautiškosios stiprybės šaltinis, gaivinąs tautos sąmonę ir ugdąs pasiryžimą lemtingoms kovoms dėl geresnės ateities. Nemaža paskaitų bei prakalbų skaitė tuometiniai "Birutės" valdybos nariai.

Didžiojoje Lietuvoje 1905 m. prasidėjo tautinio atgimimo sąjūdis. Visi, kas anapus rusų-vokiečių sienos buvo tautiškai atbudę, ryžtingai kovojo prieš caro valdžią dėl lietuvių tautos teisių. Į tą sunkių kovų sūkurį gana aktyviai įsijungė ir "Birutės" dr-ja, ypač jos vadovaujantieji asmenys. Didžiosios Lietuvos kovotojams buvo reikalinga revoliucinė literatūra, ginklai bei kitos kovos priemonės. Reikėjo suorganizuoti ryšius su užsieniais ir nuolatinį transportą literatūros, ginklų bei amunicijos per rusų-vokiečių sieną. Kas tą darbą galėjo atlikti? Kam galima buvo patikėti paslaptis, nuo kurių išlaikymo priklausė visi galimieji mūsų tautos laimėjimai ir pralaimėjimai? Tuo kritiškuoju laikotarpiu, kada Didžiosios Lietuvos drąsuolių saujelė grūmėsi su šiaurės milžinu, nebuvo kam ištiesti brolišką pagalbos ranką, išskyrus Mažosios Lietuvos birutininkus, kurie jau buvo anapus gerai žinomi ir turėjo lietuvių visuomenės pasitikėjimą. Tad visų akys nukrypo į Tilžę. Martyno Jankaus, Mor-

tos Zauniūtės ir Jono Vanagaičio durys buvo dieną ir naktį Didžiosios Lietuvos kovotojų varstomos. Tie trys asmenys, kad galėtų ant jų pačių užgriuvusių naštą pakelti, traukė į darbą kitus birutininkus, kurie slaptai revoliucinei veiklai buvo tinkami. Daugiau paslankumo reikalaujantieji uždaviniai tekdavo tos trijulės jauniems nariams atlikti. Jiems tekdavo lydėti per sieną literatūros ir ginklų transportus, dažnai patiems tas pavojingas siuntas gabenti iki Vilniaus. Kiek tada pavojų pergyveno, kiek naktų nemiegojo — nežino Dievas ir jie patys.

Revoliucijai baigiantis ir caro valdžiai atsiguvus, pasipylė iš Didž. Lietuvos pabėgėlių banga. Ištrūkė iš rusų nagų, dažnai be skatiko kišenėje, ir čia jie jautėsi nesaugūs, nes Tilžėje buvo pilna rusų šnipų, o vokiečių policija uoliai padėjo rusams revoliucionierius gaudyti. Sugautuosius perduodavo rusų žandarams. Reikėjo atbėgusius priglausti, juos slapstyti ir surasti lėšų juos išsiųsti į Ameriką, Šveicariją ar kitus saugesnius kraštus. Tik 1906 metų pabaigoje šis pavojus atslūgo ir “Birutės” dr-jos nariai galėjo grįžti prie savo kasdieninių darbų.

Per tuos metus padėtis pasikeitė. Iš vienos pusės, gana svarbūs Didžiosios Lietuvos laimėjimai revoliucijos metu daugelį Mažosios Lietuvos patriotų įtikino, kad pavergtoji tauta tikrai griežtomis kovos priemonėmis galės nusimesti vergijos pančius. Kad ir nemažam skaičiui caro valdžios pagautų teko kartuvės, Sibiras, katanga, bet Didžiosios Lietuvos patriotų tuo neįbaugino. Įbaugino tik tuos, kurie jau anksčiau besąlygine ištikimybe kaizerio valdžiai, bei malda, tikėjosi Mažąją Lietuvą nuo pražūties išgelbėti. Tarp tų dviejų srovių atsivėrė praraja, prasidėjo naujos kovos, kurios prieš revoliuciją buvo tartum aprimusios. 1908 metų dr-jos valdyba buvo įpareigota paruošti įstatų pakeitimą, kuris tų metų birželio 10 d. buvo priimtas. Dr-ja į savo uždavinius įrašė tautinių švenčių ir vakarėlių rengimus, bei kiekvieną kitą darbą, kuris atrodė naudingas tautos žadimui ir lietuviybės stiprinimo tikslams. Tais pačiais metais Tilžėje buvo suarušta “Birutės” šventė, kurioje birutininkai suvaidino Gužučio “Ponas ir Mužikai”. Koncertinę dalį atliko svečiai iš Didžiosios Lietuvos — Tauragės Giedotojų dr-ja, kurios choras įspūdingai padainavo lietuviškas dainas.

Žiemos šventėje 1909 m. vasario 14 d. Tilžėje jau debiutavo “Birutės” choras. Vėliau įvairiose krašto vietose buvo rengiami vakarėliai su vaidinimais ir dainomis. Lygiagrečiai buvo ugdomi vis glaudesni birutininkų santykiai su Didžio-

sios Lietuvos jaunimu. Tenykščio jaunimo atsilankymai “Birutės” šventėse gausėjo ir dažnėjo. Birutininkai pradėjo dažniau lankytis vakarėliuose, rengiamuose D. Lietuvoje, netoli sienos.

Minėtina 1910 m. liepos 10 d. surengtas “Birutės” dr-jos 25 metų veiklos ir 500 metų Žalgirio mūšio sukakties minėjimas. Šventę pradėjus rengti, spaudoj buvo paskelbtas sekantis atsišaukimas:

Tilžės “Birutės” dr-ja žada iškilmingai apvaikščioti šiemet 500 metų sukaktuves anos garbingos kovos Žalgirio (Tanenberg) laukuose, kuri buvo 1410 met. liepos 15 d. Šitoje kovoje atsižymėjo mūsų sentėviai didžiu karžygiškumu. Vadovaujant Didž. Kunigaikščiui Vytautui, liko sunaikintas vokiečių kryžiuočių ordinas, taip jog jau niekuomet neatgijo. Lietuviai pasiliosavo iš ordino vergystės, kuri juos slėgė su viršum 200 metų. Kovos laukuose paguldė priešų tūkstančius, su jų vyriausiu vadu Ulrichu von Jungingen. Tai buvo vienas iš garbingųjų įvykių lietuvių istorijoje. Šią dieną atminti ir iškilmingai apvaikščioti, yra mūsų šventa pareiga.

Visos yautos apvaikščioja iškilmingai ir atsimena įžymiausius savo pirmtakūnų dienas. Imkim vaizdelį iš vokiečių tautos. Praėjusiam metė kelė didžiausias iškilmes paminėdami 1000 metų nuo pasiliosavimo iš romiečių jungo sukaktuves. Tuomet vokiečių vadas Armanas sumušė Teutoburgo giriose romiečių legionus ir per tai paliuosavo savo tautą iš jų vergystės. Kad kitos tautos gerbia savo bočių garbingus darbus, kodėl mes atsiliiktume ir nepagerbtume savo tautos didvyriškus žygius? ir atitinkantiai švęsti 500 metų Žalgirio kovos sukaktuves.

“Birutės” dr-ja rengia Tilžėje saulių darže šių metų liepos 3 d. didelę šventę. Yra numatyta tai šventei suvaidinti istoriškas veikalas, be to, manoma daryti eiseną per miestą, bus aprengtas pulkas iš dr-jos narių istoriškais rūbais ir trauks su muzika miesto gatvėmis. Būtų labai geistina, kad dalyvautų šioje tautinėje šventėje kodaugiausia mūsų viengėnčių! ir kad prisidėtų iš Didžiosios Lietuvos dr-ju, idant bendrai dalyvautume numatytose iškilmėse.

Šventė įvyko ne 3, bet 10 dieną, deja, netokia kokia buvo numatyta. Svečių buvo ne tik iš D. Lietuvos, bet ir iš Amerikos. Vokiečių policija uždraudė eiseną gatvėmis. Šventės programa turėjo apsiriboti Žemkalnio “Birutės” vaidinimu ir dainų koncertu.

Klevelando šaulių šaudymo sezono užbaigimo vakare iš varžytinių buvo parduotas "Žalgirio" š. kp. moterų vadovės, sesės Onos Mikulskienės, iš šiaudelių padarytas Kupiškėnų sodas, kurį nusipirko ponai Valaičiai. Iš k. į d.: "Žalgirio" šaudyklos savininkas p. Valaitis su ponija, Alb. Karsokas, Kupiškėnų, sodas, Alf. Mikulskis ir Ona Mikulskienė. Nuotr. J. Garlos

Iš Klevelando šaulių veiklos

Spalio 25 d. Lietuvių Namų viršutinėje salėje, "Žalgirio" šaulių kuopa Klevelande suruošė šaulių šaudymo sporto užbaigimo ir trofėjų įteikimo vakarą. Vakara pradėjo "Žalgirio" kp. p-kas Br. Nainys. Jis paprašė susikaupimo minute pagerbti mirusius kuopų narius. Po to, trumpai apibūdino Šaulių S-gos veiklą nepriklausomybės laikais Lietuvoje ir dabar tremtyje.

Tremtyje atsikūrusi S-ga, neturėdama galimybių pasireikšti kariškai, labai aktyviai reiškiasi kultūrinėje ir visuomeninėje srityse. LŠST Čikagoje pastatė Šv. Kazimiero kapinėse labai didingą paminklą tautos didvyriui Romui Kalantai ir kitiems, žuvusiems siekiant Lietuvai laisvės. S-gos CV bei pavienės kuopos išleido daug knygų. Tai labai didelis įnašas. Dauguma kuopų turi meno mėgėjų vienetus, labai plačiai pasireiškia įvairiose sporto srityse, ypač populiarius šaudymo sportas. Klevelando šauliai šią sporto šaką praktikoja jau eilę metų

ir pavieniai šauliai yra pasiekę gražių rezultatų.

Po p-ko Br. Nainio trumpo pranešimo, sekė trofėjų ir atžymėjimų įteikimas. "Žalgirio" kp. I vietą laimėjo Benas Alis, II — Algis Karsokas ir III — Albinas Karsokas. Antroje grupėje, už geriausią šaudymą, trofėją laimėjo Vytautas Puškorius, moterų grupėje — E. Šarkauskienė. "Žalgirio" pereinamąją taurę šiemet laimėjo Algis Karsokas, tarpkuopinė taurę — "Kar Juozapavičiaus" šaulių kuopa. Trofėjas ir atžymėjimus įteikė "Žalgirio" kp. sporto vadovas Ant. Glodenis, asistuojant kp. p-kui Br. Nainiui.

"Kar A. Juozapavičiaus" kp. geriausi 1981 m. šauliai šaudytojai: I vietą laimėjo ir medalį gavo Julius Merkys, II — J. Navickas ir III — Juozas Merkys. "Kar. Juozapavičiaus" kp. laimėtojams medalius įteikė kp. sporto vadovas J. Velykis, asistuojant kp. p-kui P. Venciui. Be to, "Žalgirio" kp. nariai D. Vaičiūnas ir Ant. Glodenis buvo apdovanoti CV specialiais pažymėjimais už veiklą

kuopoje, o kp. narys Ig. Muliolis, ilgametis kp. sporto vadovas, už nuopelnus Lietuvai ir Šaulių S-gai, apdovanotas aukščiausiu garbės ordinu — Šaulių S-gos Žvaigžde. Žvaigždę prisegė kuopos garbės šaulė sesė Ona Mikulskienė, asistuojant kp. p-kui Br. Nainiui.

Pabaigai kp. p-kas pristatė vakaro šeiminkes seses E. Šarkauskienę ir M. Tijūnėlienę.

Pasibaigus trofėjų ir atžymėjimų įteikimui, sekė meninė dalis. Pianinu skambino kp. šaulys pianistas Vytautas Puškorius, programos pranešėja Lilė Čaplickienė. Po meninės dalies sekė vaišės ir šokiai. Negalint dalyvauti kp. kapelionui kun. G. Kijauskui, vaišės palaimino ir maldas sukalbėjo kun. Kidykis.

"Žalgirio" kp. valdyba širdingai dėkoja visiems kp. nariams, prisidėjusiems darbu ir auka prie taip gražiai ir gerai pavykusio vakaro. Ypatinga padėka vakaro šeiminkėm E. Šarkauskienei ir M. Tijūnėienei, parengimų vadovui D. Vaičiūnui ir jo padėjėjams, tvarkiusiems

barą. Padėka Klevelando lietuvių visuomenei už skaitlingą atsilankymą ir stiprinimą šaulių veiklos. Tikime, kad ateityje Klevelande, įsisteigus medžiotojų ir mežkeriojų grupėms, galėsime dar plačiau pasireikšti.

E. Pranckus

“Žalgirio” šaulių kuopos Klevelande darbai ir aukos

“Žalgirio” šaulių kuopa Klevelande, vykdydama šauliškus įsipareigojimus dirbti tėvynės Lietuvos labui, remti lietuvišką kultūrinę veiklą išeivijoje, lapkričio 15 d. valdybos posėdyje paskyrė aukų sekančiai: žurnalui “Karys” — 50 dol., “Dirvai”, “Draugui”, “Laisvajai Lietuvai” — po 25 dol. “Tėvynės Garsų” radijo valandėlei — 50 dol. ir Lietuvos sukilimo minėjimo komitetui — 25 dol.

Be to, Amerikos Jaunųjų Moterų Lygai Klevelande prašant, kaip ir pernai, taip ir šiemet, “Žalgirio” kp. šaulės sutiko dalyvauti tautybių festivalyje, papuošti ir pastatyti State Theatrer, 1621 Euclid, lietuvišką eglutę. Tą darbą ir su tuo susijusias išlaidas skirti Lietuvos vardo garsinimui.

Klevelando miesto vadovybei prašant, sesės sutiko atnaujinti ir vėl pastatyti lietuvišką eglutę tarptautiniame Hopkins aerodrome, kur kasdien pereina tūkstan-

Kariuomenės atkūrimo minėjimas St. Peterburge, Fla.

“Romo Kalantos” šaulių kuopa kiekvienais metais suorganizuoja Lietuvos Kariuomenės atkūrimo minėjimą.

1981 m. lapkričio 22 dieną, už visus žuvusius karius, partizanus ir šaulius buvo atnašaujamos mišios Šv. Vardo bažnyčioje, Gulfporte.

Šauliai, taip pat kviesti jūros šauliai ir vyčiai, su vėliavomis dalyvavo pamaldose; didelis skaičius moterų šaulių buvo pasipuošusios tautiniais rūbais, kurie suteikė šventei iškilmingumo.

Lapkričio 24 dieną Lietuvių Klubo salėje vyko minėjimas. Sceną minėjimui labai įspūdingai ir gražiai paruošė dail. J. Juodis.

Minėjimą pravedė kuopos p-kas A. Gudonis, pakviestas šaulius įnešti vėliavas. Po to, buvo sugiedoti Amerikos ir Lietuvos himnai. Majoras L. Vir-

bickas, pakviestas uždegė žvakę prie Nežinomo Kareivio kapo.

Kun. J. Gasiūnas sukalbėjo invokaciją, sujungdamas tikėjimą ir tėvynės meilę savo tautai ir plačiai nušviesdamas minėjimo reikšmę. P-kas A. Gudonis, padarydamas įvadą minėjimui, kalbėjo bendrai apie kariuomenės šventę. Po to, buvo pakviestas pagrindinis kalbėtojas kapitonas B. Mikelevičius, pradėdamas, kad tikras Lietuvos kariuomenės atkūrimas įvyko 1918 m. lapkr. 23 dieną.

Kariuomenė turėjo daug sunkumų, pradžioje teko daug kautis su visokiais sukilėliais ir tuo laiku nemažai žuvo kareivių ir partizanų. Taip apibūdinamas tolimesnė kariuomenės veikla, apgailestavo, kad Lietuvos kariai nieko negalėjo daryti užėmus rusams mūsų tėvynę. Kalba buvo labai sklandžiai ir gražiai paruošta. Klausytojai atydziai klausė išsamios kalbos.

Tada, VLIKO p-kas dr. K. Bobelis pasveikino šaulius ir organizatorius, pareikšdamas, kad reikia dirbti visiems kartu Lietuvos vadavimo darbus.

Toliau sekė meninė dalis, kurią atliko solistės p. Armonienė, neseniai at-

“Žalgirio” s. kp. šauliai, laimėję trofėjas už geriausią šaudymą 1981 metais. Iš k. į d.: Algis Karsokas, Albinas Karsokas, E. Šarkauskienė, kp. p-kas Br. Nainys, vieną iš trofėjų laiko “Žalgirio” kp. šaudyklos savininkė p. Valaitienė, p. Valaitis, Benas Alis. Nuotr. J. Carlos

vykusi iš Lietuvos, ir solistė A. Kalvaitytė-Velbasienė. Akomponavo muzikas P. Armonas. Deklamaciją-kalbą, kurią sukūrė ir išpildė Amerikoje gimęs Vytautas Navickas, deklamavo įspūdingai, įsijausdamas į savo eilėraštį, skirtą partizanui-kariui Lietuvoje.

Tuo minėjimas buvo baigtas. P-kas A. Gudonis padėjo dail. J. Juodžiui už tai dienai scenos dekoracijas, visiems programos dalyviams ir skaitlingai susirinkusiai publikai, pakviesdamas visus prie kavos ir pyragaičių. Vaisės paruošė sesės šaulės.

E. Grušienė

Kariuomenės atkūrimo minėjimas Sunny Hills, Fla.

Būrelis neseniai Sunny Hills vietovėje įsikūrusių Lietuvos kariuomenės karių, šiemet, lapkričio 22 dieną, ėmėsi iniciatyvos ir suruošė Lietuvos Kariuomenės atkūrimo minėjimo šventę.

Šv. Mišias už Lietuvos laisvę kovoje kritusius karžygius atnašavo vietos kleb. kun. P. Jaraška. Pradžioje mišių, giedant "Pulkim ant kelių", dvi tautiniais rūbais apsirengusios ponios atnešė ir prie altoriaus padėjo gyvų gėlių vainiką žuvusiems pagerbti. Ta pačia proga, vienas iš karių tarė trumpą tai dienai pritaikytą žodį. Pamaldos buvo baigtos sugiedant Lietuvos himną. Po pamaldų visi dalyviai susirinko į prie bažnyčios esančias patalpas kavutei ir pašnekėsiams.

J. S.

Šaulių kuopos "Aušra" Floridoje veikla

1981 m. lapkričio 14 d. Fort Lauderdale, Floridos šaulių kuopa "Aušra" suruošė Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimą. Įnešus vėliavas, minėjimą atidarė dr. K. Pautienis, kp. vykd. vicepirm. Pagerbus žuvusius už Lietuvos laisvę, Vilniaus lietuvė I. Žilinskienė pagiedojo Amerikos himną. Kuopos p-kas M. Vitkus supažindino su paskaitininku, LŠST CV p-ku Karoliu Milkovaičiu.

Paskaitininkas savo išsamioj kalboj paminėjo Lietuvos Didžiosios kynigaikštystės kariuomenę ir jos narsius vadus, kovojusius už to meto laisvę. Plačiai nušvietė didvyriškas 1918-1920 metų Nepriklausomybės kovas.

Šaulė, poetė K. Kodatienė perskaitė iš savo tai dienai sukurtos kūrybos. Šventės proga LŠST CV p-kas K. Milkovaitis apdovanojo Šaulių Žvaigždės medaliu veiklų šaulį V. Mazoliauską.

Sugiedojus Lietuvos himną, prisidėjo vaisės, kurias paruošė Sweden House. Vaisių metu dr. K. Pautienis pristatė

Gen. št. plk. K. Dabulevičius įteikia pereinamąjį taurę G. Kuzmienei, 1981 m. "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos, moterų grupėje, I vietos laimėtojai. Nuotr. P. Malėtos

svečius — VLIKo atstovą J. Daugėlą ir solistę J. Krištolaitytę-Daugėlienę, Oną Liutermozienę, buv. Lietuvos kariuomenės vado našlę ir LB p-ką Stelmoką.

Po minėjimo LŠST CV p-kas K. Milkovaitis, dr. K. ir O. Pautienių namuose, vaisių metu, davė daugiau informacinių žinių iš Sąjungos veiklos ir atsakinėjo į paklausimus. Šauliai leidžia knygas lietuvių ir anglų kalbomis apie Lietuvos pavergimą, terorą ir vadavimą. Čikagoje Sąjunga pastatė didingą paminklą tragiškai žuvusiam tautos didvyriui Romui Kalantai ir kitiems žuvusiems, šv. Kazimiero kapinėse. Paminklas iš pastovios, negendamos medžiagos kainavo 19,000 dolerių. Lėšos surinktos dau-

gumoj iš šaulių, kitos organizacijos menkai teprisidėjo.

K. P.

Daukantėnų rudens parengimas

1981 m. lapkričio 7 d., Čikagoje, Šaulių Namuose, įvyko "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos tradiciniai kasmetai rengiamas rudeninis parengimas, kuriame dalyvavo pilna salė, talpinanti per 200 svečių. Šiame jūrų šaulių renginyje atskirus stalus sudarė Venezuelos klubas su pirm. p. Baradu, Cicero "Klaipėda" jūrų šaulių kuopa su pirm. J. Mikuliu, "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinė su pirm. V. Išganaičiu ir daugelis kitų jūriniai šauliškosios veiklos rėmėjai. Paminėtinas LŠST pirm. K. Milkovai-

"Gen. T. Daukanto" jūrų š. kp. 1981 m. šaudymo varžybų laimėtojams rudeniniame parengime š.m. lapkričio 7 d. trofėjas įteikūs: (iš kairės) kuopos pirm. E. Vengiaskas, M. Dailidienė, G. Martinkienė, G. Kuzmienė, LŠST pirm. K. Milkovaitis, plk. K. Dabulevičius, Z. Dailidė, E. Holtzas ir B. Petrauskas. Nuotr. P. Malėtos

čio, vicepirm. V. Išganaičio, plk. K. Dabulevičiaus, S-gos vyr. kapeliono kun. J. Borevičiaus ir jūrų kpt. B. Kristopaičio su ponja malonus atsilankymas.

Puošniomis jūrų šaulių išieginėmis uniformomis pasipuošusiems tarnybos pareigūnams, V. Zinkui, J. Kernagiui ir A. Martinkui, visus maloniai pasitikus ir nurodžius vietas prie gražiai gėlėmis kuopos moterų vadovės A. Janušauskienės, ir sesių G. Kuzmienės, A. Malėtienės, G. Martinkienės, V. Karalienės ir U. Zinkienės papuoštų stalų, buvo pradėta vakaro programa.

Daukantėnų parengimą atidarė kuopos pirm. E. Vengiaskas, dėkodamas visiems už taip gausų atsilankymą ir linkėdamas smagiai praleisti vakarą jūrų šaulių tarpe, pakvietė LŠST pirm. K. Milkovaitį ir plk. K. Dabulevičių įteikti dovanas "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos 1981 metų šaudymo varžybų laimėtojams. S-gos pirmininkas įteikė užsitarnautas dovanas moterų grupėje I vietos laimėtojai G. Kuzmienei, II vietą užėmusiai S. Ripskienei (dovaną priėmė G. Martinkienė) ir III vietą gavusiai M. Dailidienei. Vyrų grupėje — I vietos laimėtojai B. Petrauskui, II vietos —

E. Holtzui ir III vietos — Z. Dailidei. 1981 m. šaudymo varžybų pirmųjų vietų laimėtojams — G. Kuzmienei ir B. Petrauskui, plk. K. Dabulevičius įteikė jo paties ir LDK Birutės Dr-jos skirtas pereinamąsias taures.

Šaudymo varžybų laimėtojus atžymėjus, sekė meninė programa, kurią praveisti buvo pakviestas kuopos parengimų vadovas V. Utara. Trumpą, gražiai ir jausmingai padainavusi keletą dainų gitarai pritariant, meninę programą atliko J. Tautvilaitė. Jos padainuotos dainos šiltai buvo sutiktos ir gausiais plojimais palydėtos. Kuopos moterų vadovė A. Janušauskienė dainininkei įteikė raudonų rožių puokštę.

Tikrą staigmeną pateikė jūrų kpt. Br. Kristopaitis, "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopai įteikdamas, vienos malonios ponios, prašiusios pavardės neskelbti, 100 dol. auką. Ši staigmena gausiais plojimais buvo sutikta.

Tuo parengimo programa buvo baigta. Toliau sekė jūrų šaulių moterų aptarnaujamos vaišės — buvo užkandžiuojama šaltais užkandžiais, vaišinamasi skania šilta vakariene, užsigeriant kavute ir kitokiais visokio stiprumo gėrimais.

Šokiams grojo smagus A. Stelmoko

orkestras. Buvo pravestas A. Malėtienės suorganizuotas, gausus vertingais laimėjimais dovanų paskirstymas. Stalai pasipuošė ponios ir panelėms dovanotomis skaisčiais raudonomis rožėmis. Sėkmingai veikė J. Maraus, J. Utaros, V. Karalienės ir V. Utaros aptarnaujamas baras. Šaulių salėje vyravo linksma, draugiška nuotaika, visi pakraščiai klegėjo, skambėjo šokių muzikos garsai ir lietuviška daina drebino šaulių Namų sienas.

"Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos rudeninis parengimas, kaip ir visi kiti prieš tai buvę renginiai, praėjo su geru finansiniu ir visokeriopu pasisekimu. Buvo tvarkingas ir šauliškas, už ką reikia tik padėkoti visiems jame dalyvavusiems ir kuopos vadovybei bei nariams šį parengimą suorganizavusiems.

1981 metų Čikagos jūrų šaulių kuopos veiklą numatoma užbaigti gruodžio 6 d., lietuvių senelių, artėjančių šv. Kalėdų proga, su dovanomis aplankymu Lemonte ir "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos nariams, šeimoms ir svečiams bei rėmėjams, gruodžio 19 d., Vyčių salėje rengiamu kalėdiniu pobūviu — Kūčių vakariene.

J. Š.

Paminėta Lietuvos kariuomenės šventė Detroito, Mich.

Lietuvos Kariuomenės atkūrimo sukaktis pradėta minėti penktadienį, lapkričio 20 d. radijo bangomis. Lietuvių Melodijų radijo valandėlės redaktorius Albertas Misiūnas padarė trumpą mūsų kariuomenės apžvalgą ir davė pritaikytų dainų: "Karas" — B. Budriūno, "Gaužia trimitai" ir kitų.

Sekmadienį, lapkričio 22 d. "Lietuvių Balsas" radijo valandėlės redaktorius Kazys Gogelis, po duotos Lietuvos Kariuomenės apžvalgos, uždėjo prokštelę "Nurimk sesut".

Sekmadienį, lapkričio 22 d., 10:30 val. švento Antano parapijos bažnyčioje, už Lietuvos karius mišias atnašavo ir šventei pritaikytą pamokslą pasakė kun. Alfonsas Babonas. Jis kalbėjo:

"Šiandieną visa Katalikų Bažnyčia švenčia Kristaus Karaliaus šventę. O mes lietuviai šiandieną prisiname visus tuos, kurie kovojo ir tebekovoja dėl Lietuvos laisvės, ypač tuos, kurie krito kovos lauke, paaukodami Lietuvai didžiausią savo turtą — gyvybę. Didesnės meilės už tą nėra. Taip pat džiaugiamės gyvais lietuvių kovos liudininkais ir žvelgiame į juos su pagarba. Kova dėl laisvės dar nėra baigta, todėl žvelgiame į ateitį ir tikime, kad Lietuva dar prisikels naujam gyvenimui. Mūsų tikėjimas duoda mums vilties, kad Dievas mūsų neapleis, nes Jam yra žinomas mūsų laisvės troškimas. Jėzus irgi gimė tautoje, kuri tuo metu buvo romėnų pavergta. Jis, kaip savo krašto pilietis jautė ir kaip Dievas numatė, koks likimas jai grėsė, todėl su ašarom verkė. Taip dažnai ir mums ašaros nubyra, regint savo tautos nelaimes.

Bažnyčia mums primena ir mokė, kad reikia mylėti savo tėvynę. O kas didesnę meilę tėvynei parodo, negu jos kariai, partizanai, kurie aukoja dėl jos savo gyvybę, ir visi tie, kurie šiandieną pogrindyje veda nelygią kovą. Lietuvos karys gali būti ne tik tas, kuris su ginklu rankoje eina ginti savo tėvų žemės, bet ir tas, kuris savo žodžiu ar raštais stoja prieš savo tėvynės priešus ir ją gina su nemažesniu pasiaukojimu. Lietuvos karys yra ir lietuvių motina, kuri augindama vaikus, įdiegia jų širdyse Dievo ir tėvynės meilę bei moko juos išlikti ištikimais jos vaikais. Šiandieną, kada ginklu pasipriešinti yra beprasmiška, Lietuvoje išėina į kovą ginti savo tikėjimo, žmonių teisės ir laisvės: Katalikų Bažnyčios Kronika, Aušra, Vytis, Perspektyvos ir kiti pogrindžio leidiniai.

Tėvynės ir Dievo meilė yra neatskiriamos. Šv. Tomas Akviniėtis sako: "Nei

žemėje, nei pragare nėra bjauresnės esybės už tą, kuris paniekina savo tėvynę". Todėl šiandieną mes renkamės į bažnyčią, kad maldose prisimintume tuos, kurie krito begindami jos laisvę. Lietuvos laisvė bei jos gerovė yra mūsų uždavinys, o Dievas — mūsų stiprybė. Tą gerai suprato lietuvis partizanas, septynių vaikų tėvas, kuris paskutiniame savo laiške rašė savo žmonai: "Man baisu net pagalvoti, kaip tu ir septyni vaikai turite gyventi be manęs. Bet man dar baisiau darosi, kai pagalvoju kas bus, jei tie vaikai bus auklėjami be tikėjimo".

Toks buvo tikinčio ir už savo tėvynę bei tikyba pasirengusio žūti lietuvių tėvo pasiryžimas. Toks pasiryžimas yra kiekvieno lietuvių, kuris nori laisvai ir savarankiškai, be svetimųjų priespaudos, kurti savo gyvenimą. Jei lietuviai nesipriešintų prieš okupantą, jie pasirodytų, kad neturi valios. Tada nei Lietuvos, nei lietuvių vardas nebūtų minimas tautų istorijoje. Tik kovojančios tautos dėka, tai yra, jos pasišventusių karių dėka, buvo iškovota Lietuvai laisvė. Lietuva nėra nei tavo, nei mano, ji yra mūsų visų. Todėl ir mūsų visų šventa pareiga ją mylėti ir ginti. Neturėtų būti mūsų tėvynėje nei parsidavėlių, nei išdavikų. Deja, to nėra. Nepaslaptis, kad šiais laikais yra tokių, kurie dirba su okupantu, net mūsų išeivių tarpe atsiranda tokių. Jie neprisideda prie tėvynės išvadavimo, bet dėl geresnio duonos kąsnio ar karjeros, prailgina jos kančias.

Taigi jau praėjo virš 40 metų, kai Lietuva yra okupuota. Mums yra gerai žinoma apie įvykusį ir tebevykdomą lietuvių prievartavimą, apie fizinį bei dvasinį tautos žlugdymą. Mūsų akys dažnai krypta į Vakarus, ar neris ten pagalbos ar užtarimo. Viskas atrodo veltui. Atrodo, kad visas Vakarų pasaulis miega, o Lietuva palikta savo pačios likimui. Todėl kiekvienas lietuvis turėtų ateiti jai į pagalbą ir kiek galėdamas kelti jos vardą. Siekti savo tarpe vienybės.

Jei 1918 metais, neturėdamas nei tinkamo ginklo, nei karinio pasiruošimo, lietuvis stojo į kovą ir apgynė paskelbtą Lietuvos nepriklausomybę, tad su nemažesniu užsidedimu turime vesti vieningą kovą ir mes.

Šiandieną mes minime tuos garbingus Lietuvos karius su pagarba, kurie atkovojo Lietuvai laisvę. Juk mes atkeliaume čia per vandenyną ne tam, kad sutirptume lydinimo katilė, bet kad galėtume padėti savo tėvų žemei. Mus pasiekia žinios iš Lietuvos apie herojišką lietuvių pasipriešinimą ten. Jų pasipriešinimas rodo, kad mūsų tauta yra dar gyva.

Ši šventė mums primena mūsų parei-

gas tėvynei. Ji primena mums visus nuo neatmenamų laikų Lietuvos karius, stovėjusius tautos sargyboje. Ji primena Lietuvos karių ir partizanų kovas, bei dabar besidarbuojančius pogrindyje.

Taip, ši Lietuvos kariuomenės šventė yra prasminga švėsti, nes ji suteikia mums progos giliau pažinti savo tautos praeitį bei savo pareigas jai. Ji moko mus iš kur reikia semtis tikros tėvynės meilės.

Šiandieną meldžiame Dievą, kad Jis stiprintų pasišventusius ir dėl tėvynės laisvės dirbančius dvasiškai, kad jie nepalūžtų kovos psiaukolėje, bet vestų ją iki galo, nes nepriklausomybę atgausime tik per kovas ir pasišventimą.

Būti geru krikščioniui ir savo tėvynės geru kariu, yra viena iš krikščioniškų dorybių. Todėl savo maldas per šias šv. Mišias skiriame Kristui pasaulio Valdovui, kad Jis sutrumpintų mūsų tėvynės kančias, sugrąžintų laisvę ir kad Lietuvos padangėje vėl laisvai skambėtų lietuvių karių dainos".

Mišių metu muz. Stasio Šližio vadovaujamas choras, tarp kitų giesmių, pagiedojo ir jo sukurtų: Skiemonių Marija, Marija Skaisčiausia, Sanctus ir Benedictus. Mišiose dalyvavo organizacijos su 6 vėliavomis. Po mišių sugiedotas Lietuvos himnas.

Akademija

11:45 val. pradėta akademija. Ją atidarė ir žodį tarė ramovėnų Detroito skyriaus pirmininkas Stasys Šimoliūnas ir paskaitai skaityti pakvietė rašytoją, žurnalistą Detroito skyriaus pirmininką Balį Gražulį. Jis savo paskaitoje paminėjo Lietuvos Nepriklausomybės kovas į kurias tūkstančiais stojo mūsų savanoriai ir iškovoję Lietuvai nepriklausomybę. Sąlygų verčiami, nors mes ir pasitraukėme iš Tėvynės, bet nepasitraukėme iš kovos lauko. Kodėl Lietuvos kariuomenė 1940 m. nėjo ginti Lietuvos, Balio Gražulio išvedžiojimais, ji tam nebuvo tinkamai prirengta: trūko lėktuvų, patrankų, tankų ir kitų apsiginklavimų reikmenų. Jis pasakojo iš paskelbtos Lietuvoje mobilizacijos vaizdelį, kuriame jam teko formuoti naują bateriją iš ūkininkų pristatytų vežimų ir atvestų arklų, ir koks ten su tuo priėmimu ir tos baterijos suformavimu buvo didelis vargas. Jo pasakymu, mūsų kariuomenė buvo gerai paruošta, bet ji nebuvo tinkamai apginkluota.

Po Balio Gražulio paskaitos turėjome kitą dalį, kurią pravedė Albertas Misiūnas. Jis pasakė, kad gražu ir garbinga yra mums minėti ir švėsti valstybines šventes, bet taip pat yra ne mažesnės vertės ir mūsų mažoji lastelė — šeima.

Mes šiandieną savo tarpe turime garbingą porą, kuri švenčia 50 metų vedybinę sukaktį. Tai L.K.K. savanoris majoras K. Daugvydas ir jo žmona, mokytoja, birutietė Kristina. Šios šventės rengėjai, savanoriai, ramovėnai, šauliai ir birutietės jus pagerbė. Amilija Kutkienė ir Cecilija Balsienė jubiliatams prisegė po gėlę, įteikė dovaną ir abu apjuosė gražia, lietuviškais ornamentais išausta juosta. Sugiedota ilgiausių, laimingiausių metų. Parapijos klebonas kun. Alfonsas Babonas jiems įteikė parūpintą Švento Tėvo palaiminimą.

Majoras Kazimieras Daugvydas savo žodyje pasakė, kad porai švęsti 50 metų vedybinę sukaktį yra retenybė. Porai kartu išgyventi 50 metų, nevisiems tas pavyksta. Už sveikinimus, linkėjimus ir dovaną širdingai dėkojo. Sugiedota "Lietuva brangi". Ir vėl naujiena. Pranešta, kad muz. Stasys Šližys šiandieną švenčia gimimo dieną. Ir jam sugiedota ilgiausių, laimingiausių metų. Stasys Šimoliūnas kariuomenės ir visuomenės susivienijimui, pakvietė prie birutiečių parengtų užkandžių. Kariuomenės atkūrimo paminėjimą suruošė: savanoriai, ramovėnai, "St. Butkaus", jūrų "Švyturio" šaulių kuopos ir birutietės.

A. Grinius

Cicero jūrų šaulių kuopa "Klaipėda"

Jau baigiasi metai, kartu ir mūsų kuopos 1981 metų veikla. Tenka pažymėti,

kad kuopa buvo gana aktyvi įvairiuose savo ir kitų rengtuose parengimuose.

Kuopos nariai su savo vėliavomis gausiai dalyvavo Cicero ALTo skyriaus rengtame Tragiškojo Birželio mėn. dienų minėjime.

Birželio mėn. pabaigoje kuopa turėjo išvyką — gegužinę, p.p. Grinių sodyboje prie Lackporto, Ill. Nors ši gegužinė atsilankiusių žmonių gausumu nepasižymėjo, bet visvien išėjome su šiokiu tokiu pelnu.

Kuopos nariai su savo vėliava taip pat dalyvavo tradicinėje Jūros Dienoje Union Pier, Mich., kurią šiais metais rengė "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopa. Tą pačią dieną, kartu su visais dalyviais nuvykome į International Friendship Gardens, Michigan City, Ind. aplankyti buvusių Lietuvos prezidentų eglės. Čia mus pasitiko Čikagos ramovėnai ir kartu pagerbėme buvusius mūsų valstybės prezidentus.

Jau treji metai kaip mūsų kuopos vyrai su savo vėliava dalyvauja Darbo Dienos rengiamuose paraduose, Lemonte, Ill. "Vytauto Didžiojo" Rinktinė rengė Tautos Šventės minėjimą, dalyvavo ir mūsų kuopos nariai su savo vėliava. Ir iš viso kuopa neapleidžia nei vieno minėjimo, ar parengimo, kuriuos rengia kiti šaulių vienetai, ar patriotinės organizacijos.

Atrodo, kad 1981 metų veiklą užbai-

gėme su tradiciniu Švyturio Baliumi, kuris įvyko spalio 3 d. Šaulių Namuose. Tikriausiai neperdėsiu pažymėdamas, kad šių metų Švyturio Balius sumušė rekordą apsilankiusių svečių skaičiumi. Ypatingai daug pasidarbavo valdybos narė Janina Skama, kuri viena pati sutelkė į šį vakarą virš 40 žmonių. Žinoma, negalima paneigti ir kitų valdybos narių įnašo. Kuopos p-kas Juozas Mikulis turėjo viską koordinuoti, kad veiklos ratai gerai sukėtųsi. Kuopos moterų vadovė sesė Regina Latožienė, susitelkusi apie save kitas šaules rūpinosi svečių pamaitinimu. Barą puikiai vedė brolis A. Kizlaitis ir K. Lazinka. Iždininkas Jonas Dekeris nespėjo rinkti pinigų. Nežinau, kaip jis ir iki namų atsigabeno. Vakaro loteriją pravedė Apolinaras Skopas. Programą atliko Eglė Rūkstelytė, akompanuojant Sonia Stiklūte. Šokiams grojo jaunųjų neo-lituanų orkestras "Vytis".

Vakaras pavyko labai puikiai ir kuopos kasai davė gražaus pelno.

Paskutiniame posėdyje iždininkas paminėjo, kad kuopos išleista knyga "Lietuva Bolševikų Okupacijoje" vis dar randa pirkėjų ir ji platinama toliau. Gal su laiku išsispręs jos išleidimas ir anglų kalboje.

Šiuo metu Šv. Kryžiaus ligoninėje guli mūsų kuopos ir LŠST Centro Valdybos narys Vladas Petrašiūnas. Linkime jam greit pasveikti.

Ap. Skopas

Švyturio baliuje prie stalo iš k. į d. sėdi LŠST CV p-kas K. Milkovaitis su ponija, LDK Birutės d-jos p-kė K. Leonaitienė, Cicero ALTo skyriaus p-kas dr. P. Atkočiūnas, plk. J. Švedas, E. Vengianskas or Danutė Cummins. Nuotr. P. Malėtos

**“Martyno Jankaus” šaulių kuopos
rudens pobūvis**

1981 m. lapkričio 21 d. vakarą, Sandaros salėje, “Martyno Jankaus” šauliai suruošė tradicinę vakarienę-pobūvį. Kp. p-kas Petras Šaulys pasveikino susirinkusius šaulius ir svečius, iš arti ir toliau atvykusius, ir kvietė prie stalų užimti vietas. Stalai buvo papuošti gėlėmis. Pirmininkas pakvietė kp. kapelioną, kleboną kun. Petrą Šakalį sukalbėti maldą. Klebonas prašė Visagalį laiminti šaulius, jų darbus ir tą vakarą susirinkusius, palaiminti maistą, kuriuo sotinsimės.

Vyriausioji šeimininkė Stasė Gofensienė su uoliomis talkininkėmis, O. Eikiniene, M. Jurkštienė ir Sisiene, paruošė turtingą patiekalais, labai skanią tradicinę šaulių rudens vakarienę, o grakščiosios svečių vaišintojos — Br. Martišienė, Rupšienė, Šablevičienė, Valiūnienė ir Venckienė, kaip bitės ratuotos, iš virtuvės nešė ir nešė maistą ir maloniai vaišino svečius. Čia pat buvo ir šaltinėlis, ištroškčius vyneliu, sunkomis, alučiu ir tauriaisiais gėrimais atgaivinti. Prie šaltinėlio dirbo V. Rupšys su sūnumi ir žentu.

Jau sotiems svečiams laimėjimams bilietėlius padalino nepailstančios svečių vaišintojos. P. Pulminskas ir E. Ribokienė paprašė svečius susikaupti, pritildyti pašnekesius ir su dėmesiu pasitikti vertingų dovanų laimėtojus. Džiaugėsi laimingieji ir jų kaimynai. E. Ribokienė padėjo dovanų aukotojams ir pasveikino laimėtojus. Po triukšmingos valandėlės — vėl vaišės. Vaišintojos vėl stalus nuklojo skaniais kepiniais, kava, sunkomis ir kas kam patiko. Padėka išradin-goms kepėjoms sesėms šaulėms. Kp. p-kas P. Šaulys kvietė svečius vaišintis, šokti ir džiaugtis iki 12 val. nakties. Trankiai muzikai grojant, šokančių netrūko.

Gretimoje salėje susirinko rengėjai. Ap-link ilgą stalą susėdę vaišinosi, ilsėjosi. Be išvardintųjų šeimininkių reikia prisiminti ir kėdžių bei stalų rikiuotojai, salių tvarkytojai ir kitų nelengvų darbų atlikėjai. Štai jie: P. Šaulys, Romualdas Bielkevičius, P. Pulminskas, V. Rupšys, A. Šeduikis ir gal dar vienas kitas, mano pamirštas paminėti.

Visiems besidžiaugiant, besivaišinant, vyriausioji šeimininkė St. Gofensienė čia susėdusius pavadino “geležine brigada”. Taip, šitoji geležinė brigada ne tik šaulių renginius rikiuoja, bet yra ir kitų Brocktono organizacijų nuolatiniai renginių ratų sukejai. Besivaišindama “geležinė brigada” ne tik džiaugėsi, bet jau pradėjo mesti metmenis ateičiai. Pirmiausia, kas sekantį rytą važiuos į Worcesterį, į “Vincio Kudirkos” kuopos įsikūrimo dešimtmečio minėjimą? (Tame minėjime

lapkričio 22 d. dalyvavo “Martyno Jankaus” kp. 11 šaulių su trimis vėliavomis).

“Martyno Jankaus” šaulių būrys-kuopa atsikūrė Brocktone 1958 m. vasario 16 d. Steigimo iniciatorius buvo Aleksandras Mantautas, kuris su šeima gyvena Brocktone. Kuopa tebėra gaji, veikli. Brocktono lietuvių bažnytinėse ir tautinėse šventėse šauliai uniformuoti, o moterys pasipuošusios tautiniais rūbais, dalyvauja su trimis vėliavomis. Taip pat važiuoja ir į kaimynines kolonijas. Su-

telktomis lėšomis remia Lietuvos laisvinimą, lietuviškąją spaudą, knygų išleidimą, liet. radijo valandėles, švietimą ir kitas svarbias lietuviškas institucijas. Šaulys A. Šeduikis šventadieniais parapijos salėje platina knygas ir spaudą. (Buvo nusivežęs ir į Worcesterio “Vincio Kudirkos” šaulių kp. minėjimą nemažai knygų). Tai kantrus knygnešys.

Padėka “geležinei brigadai”. Ilgiausius metus būkite tvirti, nerūdykite, vis žibėkite!

E. Ribokienė

“Žalgirio” kuopos šaulės ir šauliai dėkoja Klevelando lietuvių visuomenei už mūsų veiklos parėmimą ir linki visiems laimingų Naujųjų Metų.

LŠST Moterų vadovei, šaulei

A.A. STASEI CECEVIČIENEI

mirus, jos šeimai, giminėms ir artimiesiems reiškiamo gilią užuojautą ir kartu liūdime

“Žalgirio” šaulių kuopa

Tragiškai žuvus

A.A. ROBERTUI TUBIUI

jo močiutę, “Martyno Jankaus” kp. šaulę Juliją Šaulienę ir jos vyrą Petrą Šaulį, nuoširdžiai užjaučiame ir kartu liūdime, užgėsus jauno, veržlaus sportininko gyvybei.

“Martyno Jankaus” šauliai Brocktone

LKVS “Ramovės” Waterburio skyriaus nariui, savanoriui-kūrėjui, kapitonui

A.A. VINCUI VALTERIUI

mirus, jo žmonai Elenai, dukrai Rėdai ir Juozui Ardžiams ir jų dukroms Indrei, Rėdai ir Rasai Juškienei, reiškiamo nuoširdžią užuojautą.

LKVS “Ramovės” Waterburio skyrius

Mielam broliui ir svainiui

A.A. IGNIUI VENCIŪNUI

mirus, Emiliją ir dr. Eugenijų Noakus nuoširdžiai užjaučiame.

*LKVS “Ramovės New Yorko skyrius
ir “Kario” štabas*

— Persijos įlankos ir Indijos vandenyno reikšmė, pilnumoje amerikiečiams pasirodė rusams užėmus Afganistaną ir grąšinant, per Baludžistaną, pratesti rusiškos imperijos sieną iki Persijos įlankos pakrančių. Savo laiku šią įlanką ir Indijos vandenyną valdė anglai, tuo metu ir alyvos klausimas buvo neaktualus. Anglams pasitraukus iš Indijos vandenyno ir jo aplinkos, amerikiečiai su vargu teįstengė užsikabinti mažoje (5x14 mylių dydžio) saloje, 1100 mylių atstu nuo Indijos pusiasalio pietinio iškyšulio ir 2500 mylių nuo Irano. Sala jau buvo neapgyventa, kai 1966 metais anglai (1200 gyventojų jau buvo išsikėlę į Mauritijaus salą) išnuomavo ją amerikiečiams penkiasdešimčiai metų, su visais saloje turėtais įrengimais: — apie keturių kilometrų ilgio lėktuvams kilmu — nusileidimo taku, ir keletu didesnių prielaukų karo laivams ir virš žemės įrengtų metalinių tankų kurui. Šiuo metu amerikiečiai padarę naujų įrengimų, salą naudoja kuro sandėliavimui karo laivams ir lėktuvams, kurie patruiluoja Indijos vandenyne ir jo aplinkoje. Sekanti aprūpinimo bazė yra Filipinai, apie 4000 mylių atstu. Diego Garcia saloje amerikiečiai turi ir radijo ryšių centrą, per Žemės satelitus naudojamą ir strateginiams tikslams.

— Cheminės medžiagos naudotos I Pasauliniame kare, su keletu naujų, tebėra gaminamos ir laikomos sandėliuose sekančiam lemiamam karui. Rusai Afganistano okupacijos metu, prieš sukilėlius naudojo GD - SOMAN nervų dujas (ašarinės dujos dažnai naudojamos policijos, tačiau jos nepriskiriamos prie žudančių, arba žalojančių), taip pat rusų okupaciniuose daliniuose, jau iš pačių pirmųjų okupacijos dienų, buvo cheminių daliniai ir šarvuočiai pritaikyti veikti dujų apkrėstuose plotuose. Rusų kariuomenės sąstata yra apie 100,000 cheminių ginklų specialistų ir kiekvieniame pulke po chemijos kuopą. Cheminiais užtaisais yra aviacijos bombų, artilerijos sviedinių, taktinių raketų, žemės minų,

minosvaidžių minų ir dujosvaidžių (pav., apie 300 km tolinasos taktinė "Skud" B raketa, su nervų dujų užtaisais, gali apkrėsti apie 1000 akrų plotą). Didesnės koncentracijos dujos sukelia kvėpavimo organų kraujavimą, konvulsijas, odos žaizdas, sutrikdo matomumą, paraližuoja, plaučiuose atsiranda tiek daug vandens, kad žmogus uždūsta. Priešcheminės apsaugos priemonės labai apsunkina kovotojų judesį, matomumą, elektroninių priemonių ir ginklų aptarnavimą, ryšius ir kt. Dujos gali pasiekti slėptuves esančias žemiau žemės paviršiaus ir ypatingai sėkmingos naudojant su sprogstamomis medžiagomis. Rusų ginklavime trečdalis taktinių raketų yra su cheminiais užtaisais. Yra nustatyta, kad kiekvienais metais rusų pratimuose su cheminiais ginklais žūsta apie 20 kovotojų (J. Erickson, "Kremlin Battlefield Doctrine", Edinburg University).

Amerikiečiai cheminius ginklus, pastarųjų penkių metų laikotarpyje sumažino 15%. Daugelis jų, stovėjusių sandėliuose ilgą laiką, paseno, surūdijo jų indai. Amerikiečiai turi sandėliavimo problemų dėl vietos gyventojų protestų (Denver). Kariuomenės aprūpinimas priešcheminės apsaugos priemonėmis yra pradinėje padėtyje ir nedidindamas. Tiesa, amerikiečiai turi dujų, kurių veikimas prasideda tik po užtaiso sprogdimo (tačiau jų gamybą uždraudė Baltieji Rūmai), tokių dujų sandėliavimas atitiktų visus saugumo reikalavimus.

JAV politiniuose sluoksniuose manoma, kad cheminių ginklų rusai nenaudos, turėdami ir taip karinę persvarą, nes Hitleris, net ir kritiškiausiai atveju jų nepanaudojo, nors ginklavime jų turėjo (!).

— Pastarųjų kelių metų sėkmingi "tautų išlaisvinimai" Afrikoje, Azijoje ir net Amerikos kontinente (Nikaragua, Kuboje) strateginiai ginklai ir reguliari kariuomenė, revoliucinis judėjimas kitose lotynų valstybėse), NATO valstybes pastatė į keblį padėti, dėl JAV vedamos politikos nesugebėjimo sustabdyti rusišką ekspansiją, kuri ginkluota jėga visai realiai

grąšina laisvoms Europos valstybėms. Tuo metu, kai rusai savo krašto gerbūvio sąskaiton didino ir gerino ginkluotą jėgą, JAV jas mažino (sustabdė strateginių bombonešių gamybą, sumažino tarpkontinentinių raketų skaičių nepakeičiant naujomis, apkarė karinį biudžetą, sumažino kariuomenės skaičių ir kt.). Šale viso to, netiesioginiai rusų ginklavimąsi rėmė — dideliais kiekiais grūdų, technologinėmis priemonėmis ir įmonių statyba.

Europos valstybės toliau nepasitiki JAV karine priedanga, pažadais ir vedama politika, todėl ieško kelių tiesioginei apsaugai, pataikavimą rusams intinai (Vak. Vokietijos kancleris H. Schmidt propaguoja rusų pažadus atitraukti iš Rytų Vokietijos 20,000 kariuomenės ir 1000 tankų — likusi rusų jėgų dalis vistiek dar būtų didesnė už toje srityje turėtas paskutinio karo metu). Apie NATO valstybių blogą padėtį taip pat pasisako belgas gen. R. Close paskutiniu laiku išleistoje jo parašytoje knygoje "Europe Without Defense"; jo nuomone, Europos laisvų valstybių padėtį gali pagerinti jų pačių pastangos susiorganizuoti bendrai gynybai, nepriklausomai nuo kitų "didžiųjų". Esą tam tikslui yra pakankamai žmonių, medžiaginių išteklių, aukšto lygio technologija. Reikia tik bendro susiklausymo ir neatidėliojamo veikimo. Kitaip, rašo belgas, Varšuvos pakto pajėgos yra viršijančios NATO pajėgas 3:1 rusų naudai; išnaudodami NATO jėgų nepasiruošimą, JAV politikos neryžtingumą, karo atveju rusai Reino upę pasiektų 7 dienų bėgyje be didelių sunkumų. Jie naudotų įprastinę "tautų išlaisvinimo" taktiką: Vakarų Vokietijoje iš anksto būtų suorganizuota apie 40,000 įvairios paškirties diversantų, kurie atliktų visus krašto okupavimo parengiamuosius darbus ir aktyviai veiktų okupacijos metu. Daleiskim, ruggpjūčio mėn. ankstyvą sekmadienio rytą, kai pasienio apsaugos daliniai barakuose ramiai miegotų ir didelė dalis įgulų būtų išsiskirstę savaitgalio atostogų, 1000 helikopterių su 40,000 kovotojų — desantininkų nusileistų į NATO pasienio apsaugos įgulų barakų aikštes, vadovavimu, ryšio, tiekimo centrus ir "susemtų" dar naktiniuose marškiniuose negausias įgulas ir tarnybas. Tuo pačiu metu šarvuoti daliniai, viršijančiomis jėgomis, priedangoje taktinės aviacijos, netikėtai pultų vakarų kryptimi, išilgai šiaurinių vakarų Vokietijos lygumų, sutikdami menką pasipriešinimą, savaitės bėgyje, pasiektų Reiną. Tada paskelbtų, kad rusai buvo priversti užimti jėga Vakarų Vokietiją savo pačių ir taiką mylinčių pasaulyje valstybių apsaugai, nes Vakarų

Vokietija buvo pasirengus panaudoti branduolinės energijos ginklus prieš Varšuvos pakto valstybes, tikslu praplėsti Vokietijos žemes kitų valstybių sąskaiton. Rusai ginkluotas jėgas iš Vakarų Vokietijos atitrauks tuojau pat, kaip tik bus pašalinti Vakarų Vokietijoje laikomi branduolinės energijos ginklai ir taikingų valstybių užpuolimo pavojus (pažadai panašūs į šiuo metu rusų skelbiamus okupuotame Afganistane).

Amerikiečių spaudoje jau gana dažnai galima užtikti pasisakymų apie Rusijos valstybės 800 metų laikotarpio siekius, kurie atsiremia į kitų valstybių uostus, išėjimus į vandenynus, natūralius gamtos išteklius, derlingus žemės plotus ir kt. "išlaisvinant" tautas nuo nepriklausomo gyvenimo. Ir šiuometiniame laikotarpyje rusai tęsia dar carų nugairintus kelius, kaip tinkamą priemonę panaudodami socializmą ir komunizmą.

— Amerikiečių strateginiams bombonešiams B-52 ir pėstininkų šešiavamzdžiams raketų laidojams yra bandomos skraidančios raketos (Cruise Missiles), kurių 1981 metais apie 4000 bus įvesta ginklavimam.

Pėstininkų raketšvaizdžiams skraidančių raketų tolinas yra apie 28 km, bendras raketos ilgis apie 4 metrai, skersmuo — 25 cm. Šešiavamzdis raketšvaizdis vežiojamas ant dviejų ratų, su trijų kovotojų tarnyba galės būti lengvai pervežtas iš vienos pozicijos į kitą. Raketšvaizdžiais numatoma apginkluoti ir NATO valstybių kariuomenes.

— Rusų karinė doktrina grindžiama puolimu, atsižvelgiant į gynybos reikalingumą tais atvejais, kai priešui pavyksta suorganizuoti priešpuolius (vakariečių gynybos doktrina) ir įsiveržti į puolančių jėgų užnugarį. Be to gynyba reikalinga puolimui jėgų telkimo priedangai, laukiant jėgų ir tiekimo papildymo, sparnų apsaugai, persigrupuojant po didesnių puolimo nuostolių, arba dėl taktinių aplinkybių. Rusų gynyba grindžiama jėgų išdėstymu gilumon — priekiniame skaidinyje didžiumą sudaro motorizuoti pėstininkai, antrame skaidinyje ir rezervuose — judrūs šarvuoti daliniai, sudarantys pusę priekinio skaidinio dalinių, su uždaviniu priešpuoliais sunaikinti gilumon įsiveržusį priešą. Priekiniame skaidinyje sudaromi kuopų ir batalionų atsparos punktai ir priešui įsiveržus gynybos gilumon, jie privalo išsilaikyti iki antro skaidinio daliniai sunaikinti, arba išstums įsiveržusį priešą. Nesėkmės atveju, antrojo gynybos skaidinio daliniai iš priešpuolio pereina į gynybą ir ginasi iki aukštesnio skaidinio dalinių priešpuolių. Išskirtiniais atvejais priešpuolių daliniai iš armijos rezervų

gali būti panaudoti iki 50 km gynybos gilumoje. Tokiais atvejais būtų panaudotos desantininkų divizijos, kurios turėtų likviduoti išsisėmusias ir nuo tiekimo bazių nutolusias priešų jėgas.

Tipingą rusų oro desantininkų diviziją sudaro devyni pėstininkų batalionai, priešlėktuvinės artilerijos, inžinerijos ir ryšių batalionai, artilerijos ir vadovavimo divizionai, keturios štabo kuopos ir divizijos štabas, žvalgybos, sekimo, policijos ir žemės priemonių ryšių — susisiekimo kuopos. Divizijos organizacijoje yra 90 kautynių helikopterų, kurie ginkluoti kulkosvaizdžiais, vidutinio ka-

libro automatiniais pabūklais ir raketomis (įvairių paskirčių); 122 sekimo ir pagalbinės tarnybos helikopteriai; 207 kautynių dalinių transporto ir 48 tiesioginės paramos helikopteriai. Visi helikopteriai turi tiesioginės apsaugos automatinius ginklus. Neabejotinai, desantinės divizijos sąstatai įeina ir pėstininkų šarvuočiai su lengvais tankais.

Tokia desantinė divizija, be minėtų uždavinių gynyboje, pirmine paskirtimi, karo metu, būtų naudojama pagrindinėse puolimo smūgio kryptyse, su uždaviniu suardyti priešų gynybos sistemą užnugaryje.

MOKSLAS IR TECHNIKA

Kometų uodegos

Kai kometa orbitoje priartėja iki tam tikro atstumo prie saulės, iš saulės sklindančios elektromagnetinės bangos, "saulės vėjų" pavidale, nuo kometos paviršiaus "nupučia" susidariusių dulkių sluoksnius, kurios nusitęsia kometos nukeliautos orbitos aplinkoje tūkstančius kilometrų, šviesios uodegos formoje. Anksčiau buvo manoma, kad kometos daugumoje yra ledo gniužulai, arba uolų gabalai, tačiau 1980 m. trys amerikiečiai astronomai, Puerto Rico saloje, 1000 pėdų skersmens radio teleskopu, stebėjo kometą "Encke", apie 5 km skersmens ir atrado, kad kometos paviršius yra padengtas uolų nuolauzomis ir įvairios kilties smėliu, kuris susidaro kometai esant tolumoje nuo saulės orbitos dalyje, keičiantis temperatūrai išeinant iš artimos saulės aplinkos. Stebėdami kitas šešias kometas, nerado ledo dangos, vietoje to, buvo pastebėtos suodžių spalvos dulkės.

Tuscon, Arizonoje, Astronomijos Insti-

tuto prof. W. Hartman apskaičiavo, kad didžiama kometų yra padengtos nuo vieno colio iki šimtų pėdų storio dulkių sluoksnių, kurios išjudinamos "vėjų" ir sudaro švitinčias uodegas kai atsirado orbitos perigėjuje, gi toldamos nuo saulės, kometos aplinkoje likusias stambesnes dulkes "susigražina" ant paviršiaus (dėl traukos), kurios susmulkėja susidurdamos pakelyje link kometos ir atsimušdamos į kometos paviršius "priskaldo" daugiau dulkių.

Paminėtina, kad viena iš didesnių kometų "Haley" paskutinį kartą pro Žemę praskrido 1910 metais ir vėl praskris 1986 metais, pasipuošusi tūkstančių km ilgio švitinčia uodega. Amerikiečiai mokslininkai numato šią kometą satelito pagalba nuodugniau iširti.

Sintetinis kuras

Jau 1980 metais pradėta vykdyti planas sintetinio skysto kuro ir dujų gamybos iš akmens anglies ir uolienu, neduoda gerų vilčių patenkinti JAV reikalavi-

Sovietų sunkusis helikopteris Mi-26

mus. "Fluor Engr. & Constr. Inc." turi planą, 1990 metais pagaminti apie 2 milijonus statinių skysto kuro dieniai iš uolienų, tačiau pusė visų JAV pompų gamybos įmonių turi tuojau pat pradėti gaminti specialias pompas, kaitinimo įrengimus, vamzdžius ir kitas specialias priemones. Be to, 1990 metais JAV diennis alyvos sunaudojimas sieks apie 20 milijonų statinių, kas yra toli nuo pagaminamų tik 2 milijonų. Todėl, norint sumažinti alyvos įvežimą iš kitų kraštų, pakaitalui reikia naudoti atominę energiją, kurios išteklių yra vietoje. Pav., prancūzai sekančių 10 metų bėgyje planuoja atominės energijos gamybą pakelti iki 60% visos krašte sunaudojamos energijos.

Gerinamos ryšio priemonės

Naudojant paskutiniuosius elektroniškus įrengimus "Encyclopaedia Britannica" būtų galima išversti į kitą kalbą keletos sekundžių laikotarpyje. Elektroniškai signalų perdavėjai, naudojami labai mažo kiekio energijos, gali perduoti 4 milijonus impulsų per sekundę. Tokios priemonės sudarys dideles galimybes plačiau išnaudoti Žemės komunikacijos satelitus — viena celė tuo pačiu metu galės perduoti tūkstančius telefoninių pasikalbėjimų, TV kanalų transliacijas, kompiuterių informacijas, radio signalus.

Fotocelė elektros gamybai

Amerikiečiai pagamino pigią ir didelio galingumo fotocelę, pritaikytą saulės šviesą paversti elektros energija. Saulės šviesos spindulys, pakliuvęs į fotocelę, silikoninių molekulių išskaidomas į pozityvių ir negatyvių radiacijos įlydžių poras, kurios kiekviena skirtingai veikia į fotocelės plokštinius sluoksnius, sudarydamas įlydžių poliarinius skirtumus, kurie tarp sluoksnių pasireiškia elektros srovės pavidalu. Pritaikius silikoninėms fotocelėms optinius priedus, šviesos koncentracija padidinama apie 50 kartų, tokiu būdu, gaunamas didesnis energijos kiekis iš mažesnio celės paviršiaus.

Paminklų konservavimas

Vertingi meno paminklai (skulptūros, paveikslai) yra naikinami įvairių mokroorganizmų ir iki termity imtinai. Jų apsaugai naudojamos įvairios priemonės, tačiau veiksmingiausia pasirodė — radiacija. Sugadintos vietos taisomos ir padengiamos plastikos sluoksniu; po to apie 15 minučių laikoma gamma radiacijoje iki 5 milijonų remų intensyvumo, tuo būdu sunaikinami visokie parazitai ir bakterijos esančios menų kūrinių viduje ir po plastika. (Rem — Roentgen Equivalent Man, kitaip tariant — biologinis radiacijos vienetas).

Nauji teleskopai

Ligšioliniai didelio skersmenio (5-6 metrų), ištisiniai, vieno gabalo veidrodiniai teleskopai pasiekė gamybos galimybių ribą; juos pakeis sudėtinų, šešiakampių veidrodinių segmentų, paraboloidinės "lėkštės", simetriškai išdėstytos ašine kryptimi, telkiančios šviesos spindulių refleksus — atspindžius į vieną tašką. Tokios struktūros teleskopai bus galima pagaminti didesnius už iki šiol naudojamus. Naujas teleskopas yra bandomas Hopkinso observatorijoje. Didžiausią gamybos sunkumą sudaro stačiakampių segmentų šlifavimas, nes yra labai svarbu, kad kraštinės tiksliai atitiktų kaimyninio segmento liečiančias kraštines ir įgaubimas tiksliai atitiktų "lėkštės" paviršiaus lanką. Arizonoje Kitt Peak dirbtuvės gamina 15 metrų skersmenio lėkštinį veidrodį, susidedantį iš 90 segmentų. Vieno segmento pagaminimas trunka tris mėnesius. Segmentų šlifavimui pagamintos specialios mašinos, kurios veikia valdomos kompiuterių. Šlifavimo darbas darosi sudėtingas ir reikalingas didelio kruopštumo tikslumo, nes didėjant stiklo gabalams — masei, didėja ir jo trapumas.

Kompiuteriai automobiliuose

Vakarų Vokietijoje BMW gaminamiems automobiliams įrengiami kompiuteriai kurie "pasako" kurią mašinos dalį reikia patikrinti, pataisyti ar pakeisti. Kompiuteriai registruoja nuvažiuotą atstumą, laiką, sunaudojamą kurą, tepalą, kiek kartų užvedamas variklis ir kt. Kompiuterių pagalba prailginamas mašinos amžius, išvengiama netikėtų sugedimų, sutaupoma kuro.

Meteoritai iš Marso

Prieš 180 su virš milijonų Žemės metų, milžiniškas meteoras, su nepaprastai didele jėga, tam tikru kampu smogė į planetos Marso paviršių, "ištaškydamas" gabalus uolienų, kurie su didele energija pasklido erdvėn. Dalis jų, keliaudami Visaton, susidūrė su kitais įvairaus dydžio dangaus kūnais, kiti milijonus metų "klaidžiojo" Visatos platybėse, iki vėl grįžo saulės sistemos aplinkon ir dalis jų "nusileido" ant Žemės, sudarydami astrofizikams galvosūkius, nes jų molekuliniai kristalai yra daug "jaunesni" už kitų Žemėn nukritusių meteoritų, turinčių tą pačią sudėtį — geležies, nikelio, uolienų ir kt., kurie yra kaip "liekanos" iš mūsų saulės sistemos formavimosi prieš penkis su viršum milijonus metų. Tokių "senų" meteoritų įvairaus dydžio rinkių yra viso pasaulio muziejuose, kai "jaunų", spėjama atkeliavusių iš Marso,

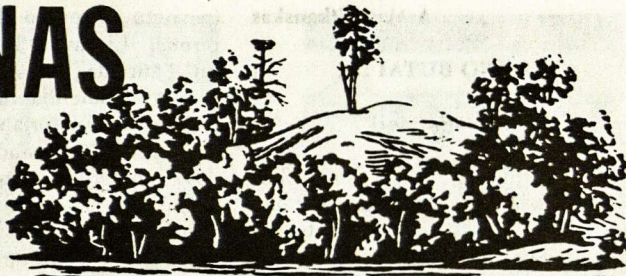
yra atrasta tik devyniose vietose. Pirmasis toksai atrastas 1865 metais šiaurės rytinėje Indijoje prie Šergotto. Apie šimtmetį vėliau, panašus meteoritas atrastas Nigerijoje prie Zagami, kiti — Prancūzijoje, Australijoje, Brazilijoje, Antarktidoje ir JAV Indianoje. Visų amžius tesiekia 1,3 milijono metų (pagal astronominį palyginimą — visai nesenas). Savo sudėtimi jie yra panašūs į Marso paviršiaus fizinių ir cheminių sudėtį (bazaltinės lavos uolienos, turinčios geležies, nikelio, mangano ir kt. priemaišų). Yra tačiau daleidimų minėtų meteoritų kilmę aptinti su kitomis saulės sistemos planetomis, kaip pav. Veneros, tačiau išskirtinai tiršta atmosfera ir stipri traukos jėga neleistų jiems "išsprukti" iš Veneros glėbio, o jei kuriam ir pavyktų, tai tuojau pat jį "priglaustų" saulė. Mėnulio, beorė ir maža traukos jėga nekludytų atplaišoms pasklisti, bet mėnulio paviršiaus didieji krateriai yra daug senesni už "jaunų" meteoritų amžių ir Žemę jie pasiektų daug greičiau, išvengdami kosminių bombardavimų, kas yra labai ryšku ant meteoritų atkeliavusių iš Marso. Nuo Žemės — kuriuo nors būdu (ugniakalnių išsiveržimu) "išmesti" uolienų gabalai, milijonus metų orbitoje negalėtų išsilaikyti. Jupiterio mėnulių išmestos atplaišos (Io, kurio ugniakalniai dar yra tebeveikiantys) negalėtų niekur nukeliauti, nes čia pat esantis milžinas Jupiteris neleistų jokioms atplaišoms išsprukti iš jo karalystės.

Eilė astrofizikų tebenagrinėja minėtų devynių meteoritų kilmę, ir gali atidengti naujų saulės sistemos formavimosi paslapčių. Minėtų meteoritų kilmę bus galima nustatyti galutinai, kai iš Marso Žemėn astronautai, arba automatiniai erdvėlaiviai atgabens uolienų pavyzdžių. Tai numatoma padaryti netolimoje ateityje.

Greičiausias traukinys

Mėgstantys rekordus prancūzai, neseniai, bendrai su anglais, pagamino greičiausį komercinį lėktuvą "Concorde", gi šiais metais, tarp Paryžiaus ir Liono, išbandė ir pradžioje 1982 m. pradės naudoti naujai sukonstruotą traukinį 236 km/val. greičiu. Jau nuo 1970 m. prancūzai pradėjo ieškoti radikalių pakeitimų turimiems traukiniams padidinti greičius. Naujas, vieno sąstato, aerodinaminių linijų traukinys yra varomas 6300 a.j. elektromotorių; energija gaunama iš virš traukinio bėgių pakabintos elektros tiekimo linijos. Kiekvienas sąstatas turės 111 pirmos klasės ir 275 antros klasės vietų. Bėgiai nutiesti ant gelžbetonio pabėgių, kurie sujungimo vietose yra sušveisuoti, todėl nesudaro įkryrių "klikity-klak" garsų.

ŠIAULĖS KALNAS

3 km nuo Šiaulėnų miestelio į pietus, prie Kudinų kaimo, yra piliakalnis, žmonių vadinamas Šiaulės (Viliošiai), Šiaulės (Liepiškiai) kalnu. Tai gana didelis piliakalnis, kurio viršus apie 38 m ilgio iš pietų į šiaurę ir 20 m pločio. Piliakalnio centre ir pietiniame jo gale yra du nedideli paaukštinimai. Šlaitai sunkiai įveikiami, vietomis 70° ar net 80° statumo, apie 18 m aukščio, apaugę pušaitėmis. Vandens išplautose vietose matyti anglių, degėsių. Aplinkui — lomos.

Už 50 m nuo šio kalno į šiaurės vakarus yra kitas kalnas, jo viršus — ovalinis, apie 30 m ilgio iš vakarų į rytus ir 12 m pločio, šlaitai nuolaidesni, apaugę medžiais.

Nuo kalnų papėdės iš šaltinio šiaurėje, išteka mažytis upeliukas.

Yra ir daugiau kalnelių ir pelkių aplinkui. Kalnelį nuo piliakalnio į pietus vadina Kartuvių kalnu, o pievas nuo piliakalnio į šiaurę — Pašauliū.

Piliakalnio vakarinėje papėdėje, kuri yra lygoka ir kiek aukštesnė negu kita aplinka, yra senovinės gyvenvietės liekanų.¹ Žmonės pasakoja, kad šioje vietoje esęs smėliu užneštas miestas, bažnyčia ir varpinė. Po didžiojo kalnu palaidota esanti bažnyčia, po mažuojū — varpinė, o miestas esęs buvęs prie tų kalnų — bažnyčios ir varpinės. Vadina žmonės tuos kalnus Bažnyčios kalnu ir Varpinės kalnu.

Didesniame kalne senovėje, matyt, buvusi pilis, feodalinio junginio centras. Mažesniajame kalne galėjo būti pagoniškojo kulto vieta. Miestas buvo tarp šių kalnų, nuo jų į pietus. Kartuvių kalne, matyt, buvo baudžiami nusikaltėliai.

Nuo piliakalnio už 5 km į vakarus yra kaimas, vardu Šiaulaičiai. To kaimo laukuose yra dvi grupės pilkapių.²

Už 3 km nuo piliakalnio į šiaurę, kairiajame Šušvės upelio krante, yra miestelis Šiaulėnai, labai senas, pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose

minimas 1471 m., kai čia buvo pastatyta bažnyčia.³ 1492 m. minimas ir Šiaulėnų dvaras, XV a. priklausęs Žemaičių Kęsgailoms.⁴ Už 1 km nuo miestelio į šiaurę prasideda Sūlinkių pelkė — durpynas. 1971 m. rytiniame šių pelkių pakraštyje, nuo miestelio kiek atokiau į šiaurę, rasta senovinių neolito ar bronzos amžiaus žmonių gyvenvietės liekanų: židinių su anglies ir apdegusio molio gabaliukais, gyvulių kaulų, nukirstų ažuolų kamienų (Šeduvos muziejus). Visa tai rodo, kad šiose apylinkėse žmonės gyveno jau labai seniai.

Vietų vardai Šiaulėnai, Šiaulaičiai yra antrinės kilmės, nes jie su priesagomis padaryti greičiausiai iš feodalinio centro, buvusio minėtame piliakalnyje, vardo Šiaulė, Šiaulė. Santykis tarp šių vietų vardų galėtų būti toks, koks dabar yra tarp vardo, pvz., Plonė (upelis, prie kurio XIII a. minimos žemės Plonė), ir Plonėnai (prie šio upelio vėliau įsikūręs dvaras, Žeimelio apyl.). Šiaulėnai ir Šiaulaičiai — tai greičiausiai buvę Šiaulės pilies kaimai. Vėliau kalno piliakalnis sudegus ar šiaip dėl laiko tėkmės ir progreso nebetekus savo gynybinės reikšmės, iš sunkiai prieinamų pelkių ir kalvų dvaras išsikėlė į patogesnę vietą prie savo buvusio Šiaulėnų kaimo palei Šušvės upelį, kur dar ir dabar tebėra išlikęs dešiniajame Šušvės upelio krante.

Vardas Šiaulė, Šiaulė sietinas su žodžiu šaulys, kuris vietinė tarme tariamas šiaulys. Pirmasis šio žodžio priebalsis š minkštai šiame krašte kai kada tariamas ir kituose žodžiuose bei vietovardžiuose, pvz., Šiūšvė = Šušvė, upelis (Daujočių k.). Senų senovėje, galimas dalykas, priebalsiai š, ž, čia buvo ištariami ir kaip s, z, tai rodytų neto-

limo Žasaičių kaimo (kur yra alkaikalnis, rodantis, kad ta vieta yra sena) dar ir dabar vardo tarimas Zansaičiai, Zansėčiai (Ona Černiausienė, 72 km., Kunigiškių k.); taip šio kaimo vardas (Zansaičiai) yra užrašytas ir prie kaimo esančioje rodyklinėje lentoje bei šiame kaime esančios autobusų stotelės tvarkaraštyje.

Šios čia aprašytosios vietos senovinis pavadinimas Šiaulė, gal net Šiaulė, o ir tai, kad šioje vietoje stovėjusi stipri, plačiai turėjusi būti žinoma, pilis, kartu su miestu, kur buvo gausu kalvų ir pelkių, leidžia šią vietą sieti su istoriniuose dokumentuose minimu vietos vardu — Soule,⁶ kur 1236 m. įvyko garsus Saulės mūšis: kalavijuočiai tada niekieno nekludomi įsiveržė į Žemaitiją ir prisiplėšę, nepasiekę Saulės, pradėjo grįžti atgal, ir ten, prie upelio, pelkėtoje vietoje, juos pasitikę žemaičiai smarkiai sumušė.⁷ Upelių ir pelkių į šiaurę nuo šio Šiaulės piliakalnio yra nemažai, plg. tokias vietas, kaip Šušvė, Beržytė, Gulbinas, Šiaulupelis, Malštovė, Sūlinkių pelkė ir t.t. Dar toliau šiaurės vakaruose — Tyrulių pelkės, iki pat Rėkyvos ežero.

Vardas Šiauliai, su kuriuo iš tradicijos dabar daugiausia siejamas anas eiliuotosios Livonijos kronikos vardas Soule, yra daugiskaitinis ir istoriniuose dokumentuose jis perteikiamas su vokiečių kalbos galūne — en, plg. 1254 m. lotynų kalba surašytame dokumente — Saulen.⁸ Be to, ir pats Šiaulių miestas yra lygumose prie ežerų, o kronikoje apie tai nekalbama. Nuo jų į šiaurę, kur galėjo įvykti mūšis, didesnės pelkės kaip ir baigiasi, vietos čia lygios, vienodai nepatogios tiek besiginantiems, tiek ir puolantiems, o Šiaulėnų apylinkėse kalve-

Arėjas Vitkauskas

KAUNO BUTAI . . .

(Atsiminimai)

Mano pirmasis "butas" Kaune buvo pernakvojimas name, kampe Laisvės Alėjos ir Ukmergės plento, ką tik atvykus su savanorių grupe iš Šiaulių. Jau rytdieną persikėlėm į teismo namą, priešais pernakvojimą. Tas teismo namas yra minimas ir kitų savanorių atsiminimuose ir knygoje.

Kai atvykęs į Kauną, mano įsteigto ir redaguojamo "Tėvynės Gynėjo" popierio ubagavimo reikalu užėjau ir į "Kariškių Žodžio" redakciją, ten man išmokėjo kiek ten tų vokiškų okupacinių markių (net su klaidingai išspausdintais lietuviškais žodžiais) už išspausdintus mano rašinėlius ir eilėraščius (kurie buvo mano patys pirmieji spausdinti kūriniai). Su mane lydėjusiu uoliausiu padėjėju prie "Tėvynės Gynėjo", taip kaip ir aš, perjaunu kareiviuku Pranu Vaičikausku — jis praleisdavo naktį spausdindamas "šapirografu"

(pavogtu iš pulko štabo) tą mūsų pirmąjį Lietuvos kariuomenės dalių "žurnalą" — abu nuėjome į priešais komendantūrą (buvusiame Kauno gubernatoriaus name) buvusią valgyklą, iš mano pirmojo spaudos honoraro papuotauti pietumis. Atėjus gi vakarui, šeimininkė leido mums abiem pernakvoti ant grindų, po valgyklos stalu . . .

Išėjus iš kariuomenės (nenorėjau stoti kokiems ten kvotimams Karo mokyklon, mat, kai kurie karininkai nebuvo palankūs mano "Tėvynės Gynėjui", tai ir pasidaryti gal kokiu leitenantu labai nenorėjau, o tebebūdamas savanoriu turėjau teisę prašyti atleisti iš kariuomenės), gavau kunigo Mykolo Krupavičiaus kabinete sofą pernakvojimui (kaip priimtas krikščionių demokratų centro raštinėje padėti) . . .

"Tai ar duosit arbatos?!..." — pagaliau tarė du vyrai (kurie įėję ilgai sėdėjo tylūs prie stalo)... Šeimininkė, būdama geros širdies, ištarė: "Tuojau uždėsiu..." — "Tai kokia čia jūsų arbatinė, kad gatavos arbatos neturite?!" — nerimavo vyrai.

Paaiškęjo, kad tie du vyrai pamatė lauko pusėj iškabintą skardą rodančią, kad šitame name yra skalbykla. Sulankstytom rankovėm ir išprosyti marškiniai paveiksle atrodė kaip "samavoras"... Tai ne anekdotas — aš tame name, Ukmergės plente, prie pat Laisvės Alėjos esu gyvenęs . . .

Kartą gyvenau tikroj palėpėj — į ją reikėjo lįsti, galva pirmyn, kamionu platumė ir statumė, kopėčiomis, ne laiptais... (Čia pat, skersai gatvės, buvo užpakalinė prezidentūros rūmų dalis...). Nuomą mokėjau nežmonišką. Kai atėjo pas namų savininką tikrintojai iš miesto valdybos, savininkas prašė manęs, kad sakyčiau, jog tik ketvirtą dalį moku, negu iš tikrųjų... Nutariau nemeluoti ir iš kalno sumokėtos nuomos užteko man dar 3 mėnesiai gyventi. Savininkas žinoma, darė viską manimi atsikratyti, kad po to tik džiaugiasi sveikas išėjęs . . .

Dainos žodžiai, "Nameliai mano brangūs", Kaune, kaip visi žinome, turėjo tikrąją reikšmę: butai ten buvo brangūs . . .

lės pelkėse galėjo būti labai patogios pasaloj belaukiantiems ir gerai vietas pažįstantiems žemaičiams. Ši vietovė lemiamu momentu jiems ir galėjo būti pagrindinio pasisekimo veiksnys. Be to, ir pačiuose Šiaulėnuose tokio, tuo metu plačiau galėjusio būti žinomo, piliakalnio, kuris galėtų būti buvęs Kalavijuočių ordino tikslu ar orientyru jų žygyje į Žemaičių žemę, tarsi ir nėra.

Visa tai XIII a. dokumentų vardą Soule ir leistų įtikinamiau sieti ne su Šiauliais, o su Šiaulės (Šiaulės) kalno vardu prie Šiaulėnų.

(Mirusio okup. Lietuvoje 1979.VI.10 kalbininko Juozo Šliavo str., tilpęs "Kult. Baruose, 1980, Nr. 6)

Išnašos:

1. Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. Vilnius, 1973, p. 164.

2. Ten pat.

3. Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t. 3. Vilnius, 1971, p. 387.

4. Ten pat.

5. Žr. K. Būga, Rinktiniai raštai, t. 3, Vilnius, 1961, p. 255.

6. Žr. A. Salys, Die žemaitischen Mundarten. — Tauta ir žodis, kn. 6. Kaunas, 1930, p. 202.

7. Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, t. 3, p. 165.

8. Žr. K. Būga, Rinktiniai raštai, t. 3, p. 255.

Šiaulių mūšis 1236 metais

Dr. A.M. 1981 metų "Kario" 8 numeryje primena man jau beveik primirštą vietos žmonių pasakojimą-padavimą apie žemaičių ir jų talkininkų kovas su kalavijuočiais prie Šiaulių (Sutkūnų kaimo laukuose ar pelkėse). Kėblių kaimas yra ten pat prie Sutkūnų.

Apie 1930-1932 metus Šiaulių gimnazija darydavo iškylas į netolimą Sutkūnų miškelį. Mokytojai pasakodavo apie tose apylinkėse senovėje įvykusį mūšį su kalavijuočiais. Jie aiškino, rodydami į aplinkinius laukus, kad minėtas mūšis įvyko ne kažkur Latvijoje prie Saulės už Bauskės ar Mintaujos, bet čia pat, ant Žemaitijos žemių ribos.

Dažnai, kaip skautai, ten pat ir iškylaudavome. Ir vietos gyventojai kažką panašaus apie tai pasakodavo.

Už kelių kilometrų į pietus (už Telkšvos ežero) yra aukštas Salduvės piliakalnis. Į šiaurės rytus — Jurgaičių (Domantų) piliakalnis.

Dabar, turbūt, niekas jau neabejoja, kad tas mūšis įvyko ne Latvijoje. Žemaičiai gi, gyveno ne Latvijoje, o Žemaitijoje. Ir dabartinė kalbų riba yra tik 5-10 km į vakarus nuo Šiaulių. Žemaičių talkininkų žiemgalių gyvenvietės ar tik nebus buvę prasidedančiose lygumose į šiaurę ir į rytus nuo Šiaulių.

J. Vaičjurgis
Dorchester, Mass.

NAUJAS "KARIO" LEIDINYS

Z. Raulinaitis, KETURI FRONTAI (XII amžius lietuvių karinėje istorijoje) 164 psl., schemas ir paveikslai. Kieti viršeliai su aplanku. Kaina — 9 dol. "Kario" prenumeratoriams tik 7,75 dol.

L.K.V. S-gos "Ramovės" Sydney, Australijoje, skyriaus ramovėnai po įvykusio susirinkimo. Priešais sėdi skyriaus valdyba ir revizijos komisija. Nuotr. J. Šarkausko

Sydney skyriaus 25-metis

L.K.V. S-gos "Ramovės" Sydney, Australijoje skyrius, 1981 m. lapkričio 25 d., sekmadienį, paminėjo savo veiklos 25-kių metų jubiliejų ir Lietuvos Kariuomenės Atkūrimo 63 metų šventę. Skyrius buvo įsteigtas 1956 m. lapkričio 25 d., po įvykusio Kariuomenės Atkūrimo šventės minėjimo. Šiuo laiku, skyriuje yra susibūrę per 70 karių-ramovėnų, buv. Lietuvos kariuomenės auklėtinių-karių. Jų tarpe yra net penki Nepriklausomybės kovų dalyviai — savanoriai-kūrėjai.

Minėjimas buvo pradėtas pamaldomis Šv. Joachimo bažnyčioje, Lidcombe. Pamaldoms organizuotai, su tautine ir skyriaus vėliavomis atžygiavo ramovėnai. Šv. mišių auką, dedikuotą už mirusius skyriaus ramovėnus, atnašavo skyriaus kapelionas kun. P. Butkus. Jis pasakė tai dienai pritaikytą pamokslą, patiekdamas gražių minčių: "Mūsų karys šiandien stovi sulaužytu kardu... Prisiminimai apie praeitį skamba Vėlinių varpais, bet mus

džiugina buvusių karių pasiryžimas tęsti veiklą tautinėje-kultūrinėje plotmėje... Juo mažiau iš mūsų parduos savo įsitikinimus, tuo atsparesnė bus mūsų bendruomenė išeivijoje!"

Pamaldų metu skambiai giedojo "Dainos" choras, vadovaujamas Broniaus Kiverio.

3 val. po pietų, ramovėnai, gausu būrys svečių ir visuomenės, pripildė Lietuvos Klubo didžiąją salę Bankstowne.

Minėjimą, trumpu žodžiu, atidarė skyriaus pirmininkas A. Skirka, primindamas, kad šiandien yra švenčiama dviguba šventė. Atidaromos kalbos metu, buvo iškviešti kūrėjai-savanoriai: Juozas Kapočius, Edvardas Zinkevičius ir Vincas Juzėnas. Nepriklausomybės kovų dalyviai: mjr. Antanas Kutka ir Pranas Liubinskas, kuriems visų dalyvaujančių vardu, pagarbos ir dėkingumo ženklai, Danutė Ankuvienė prisegė po raudoną rožę.

Žuvę už Lietuvos laisvę kariai, partizanai, šauliai, šių laikų žuvę laisvės ko-

votojai ir mirę skyriaus ramovėnai, buvo pagerbti visų dalyvių, atstojus, tylos ir susikaupimo minute.

Po pirm. A. Skirkos kalbos, jam davus komandą, į išpuostą sceną, garbės sargybos lydima, buvo įnešta skyriaus vėliava. Vėliavos pagerbimo metu, kapelionas kun. P. Butkus perskaitė įspūdingai paruoštą invokaciją.

Po vėliavos pagerbimo, programos vedėja D. Ankuvienė, iškvietė paskaitai australų kariuomenės majorą Algį Brūzgą. Paskaitininkas perdavęs Canberos "Ramovės" skyriaus sveikinimus, skaitė paskaitą lietuvių ir anglų kalbomis, apie Australijos kariuomenės sudėtį, jos paruošimą, tikslus, krašto pasiruošimą gynybai ir pan. Paskaita publikos buvo palydėta karštais plojimais.

Sekė sveikinimai žodžiu, atvykusių šventėn svečių: Australų Veteranų Karių Lygos (R.S.L.) Bankstowno skyriaus pirmininkas Danny Cole, Estų Veteranų Karių pirm. Robert Kalamae, Latvių Veteranų Karių "Dauguvas Vanagi" atsto-

vas Alberts Germanis, A.L.B. Sydney Apylinkės pirm. dr. Aleksandras Mauragis, Sydney šaulių "Dariaus ir Girėno kuopos pirm. Stasys Pačėsa, Liet. Katalikų Kult. D-jos pirm. Antanas Vinevičius. Raštu sveikino: L.K.V. S-gos "Ramovė" Centro V-bos pirmininkas Antanas Jonaitis, A.L.B. Krašto V-bos pirm. Albinas Pocius, L.S.S-gos Australijos Rajono vadovas v.s. Bronius Žalys, "Ramovės" Adelaidės skyriaus pirm. Vytautas Vosylius, "Ramovės" Melbourne skyriaus pirm. Vytautas Šalkūnas, Pavergtų Tautų N.S.W. Komiteto ir Sydney Ateitininkų Sendraugių kuopos pirm. Antanas Kramilius.

Laikantis jau skyriuje įsigalėjusių tradicijos, buvo pasveikinti, šiais metais sulaukę "rimto" amžiaus ramovėnai. Jie buvo iškviesti į sceną ir pirmininkas A. Skirka, kiekvieną jų pasveikinęs, įteikė jiems specialius diplomus-sveikinimus, pasirašytus visų valdybos narių. Būtent: Pranas Marašinskas — 70 m., Napoleonas Zaborskis — 70 m., Juozas Makūnas — 65 m., Vytautas Mickevičius — 65 m. ir Julius Jasiūnas — 65 m.

Meninę programos dalį išpildė "Dainos" choras, vadovaujamas Broniaus Kiverio. Visos choristės ir choristai, buvo pasipuošę tautiniais drabužiais. Jie išpildė šias dainas, darniai ir skambiai nuaidėjusias: Šiaurės pašvaistė — muz. St. Sodeikos, Man skamba toliuos — muz. B. Kiverio, Oi toli, toli... — muz. St. Gaidelio ir O kas pasėjo geltonus mieželius... — muz. Vyt. Klovos.

Skyriaus pirmininkui padėjo kiti visiems programos dalyviams, minėjimas buvo užbaigtas chorui sugiedojus Tautos Himną.

Prieš minėjimo programą ir po jos, salėje veikė įvairių kariškų eksponatų parodėlė, kurią paruošė ir jai vadovavo, bei visuomenei aiškino, mūsų Bibliotekos Vedėjas Česlovas Liutikas. Ekspонат sudarė: Č. Liutiko, A. Skirkos, V. Juzėno, B. Stašonio rinkiniai ir Klubo Bibliotekos spausdiniai.

Čia galima buvo matyti I ir II Pasaulinių Karų belaisvių stovyklų pinigų, Lietuvos medalių ir ordinų, Nepriklausomybės kovų paminklų nuotraukas, Lietuvos pašto ženklus, karių žurnalus, žinomų kariškių atsiminimų knygas ir kitą spaudą, surištą su laisvės kovomis, karo išgyvenimais ir okupacija. Išskirtinai įdomūs buvo kūrėjo-savanorio V. Juzėno eksponatai — jo kario knygutė, gauti medaliai ir jais apdovanojimo dokumentai ir kt. Visuomenė parodė labai susidomėję.

Po minėjimo klubo valgykloje buvo surošta vakarienė, kurioje dalyvavo kviesti

garbės svečiai, Veteranų Karių organizacijų atstovai ir skyriaus valdybos nariai su poniomis.

Vaišių metu buvo pasikalbėta, pabendrauta, užmegzti tampresni ryšiai su broliškomis kitų tautų veteranų organizacijomis.

Vyt. Šiaurys

Kariuomenės atkūrimo minėjimas Klevelande

L.K.V. S-gos Klevelando skyrius Lietuvos Kariuomenės atkūrimo šventės sukaktį paminėjo lapkričio 28-29 d. Lapkričio 28 d. Klevelando Lietuvių Namų salėje, 7:30 v.v., sk. pirmininkas K. Gaižutis atidarė minėjimą. Trumpa tylos ir susikauptimo minutė buvo prisiminti ir pagerbti žuvę už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę kariai, šauliai ir partizanai.

Šventės pagrindinei kalbai skaityti buvo pakviestas Klevelando L. B-nės pirmininkas ir L.K.V. S-gos centro v-bos sekretorius J. Malskis. Jis trumpa ir turininga kalba paminėjo Lietuvos kariuomenės kūrimosi sunkumus, kovas su gausingu priešu ir kariuomenės reikšmę kraštui. Po kalbos, sk. pirmininkas K. Gaižutis perskaitė gyvenančių Klevelande kūrėjų-savanorių pavardes. Minėjimo dalyviai ir svečiai atsistoję plodami juos pagerbė, o birutietė p. Tallat-Kelpšienė kiekvienam prisegė po gėlę. Po to, į sceną įžengė Klevelando ramovėnų vyrų choras. Choro vadovei G. Karsokienei pianinu pritariant, o žaviai pranešėjai Vilijai Nasvytytei gražia, taisyklinga ir aktoriška lietuvių kalbos tarsena pranešinėjant, choras padainavo 6 dainas.

Po meninės dalies vyko vakarienė, loterija ir, Gendrėno orkestrui grojant, vaisės tėsėsi ligi 12 v.v. Loterijai laimikius surinko ir dovanavo skyriaus v-bos nariai, ramovėnai, šauliai ir birutietės. Jų buvo surinkta apšėčiai. Loteriją organizavo sk. v-bos nariai, o sėkmingai talkino J. Vencienė ir V. Nasvytytė. Kitus ūkiškus reikalus tvarkė sk. v-bos narys J. Raškauskas, o jam talkino nuosirdus ir darbštus ramovėnas J. Miglinas.

Sekmadienio ryte (lapkričio 29 d.) abiejose lietuvių parapijų bažnyčiose buvo laikomos pamaldos už žuvusius karius. Pamaldose su vėliavomis dalyvavo Klevelando skyrius, šaulių "Žalgirio" ir "Juozapavičiaus" kuopų atstovai. Naujosios parapijos bažnyčioje (Neff Rd.) pamaldų metu įspūdingai giedojo Klevelando ramovėnų choras, vadovaujamas G. Karsokienės. Vargonais grojo p. Brazaitytė. Šį minėjimą per 2 savaites skelbė ir su Vl. Bacevičiaus nuotraukomis gražiai paminėjo parapijos savaitinės žinios "Mūsų Žingsniai".

Visiems šio minėjimo ir šventės įvairių darbų talkininkams ir talkininkėms skyriaus valdyba reiškia širdingą padėką.
J. C.

Kariuomenės šventė Melbourne

Karių "Ramovės" suruoštas minėjimas lapkričio 22 d. praėjo su gražiu pasisekimu, pradėjus pamaldomis, turiniu kun. P. Dauknio pamokslu ir P. Morkūno vadovaujamo choro šventei pritaikytomis giesmėmis.

Po "Ramovės" suruoštų Lietuvių Namuose pietų, sekė minėjimas, kurį pradėjo (pilnutėlėje salėje tautiečių) įžanginiu žodžiu "Ramovės" sk. pirm. V. Šalkūnas. Kun. P. Vaseriui skaitant įspūdingą invokaciją, savanoris-kūrėjas Jonas Giedraitis, nuėmęs nuo scenoje stovinčio aukuro vainiką, nunešė jį į koplyčią prie Žuvusiems už Lietuvos Laisvę paminklo. Mjr. Vl. Petkūno paruoštas iš atsikuriančios Nepriklausomos Lietuvos įdomius atsiminimus įtikinančiai paskaitė Viktoras Baltutis.

Meninę minėjimo dalį pradėjo jaunimas: R. Didelis dailia tarsena padeklamavo S. Santvaro — "Palikimo žodžiai" ir B. Šentimerytės vadovaujama šokėjų grupė "Gintarėliai" pašoko: Gyvatarą, Šustą ir Kalvelį. Po to, Dainos Sambūrio Vyrų choras, vad. V. Strauko, padainavo, labai gražiai nuskambėjusias: Plaukia Nemunėlis, Kur gimta padangė ir Gražinkit laisvę. Užbaigai, poetas ram. Juozas Mikštas pateikė savo kūrybos.

Minėjimo antroje dalyje, svečiai iš Adelaidės — "Vaidilos" teatro aktoriai, įspūdinguose kunigaikščių kostiumuose, žavėtinai suvaidino J. Marcinkevičiaus istorinės dramos "Mindaugas" vieną veiksma, kurį režisavo J. Neverauskas. Minėjimas buvo baigtas Tautos himnu.

N. Butkūnas

Dr. Antano Rukšos knyga

KOVOS DĖL LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS

lietuvių - lenkų santykiai ir kovų pradžia 619 puslapių. Išleido LKVS "Ramovė" Centro Valdyba, talkinant "Kario" redakcijai.

Šią labai vertingą knygą galima įsigyti pas "Ramovės" skyrių narius; Klevelande pas:

Skyriaus pirmininką —

K. Gaižutį

18108 Hiller Ave.

Cleveland, Ohio 44119

Tel. (1-216) 481-0791

Knygos kaina 19 dol., pridėdant 1 dol. pašto išlaidoms padengti.

KARIO štabo nariu būdamas, nuo 1963 metų birželio mėn., Jonas Rūtenis įvairiai talkino mūsų žurnalo leidimo darbe.

Išaušus 1982 metams ir jo kūrybinei veiklai pasukus į kitus lietuviškos kultūros dirvonus, jis nusprendė pasitraukti iš **KARIO** štabo pareigūnų tarpo.

Pasigesime mūsų mielo talkininko Jono, kuriam linkime kūrybinės energijos ir sėkmės visuose Jo darbuose.

K A R Y S

PADĖKIME LIETUVIUI

Kas pažinojo dail. Jurgį Juodį Lietuvoje ir norėtų jam pagelbėti — jam keliamoje OSI Ivestigation byloje, remiantis komunistų suklastotais — inkriminuojamais dokumentais.

Prašau man pranešti šiuo adresu:

Nyjola S. Grybauskas
Attorney and Councillor at Law
3631 Fifth Avenue North
St. Petersburg, Florida 33713
Telephone (813) 329-5405
After Hours 522-7996

Bylos prieš lietuvius

Floridoje, St. Petersburge leidžiamas "Evening Independent", gruodžio 28 ir 29 talpino pranešimą, pavadintą "Ypatingų Tardymų Įstaigos (OSI) darba Pinellas lietuviai vadina raganų medžiokle".

JAV biudžete kasmet yra skiriama 2.3 mil. dol. tardyti ir teisti nelegaliai patekusius svetimšalius į Ameriką. Teisingumo Dept. įstaiga OSI ištyrė viso 521 bylą. Iš jų 250 buvo nutrauktos dėl įrodymų stokos, 222 yra aktyvios. Iki dabar 6 asmenims buvo atimta pilietybė, tačiau dar nei vienas nebuvo deportuotas.

Šiuo metu yra iškelta byla dail. J. Juodžiui, jo advokatė yra Nyola Grybauskas. Dailininkas yra kaltinamas, kad 1941-44 m. laikotarpy tarnavęs pagalbinėje policijoje ir asmeniškai padėjo persekioti žydus. Jo advokatė teigia, kad po 40 metų yra neįmanoma ieškoti teisingumo ir J. Juodis yra nekaltas. Kaltinimui žinios yra gaunamos ir iš Sov. Sąjungos.

Straipsnis tilpęs gruodžio 28 d. laidoje yra papuoštas spalvotomis dail. J. Juodžio paveikslų reprodukcijomis.

Kiek amerikiečiai nusimano apie Baltijos valstybes ir sąlygas jose II Pas. karo metu ir po jo, rodo ir tas, kad laikraščio korespondentas Baltijos valstybes pakartotinai vadina "Balkan States".

A.

ARĖJAS VITKAUSKAS

LIETUVIO MALDA

*Tėvyne mano mylimoji,
 Šaukei tu gelbėti mane
 Ir aš ėjau, kardu rankoje
 Matydamas parblokštą tave.*

*Ėjau, pametęs arklą seną,
 "Sudiev" pasakęs tik namams —
 Ėjau, kur karas brolius gena
 Ir mirti lemia lietuviams.*

*Kapuose užkasti didvyriai,
 Numirę garbei Lietuvos —
 Dėl žemės ir tėvų jie mirė, —
 Ainiai jų gerbti nenustos . . .*

Majoras (vėliau pulkininkas) Jonas Andrašūnas, mindaugėnų pulko II bataliono vadovas, apdovanotas Vyčio Kryžium V laipsnio su kardais.

Dar apie Mindaugėnus

Mano straipsny "4-sis pėstininkų Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulkas", kurį "Karys" išspausdino 1981 m. Nr. 8, tarp kitko buvo išvardinti Vyčio Kryžium apdovanoti šio pulko kariai.

Majoras (vėliau pulkininkas) Jonas Andrašūnas buvo Vyčio Kryžium (Nr. 451) apdovanotas už pasižymėjimus kautynėse, kai jis 1919-1920 metais vadovavo 4-jo pėst. pulko II batalionui. Tačiau 1928 m. "Karys" Nr. 24, kuriuo naudojasi kaip šaltiniu, tarp 4-jo pėst. pulko karių, apdovanotų Vyčio Kryžium, majoras J. Andrašūnas nebuvo paminėtas greičiausiai dėl to, kad jis tais (1928) metais jau nebetarnavo šiame pulke.

"Kario" redaktorius mielai sutiko šį netikslumą atitaisyti, įdėdamas Vyčio Kryžium apdovanoto majoro J. Andrašūno nuotrauką, darytą kovų dėl Lietuvos Nepriklausomybės metu.

Petras Jurgėla

a) Knygą "Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės" II tomą gavau. Ačiū. Knyga labai turininga ir įdomi. Būsimam

Lietuvos atkūrimui labai naudinga ir reikalinga.

b) Kuomet bus išleistas knygos III tomas?

c) Knygos II tome 448 puslapy, po paveikslu, užrašė neteisingai parašyta, kad dešinėj prezidento A. Smetonos sėdi karininkas P. Saladžius, o kairėj generolas Liatukas. Saladžius ir Liatuko tame paveiksle iš viso nėra.

Po šešiasdešimt metų nekuriuos karininkus aš atpažįstu šitai:

žiūrint į paveikslą, imant iš kairės, I eilėj sėdi karininkas Jackeivičius, generolas Galvydis-Bykauskas, prezidentas A. Smetona, kar Ladyga, 5-to neatpažystu.

II eilėj: kar. Čaplikas, kar. Adamkavičius, kar. Skorupskis, kar. Butkus, kar. Grigaliūnas-Glovackis.

III eilėj: 4-tas kar. Jakaitis, 9-tas kar. Birontas.

Karininkas Saladžius 1920 metais buvo vyresnio leitenanto laipsny, o paveiksle kar. Ladyga yra su trikampaiais, ne vyr. karininko, o štabo karininko.

Stasys Kvietyš-Kviecinskis
Calgary, Canada

Lietuvai atsikurti niekas nepadėjo

1918 m. vokiečiams pralaimėjus karą, o bolševikams veržiantis į Pabaltijį, anglų įtaigoti sąjungininkai nutarė užimti Baltijos uostus, išvalyti jūrą ir Suomijos įlanką nuo minų ir užblokuoti sovietų laivyną Kronštate. Tuo tikslu 1918 m. gruodžio 12 d. atplaukė į Taliną adm. Sinclair eskadra ir įsteigė ten jūrų bazę. Pakelyje Sinclair neteko keletos laivų, užplaukusių ant minų. Tas laivynas atvežė į Taliną daug amunicijos ir ginklų (įskaitant ir tankus) estų ir gen. Judeničo armijoms, kurios kovojo prieš bolševikus. Vėliau toms armijoms, žygiuojant į Petrapilį, anglų karo laivai daug joms padėjo bombarduojant iš Suomijų įlankos bolševikų telkinius. Du paimtus rusų karo laivus anglai perdavė estams ir jie daug sustiprino Estijos laivyną. Be anglų laivyno pagalbos estai nebūtų išsikovoję nepriklausomybę.

Vėliau, adm. Cowan laivai iš Rygos uosto bombardavo puolančius bermontininkus ir padėjo latviams apginti Rygą. Kitų sąjungininkų (prancūzų, amerikiečių) karo laivai prie aktyvių karo veiksmų mažai teprisidėjo, jie ramiai tūnojo Baltijos uostuose, netoli Rygos.

Anglai tuose karo veiksmuose neteko 17 karo laivų ir daug kpt. Agaro motorlaivų, kurie veikė valydami Suomijų įlankos salas nuo bolševikų telkinių. Agaro bazė buvo Suomijos krante.

Kodėl tada anglai negalėjo padėti Lie-

tuvai ginklais ir amunicija, kaip jie padėjo latviams ir estams? Į tą klausimą atsakė anglų pajėgų Baltijoje politinis patarėjas G. Watson, susitikęs Kaune užs. reik. min. Voldemarą, taip: "pažadėti greitos karinės pagalbos Lietuvai negalime dėlto, kad ji neturi priėjimo prie jūros ir uosto, kur toji pagalba galėtų būti telkiama, be to, Lietuvą tebevaldo 30,000 vokiečių okupacinė armija".

Anglų karinės misijos vadas Liepojoj gen. Gough ir jo politiniai patarėjai Talent ir Watson rūpinosi tik Latvijos ir Estijos apginklavimu, jie laikė Lietuvą priklausančia prancūzų ir lenkų politinei sferai.

Apie to meto anglų laivyno karinius veiksmus yra parašyti dalyvių atsiminimai, būtent: C. Agar "Baltic Episode", G. Bennet "Cowan's War. British naval operations in the Baltic 1918-1920".

Šiais laikais, kai Lietuva neša sunkų sovietinį jungą, negalime tikėti, kad kas nors ją išlaisvins, jei patys lietuviai tik kovos tarpusavyje. 1919 metais visi lietuviai buvo vieningi.

P. Lelis

A.A. KŪR.-SAV. VIRŠ.

JONAS KANIŠAUSKAS

Mirė 1981 m. gruodžio 27 d. apie 1 val. p.p. šv. mišių metu Marquette Parko lietuvių bažnyčioje. Mirė ramiai, nesirgęs.

Buvo gimęs 1900 metų sausio 24 d., Paiešmenių dvare, Krinčino vls., Biržų akskr. 1907 m. tėvai su šeima persikėlė gyventi prie Panevėžio, kur tėvas pradėjo dirbti dvaro užvaizdu Velžio dvare. Jonas čia baigė pradžios mokyklą ir įstojo į Panevėžio keturklasę, bet, prasidėjus I Pasauliniam karui, mokslą turėjo nutraukti. Vokiečių okupacijos metu dalyvavo jaunimo grupėje, kurioje aiškindavosi Lietuvos istoriją, geografiją ir lietuvių kalbą, be to, rengdavo vaidinimus. Jonas vaidino "Amerikoje pirtyje", "Velnias spąstuose" ir "Mirgoje".

Rusams bolševikams užėmus Panevėžį, Jonas, kartu su savo vyresniu broliu Edvardu, slapta perėjo frontą ir Kėdainiuose savanoriais stojo į Lietuvos kariuomenės Panevėžio Atskirą Batalioną. Būdamas kariuomenėje, dalyvavo kautynėse su bolševikais prie Ukmergės, Panevėžio, Annenhof, Ilukštos ir kituose susirėmimuose.

1922 m. spalio 8 d. buvo paleistas į atsargą viršilos laipsniu. Jo brolis Edvardas, 1919 m. birželio mėn., iš bolševikų jau atsėmus Panevėžį, mirė tuo metu siautusias šiltinės pakirstas. Jo buvo pirmasis kapas Panevėžio kapinėse. Praėjus mėnesiui, nuo tos pat šilyinės mirė ir Jono motina Marijona.

Jonas Kanišauskas, šaulių būrio vadas

Dar kariuomenėje būdamas, privačiai mokėsi ir išlaikė gimnazijos keturių klasių kurso egzaminus. 1923 m. pradėjo dirbti Panevėžio valsčiaus savivaldybės raštinėje ir tęsė privatų mokslą. 1927 m. Panevėžio gimnazijoje išlaikė egzaminus ir gavo brandos atestatą. Tų pat metų rudenį įstojo į Lietuvos (vėliau — Vytauto Didžiojo) Universiteto teisių fakultetą. Lygiagrečiai mokėsi ir baigė Pašto, Telefono ir Telegrafo kursus ir dirbo valdininku Kauno centriniame pašte. Vytauto Didžiojo Un-te 1933 m. baigė teisių skyrių, parašęs diplominį darbą iš civilinės teisės, be to, dar buvo išklauses to paties fakulteto ir ekonomijos skyrių, tačiau negaudamas diplomo.

1933 m. gruodžio 1 d. buvo paskirtas etatiniu teismo kandidatu prie Panevėžio Apygardos Teismo. 1935 m. spalio 12 d. vedė Oną Janušonytę, su kuria užaugino dvi dukteris, Iną ir Vidą.

1935 m. spalio 15 d. Respublikos Prezidento aktu buvo paskirtas Pakruojo apylinkės teismo teisėju, iš tų pareigų okupantų bolševikų buvo pašalintas 1941 m. sausio 1 d. Bolševikinės okupacijos metu dirbo sekretorium odų fabrike Šiauliuose ir vėliau kasininku auto transporto kontoroje Panevėžyje. Bolševikus iš Lietuvos išvijus, jis grįžo į Pakruojo apylinkės teismo teisėju, vėliau buvo perkeltas į Panevėžį apylinkės teismo, o vėliau apygardos teismo teisėju.

1944 m. su šeima pasitraukė į Vokietiją, o karui baigiantis, perėjo į Daniją. 1948 m. pabaigoje su šeima atvyko į Kanadą, o 1950 m. persikėlė į JAV ir apsigyveno Čikagoje. Čia 1974 m.

rugpjūčio 27 d. mirė jo žmona. Čikagoje dirbo braižytoju ir metalo tekintoju. 1971 m. pasitraukė į pensiją.

Jonas Kanišauskas Lietuvoje priklausė visai eilei karinių ir patriotinių organizacijų, buvo Pakruojo šaulių kuopos vadas. Čikagoje gyvendamas priklausė taip pat įvairioms patriotinėms organizacijoms.

Jonas Kanišauskas mirė ramiai, širdžiai sustojus. Kūčias ir Kalėdas praleido savo dukterų ir seserų šeimų tarpe. Jis buvo pašarvotas Petkaus laidotuvių koplyčioje. Prie karsto stovėjo kūrėjų-savanorių, ramovėnų ir šaulių vėliavos ir garbės sargybos. Atsisveikinimo žodžius pasakė jų ir dar kelių kitų organizacijų bei sambūrių atstovai. Šv. Vardo dr-jos nariai sukalbėjo rožinį. Gruodžio 31 d., po iškilmingų mišių Marquette Parko parapijos bažnyčioje, kurių metu giedojo parapijos choras, Jonas Kanišauskas buvo ilgos automobilių vilkstinės palydėtas į šv. Kazimiero lietuvių kapines.

V. Statkus

A.A. INŽ. LTN. ANDRIUS SKUČAS

Po sunkios ligos, rugpjūčio 10 d., 1981 m. mirė a.a. inž. ltn. Andrius Skučas. Andrius su žmona Ada buvo "Draugo" romano mecenatas, didelis Tėvynės mylėtojas, aktyvus dalyvis daugelyje lietuvių organizacijų, aukštos inteligencijos, taurus lietuvis. Lietuviškoji visuome-

nė netekus Andriaus visur pajus spragą, didelį nuostolį, nes prarado malonų ir gausių lietuviškų reikalų rėmėją, paskaitininką ir spaudos bendradarbį. Paskutiniu metu Andrius su žmona Ada gyveno Lake Worth, Floridoje. Turėjo gražią rezidenciją, kurią puošė gražiai Andriaus prižiūrimi įvairūs vaismedžiai ir bičių aviliai. Skučai išaugino ir išmokslino gražią lietuvišką šeimą: du sūnus ir dvi dukteris. Vyresnysis sūnus Donatas yra JAV aviacijos pulkininkas, lietuviškos spaudos bendradarbis. Antras sūnus — medicinos daktaras, universiteto profesorius. Visi vaikai yra sukūrę šeimas ir reiškiasi lietuviškoje veikloje.

Andrius gimė 1902 m. kovo 12 d. Veiverių parapijoje. Vidurinį mokslą įsigijęs Marijampolėje, įstojo į Lietuvos Žemės Ūkio Akademiją, kurią baigė, įgydamas aukštojo mokslo diplomą. Pragoje, Čekoslovakijoje, apvainikavo savo aukštojo mokslo studijas, apgindama miškų inžinieriaus diplomą. Po to, Andrius ėjo įvairias atsakingas pareigas nepriklausomoje Lietuvoje. Daug darbavo si Klaipėdos krašte — Mažonoje Lietuvoje. Antrajam bolševikmečiui — okupantui — užplūdus Lietuvą, Skučų šeima pasitraukė į laisvę, į Vakarus, o 1949 atvyko į JAV, antrąją lietuvių tėvynę. New Jersey velionis dirbo kelių statybos departamente iki pensijos. Iš pat

Inž. ltn. Andrius Skučas

jaunų dienų, velionis pamilo savo tėvų žemę Lietuvą. 1920 m., dar iš gimnazijos suolo, su draugų būriu savanoriu įsijungė į Lietuvos kariuomenės eiles. Dalyvavo kovose ties Širvintais ir kitose vietose. 1923 dalyvavo Klaipėdos išlaisvinimo kovose. 1931-1932 metų Lietuvos Karo Mokyklos auklėtinis. Atlikęs karinę pareigą, buvo pakeltas į ats. j. ltn. laipsnį. Velionis buvo giliai tikintis žmogus, sielojosi tėvynės išlaisvinimo darbu ir stambiomis aukomis jį rėmė.

Atsisveikinimas su velioniu įvyko 1981 m. rugpjūčio 12 ir 13 d., Lake Worth Smith & Son koplyčioje, kur a.a. Andrius buvo pašarvotas. Pagrindinę atsisveikinimo kalbą ir maldas atliko dr. kun. Andriuška. Lietuvos Bendruomenės vardu atsisveikino ir nuoširdžius bei jautrius žodžius tarė, Palm Beach apylinkės vardu, teisininkas Mikšys ir Auksinio Kranto LB vardu — inž. Pranas Urbutis. Miškininkų S-gos vardu atsisveikinimo žodį tarė Petras Šilas. Atsisveikinimo nuoširdi ir garbinga apeiga buvo pabaigta solistei O. Jameikienei giedant "Marija, Marija". Visi dalyviai įsijungė į bendrą giedojimą. Rugpjūčio 14 d. Sacred Heart katalikų bažnyčioje kun. dr. V. Andriuška atlikė gedulingas pamaldas. Pamaldų pabaigoje solistė O. Jameikienė sugiedojo Lietuvos himną. Visi dalyviai jai gražiai pritarė. Po pamaldų, velionio karstas buvo apdengtas Lietuvos Trispalve ir ilga virtinė mašinų palydėjo į Queen of Peace katalikų kapines (West Palm Beach, Fla.), kur velionis, ant jo karsto byrant Lietuvos žemės gabalėliams ir daugybei gyvų gėlių žiedų, buvo pridengtas antrosios Tėvynės žemelės... Mielas Andriau, tu užgimei amžinam gyvenimui, o Tavo žmona Ada, vaikai, artimieji ir draugai liūdime netekę tauraus lietuvio...

Pranas Daina - B

ISLYDĖJUS AMŽINYBĖN

A.A. VYTAUTĄ VINTARTĄ

Po sunkios ir ilgos ligos, 1981 m. rugpjūčio 20 d., išsiskyrė iš mūsų tarpo Karo Mokyklos XXIII paskutinės kadro laidos kolega a.a. Vytautas. Nors buvo darbo diena, velionis gausiai susirinkusių draugų ir pažįstamų, bažnytinėmis apeigomis, buvo nulydėtas ir palaidotas Lietuvos Tautinėse Kapinėse. Karstą nešė buvę kurso draugai.

Vytautas gimė 1916 m. rugpjūčio 21 d. (mirė savo gimtadienio išvakarėse), 1938-39 mokslo metais baigė Aukštesniąją Mechanikos Mokyklą Kaune ir tais pačiais metais buvo priimtas Karo Mokyklos kadro kariūnu — artileristu. Rusams okupavus mūsų brangiąją Tėvynę, Vytautas atsisakė likti ir tarnauti raud-

Vytautas Vintartas Karo Mokykloje

najai armijai ir buvo paleistas.

1940 metais Vytautas vedė Angeliką Neverauskaitę ir augino sūnų Emeritą-Joną. Lietuvoje dirbo Panevėžyje ir Vilniuje, kaip technikas-mechanikas.

1944 metais, kaip ir daugelis mūsų, Vytautas paliko Lietuvą. Gyveno Vokietijoje prancūzų zonoje. 1951 metais emigravo Amerikon, apsistojo Čikagoje ir gyveno iki paskutinių dienų. Jis čia dirbo taip pat savo specialybėje. Jis rašė "Karyje" ir "Technikos Žodyje". Kas svarbiausia musm kurso draugams, jis palikė ryšius su mumis visais; organizavo susitikimus, davė informacijas apie visų likimą. Kiek darbo ir laiko buvo įdėta tam reikalui!

Mes esame dėkingi a.a. Vytautui. Prisimename jį, kada tik žiūrime jo siųstus sąrašus ir laiškus, nes jis tuoj pat informuodavo visus, jei kas mirdavo, ar šiaip kas atsitikdavo.

Gilią užuojautą žmonai ir sūnui reiškia visa XXIII laida.

S. P.

Vytauto Vintarto tėvas plk. ltn. Jonas Vintartas buvo rusų okupantų suimtas ir ištremtas į Sibirą. Grįžęs iš tremties Sibire, mirė okup. Lietuvoje. Vytautas tada parašė tokį eilėrašį:

LAIŠKAS MIRUSIAM TĖVUI

Tu išėjai, o mielas tėve...
Tu išėjai kažkur, tenai,
Iš kur jau niekas
Niekados negrįžta čionai.

Kur tai yra, aš nežinau:
Ar tarp mūsų čia pat, kažkur,
Ar kur nors toli, toli,
Ar, galbūt, dar daug toliau...

Prisimenu, o mielas tėve,
Kai laisvėj buvome kartu,
Buvai smarkus it liūtas,
Dvasia lakus kaip aras.

Bet, tamsią, baisią naktį
Užpuolė jie tave:
Sukaustė, uždarė narvan,
Ir išvežė kraštan svetiman.

Kad mylėjai Tėvynę,
Jie džiaugėsi tavo kankyne, —
Kai likai tik kūnas varganas,
Gražino namo užbaigt dienas...

Aš žinau, o mielas tėve,
Tau bus daug geriau tenai,
Negu turėjai tu dienas
Savo paskutines, čionai.

Vitolis Verkus

**PRENUMERATORIŲ ŽODŽIAI
"KARIUI"**

AUKOJO KARIUI:

Mokėdami prenumeratas ir aukodami kai kurie priduria ir kelis žodžius: vieni piktus nusiskundimus, kiti linksmus nutikimus, o tretieji — mus pagiriančius sveikinimus — geras žurnalo turinys, puiki išvaizda, net malonu ir kitam parodyti ir naudinga telkti istorinę medžiagą ateičiai. Bet malonu ir džiugu, kad daugiausia, nors kartais gal sukandę dantis, mūsų "Kario" šeimos nariai ir pašalainiai "Karį" užgiria. Tai visiems malonios ir skatinančios nuomonės.

Šitai kanadietis sako:

"Vienas kitas "Karys" ilgoje kelionėje suklumpa, nepasiekęs prenumeratoriaus, kitas — pailsėjęs po kiek laiko ateina — iš kart 2-3 numeriai. Bet vis tiek sustiprinimui ryšio tarp "Kario" ir buvusių, esamų ir būsimų karių, siunčiu 200 dol." *Br. Bačiūnas*

Dažnai atplėsdamas prenumeratoriaus laiško voką net kvapą sulaikai, galvodamas, aha, jau vėl kas nors nutiko. Bet, štai, kaip vienas iš toli pagiria:

"Gražiai leidžiamas "Kario" žurnalas. Malonu paimti į rankas. Skaitau keleta lietuviškų laikraščių, bet nė vieno taip nelaukiu, kaip savo mielojo "Kario". Negalvokite, kad aš jį tik pavartau, ir viskas. Išskaitau jame kiekvieną eilutę... Linkiu sėkmės!"

V. Zander, Delhi

"Gyvenu iš kuklios pensijos ir esu kitų globojama. Bet "Karį" iš seno skaitau ir myliu." Y.

O yra ir šitokiose aplinkybėse taip rašančių:

"Karį" skaičiau ir skaitysiu. Jį ir platinu pagal išgales, bet dabar jau neišgaliu. Žmona paraližuota, negaliu išeiti iš namų, ir sutikti žmonių. Čia kaimynystėje yra ir Elzė Jankutė, Martyno Jankaus duktė. Ji jau virš 80 m., bet su "Kariu" niekad nesiskirs, nors ir ji jau nepajėgi ir negali vaikščioti. Aš jai visada prenumeratą pratėsiu".

P. Gulbinas, Ont.

O A. Petkevičius, PA, siųsdamas prenumeratą, sako:

"Linkiu "Kariui" išverti visą šimtmetį!"

Nežiūrint mažų nusiskundimų ir nesuspriktimų, džiugu ir smagus paskatinimas, kad "Karys" turi tokią plačią, sąmoningą ir duosnią "Kario" rėmėjų lietuvišką šeimą.

Kad toks "Karys" dar yra, tai — jū su juo nuopelnas. *Administratorius*

\$130.41:

LKVS Adelaidės ramovėnai
(per W. Paluk)

\$87.00:

L. Pabrėža, IL

\$50.00:

J. Mašiotas, IL
"Žalgirio" šaulių kp., OH
(per Alb. Karsoką)

\$32.00:

Pr. Pakalniškis, CA

\$30.00:

LKVS "Ramovė" Rochesterio sk.
(per V. Vitkų)

\$20.00:

DLK Jonušo Radvilo pulko karininkai
"Romo Kalantos" š. kp., St. Petersburg,
FL (per E. Grušienę)
Aldona Olienė, N.Y. (a.a. Z. Arlauskui
atminti)

\$17.00:

F. Krisčiūnas, IL
E. Lengnikas, Ont.
J. Sidagis, MI
Fl. Tallat-Kelpša, IL

\$15.00:

J. Bartkevičius, Vokietija
M. Mėlienė, IL
J.A. Pauliukevičius, Vokietija

\$12.00:

St. Butrimas, OH
J. Byla, NJ
J. Gruodis, NY
A. Kenstavičius, BC
A. Lukas, MI
J. Milašius, FL
V. Oželis, Que.
St. Raštikis, CA
J. Salys, CA
K. Sapetka, CT
Em. Sinkys, CA
V. Stočkus, Ont.
V. Tamošiūnas, MI
M. Tumienė, IL
X, I.
Vkt. Vilkutaitis, Vokietija

\$11.00:

St. Dargis, IL
Pr. Mikužis, Australia (11.40)
W. Paluk, Australia (11.40)
Ap. Skopas, IL

\$9.00:

L. Leveckis, Ont.

\$9.60:

A. Dičiūnas, Australia
R. Dičiūnas, Australia
A. Gudelis, Australia

\$10.00:

P. Jonikas, Ont.
M. Juodis, Ont.
P. Nekrošius, WI
M. Sayus, MI
A. Skirka, Australia
A. Sparkevičius, N. Mex.
Pr. Špakauskas, CT

\$8.00:

S.R. Kaslas, IL

\$7.00:

A. Adomaitis, CT
J. Adomaitis, IL
V. Apanius, OH
P. Aušūra, MI
J. Bagdanskis, WI
L. Baltušis, IL
V. Banevičius, PA
S. Baniulis, IL
A. Bulota, CA
J. Česna, FL.
K. Česna, MA
Pr. Dauginas, Ont.
A. Dimas, NY
J. Garbenis, IL
Vl. Garsys, MA
G. Gedmintas, NJ
V. Grajauskas, NY
V. Janušonis, WI
V. Jokubaitis, OH
E. Jodinskienė, MI
St. Jurgaitis, OH
J. Kacilauskas, IL
V. Kalendra, Ont.
Pr. Karalius, OH
V. Kazlauskas, Ont.
L. Krajauskas, FL
S. Kontrimas, FL
Vl. Kriaučeliūnas,
J. Kazitėnas, WI
E. Legeckis, IL
A. Lingis, NY
P. Latauskas, Ont.
St. Mačys, OH
J. Macėnas, MI
K. Markus, IL
J. Mašiotas, IL
St. Mikalauskas, OH
A. Mockus, CT
V. Norkus, NY
P. Pajaujis, MI
M. Pakalnis, OH
Ig. Petrauskas, Que.
A. Pimpė, IL
St. Pangonis, NE
A. Pocius, IL
K. Puskunigis, IL

Em. Pušneraitis, IL
Vl. Račius, CA
J. Rimkus, Ont.
Z. Romanuskas, FL
A. Rudokas, Ont.
P. Sakas, CA
J. Savokaitis, IL
J. Skeivelas, Ont.
Al. Smelstorius, OH
V. Stankūnas, OH
J. Strokas, IL
J. Stungys, CT
A. Šukaitis, Ont.
V. Tamulis, OH
J. Tarvydas, Ont.
Vl. Tervydas, IL
St. Tiškevičius, IL
P.V. Urbutis, FL
J. Vaičaitis, FL
Dm. Vaičiūnas, OH
J. Venckus, CA
J. Vinčiūnas, IL
V. Vitkus, NY
St. Zacharka, NY
Vl. Židžiūnas, MA
P. Žiulyš, Ont.
X, R.

\$5.70:

J. Lapšys, Australia
J. Poškus, Australia
M. Ruzenskas, Australia
J. Sadauskas, Australia
V. Vosylius, Australia
A. Zamoiskis, Australia

\$5.00:

St. Bardauskas, MI
S. Butkūnas, IL
B. Ceika, Ont.
E. Cibas, NY
V. Girdauskas, IL
A. Griauzdė, MA
K. Kriaučiūnas, RI
Br. Mackevičius, Ont.
Br. Mozūras, Que.
P. Petrauskas, Cue.
K. Romonas, IL
A. Sideravičienė, NE
J. Šlapelis, OH
V. Tamošiūnas, MI
Vl. Vasikauskas, NY

\$4.00:

K. Balaišis, OH
Al. Budreckas, IL
V. Čepukaitis, OH
A. Gatautis, Ont.
A. Galatiltis, Australia (3.99)
Z. Stankus, Australia (4.56)
Pr. Stasaitis, Australia (3.42)
G. Girdauskas, WA
A. Krinickas, NY
J. Paukštys, Ont.
Z. Rimas, NY
A. Sakalys, IL

\$3.00:

M. Povilaitis, NY
M. Vinclova, OH

\$2.28:

F. Adomonis, Australia
R. Andriejus, Australia
A. Beraznavičius, Australia
A. Grigonis, Australia
J. Jonavičius, Australia
A. Jakutis, Australia
V. Kasavauskis, Australia
A. Survilienė, Australia
V. Vitkauskienė, Australia

\$2.00:

A. Ališauskienė, Ont.
J. Andrikonis, CT
Vl. Bačiulis, OH
Br. Basiulis, CA
J. Bielskis, IL
Br. Bieliukas, NY
A. Burkūnas, NY
St. Dalius, Ont.
Vl. Dainys, MA
E. Dambrauskas, IN
A. Daunys, NY
J. Freimanas, MA
Pr. Gabrėnas, Ont.
M. Galeckas, IL
V. Gailiūnas, CT
A. Gelazius, CT
E. Gorodeckienė, MA
J. Gramas, IL
J. Grigas, Ont.
A. Grinius, MI
K. Januta, CA
Vl. Jackūnas, DC
A. Jaras, CT

V. Juodvalkis, CA
K. Kamarau
R. Karutis, NY
V. Keris, Anglija
J. Klimavičius, NY
V. Klupšas, Ont.
E. Klupšas, NJ
P. Kuginis, CO
S. Kvietys, AB
P. Lelis, Ont.
J. Leonas, OH
B.V. Mačiuka, CT
P. Malžinskas, CA
P. Milašius, OH
J. Mikalauskas, MA
A. Mikoliūnas, OH
Gr. Musteikis, IL
J. Muraška, CT
Aug. Mylė, Que.
L. Morkūnas, NJ
J. Matiukas, NY
V.S. Namikas, IL
V. Narkevičius, Ont.
J. Puteris, Ont.
S. Pocauskas, Que.
E. Petkevičius, CT
E. Ribokienė, MA
J. Riauba, Ont.
A. Repšys, IL
J. Spirauskas, CA
V. Statkus, IL
Z. Strazdas, FL
J. Šarapnickas, Ont.
Pr. Špakauskas, CT
J. Švoba, MI
J. Tarasevičius, IL
Br. Tatarūnas, MI
K. Urbšaitis, FL
A. Valušis, FL
Ch. Velkauskas, Ont.
J. Viktažentis, MA
St. Žakas, PA

\$1.71 ir mažiau:

St. Blondis, Australia
Vl. Dumčius, Australia
L. Liutkus, Australia
A. Mikeliūnas, Australia
A. Morkūnas, Australia
V. Patašius, Australia
J. Paskauskas, Australia
A. Pečiulis, Australia
V. Stalba, Australia

Aukojusiems nuoširdus ačiū!

Ivairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.